

1998. III. évfolyam 11. szám

GRAMOFON

Az igényes zenerajongó lapja

Ára: 296 Ft

FOTÓ: PÉLYI NÓRA

David Sanborn
Clifford Brown
Kurt Elling

Sergiu Celibidache
Dinu Lipatti
Polgár László

EDITA
GRUBEROVA

A HÓNAP INTERJÚJA

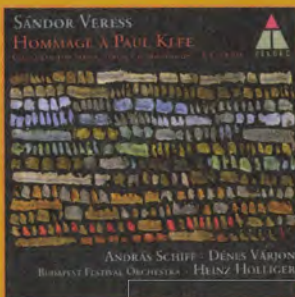

BUDAPEST RÁDIÓ
96.4 FM
STEREO

A FŐVÁROS RÁDIÓJA

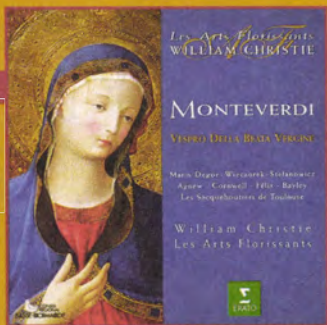
1022 BUDAPEST, BIMBÓ ÚT 7.
TELEFON: 212-4507, 212-5643 • FAX: 316-2073

Gramofon novembri lemezajánló

VERES SÁNDOR

Hommage à Paul Klee

MONTEVERDI

Vespro della Beata Vergine

MOZART

Hegedű- versenyek

JAN GARBAREK

Rites

KURT ELLING

This Time it's Love

Bószé Ádám

A borotva éle

A Gramophone 1923 áprilisában kiadott, mindössze 24 oldalas első számában Compton Mackenzie, a lap alapítója „The Practical Utility of Chamber Music” (A kamarazene „használata”) címmel jelentette meg írását, amelyben a mindennapok történéseihez ajánl felvételeket. „Személy szerint – írja – a reggeli felkeléshez és az esti lefekvéshez válogattam a zenei részleteket, bár tudom, Angliában elképzelhetetlen, hogy az alvón kívül valami másért az ágyra feküdjünk. Éppen ezért a reggeli muzsikákat a borotválkozáshoz ajánlom. Amennyiben az első két tétel alatt habozzuk be arcunkat, olyan finoman tudjuk majd borotválni magunkat, mint saját borbélyunk. A harmadik tétel ideje alatt borotválkozunk, a negyedik alatt pedig finoman mossuk le arcunkról a habot. Mindazonáltal úgy gondolom, a legjobb, ha nyugodtan, kényelmesen elhelyezkedve hallgatjuk a muzsikát.”

Nos, a kezdeti praktikus elképzelések után az angol Gramophon egyre inkább a rohamosan fejlődő lemez-, illetve CD-piachoz idomult. Az ipari zenegyártás iramát követve már szó sem lehetett filozófálgatásról, nemhogy borotválkozásról. A múltó évtizedek során egyre megbízhatóbban és egyre élesebben kellett ítélni a felvételekről, s mivel ez sikerült, nem tekinthető véletlennek, hogy a Gramophone a világ zeneéletének legtekintélyesebb kritikai magazinjává vált. Olvasói felmérések alapján kiderül, hogy leginkább a cca. 32 000 angol font (cca. 11 600 000 Ft) évi keresettel rendelkező férfiak vásárolják, akik hetente legalább hét órát töltenek zenehallgatással. Ehhez járul még az a 23 000 előfizető, akik szükségnek tartják, hogy megbízható szakmai véleményt olvassanak egy adott felvételtől. Amint azt a számok is bizonyítják, egy ilyen elismert újság ítéleteire hallgatni kell. Tradíció és a széles látáskör is alátámasztja az elismeréseket és az elmarasztalásokat egyaránt.

Az újság tekintélyes ítései által évente kiosztott Gramophone Award (Gramophone-díj) tehát olyan elismerés, amelyre joggal lehetnek büszkéek azok az előadók, akik megkapják. Ebben az évben a Budapesti Fesztiválzenekar és a Takács kvartett részesülhetett kiemelkedő produkciójával e magas rangú elismerésben. Mivel a vonósnégyes-muzsika oly népszerű hazánkban, kvartettjeink pedig világszerte sikeresek, inkább a fesztiválzenekar produkciójára kell koncentrálnunk. Szimfonikus zenekaraink színvonalá ugyanis nagyon alacsony. A zenekari muzsikusok többnyire kötelező munkának és nem művészi kibontakozásnak tekintik a zenekari produkciókat. Erre a megállapításra természetesen csak a koncertek után juthat a hallgató. A külföldi gyakorlattal ellentétben sajnos itthon nincs megfelelő honorálás sem, ami megint csak megkeseríti a művészek életét. Zenekaraink borotvaélen táncolnak, nem tudván vagy nem akarván választani a megfelelő fizetség avagy a művészi tökéletességre való törekvés elsőbbsége között. Mindezen visszahúzó erő ellenére léteznek még olyan együttesek, amelyek nem a középszintet, hanem a világszínvonalat veszik célba. Gondoljunk csak bele: a Bécsi vagy a Berliini Filharmonikusok talán több lemezfelvétellel büszkélkedhetnek, mint a fesztiválzenekar, valószínűleg több Gramophon-díjat nyertek már el, mint a mi művészeink, mégis ebben az évben feljűk kerekedtünk.

S hogy a teljességre is törekedjünk, nem hagyhatjuk ki Bartók Béla nevét sem, kinek kompozíciói nemcsak a fesztiválzenekar (A csodálatos mandarin), hanem a Takács kvartett (Vonósnégyesek 1–6.) számára is olyan játszanivalót kínáltak, mely kiváló alapot ad az elsőrangú tolmácsoláshoz.

A Gramofon novemberi hírei **3**

4 A hónap interjúja:

Edita Gruberova

Kiadói panoráma: Finlandia Records **7**

Beszélgetés Oravec Györggyel **10**

Antológia – Réti József **12**

Filharmónia Budapest Kht. **14**

15 Kritika: Klasszikus

19

25

26

Beszélgetés Paolo Faziolival **27**

A Nemzeti Tankönyvkiadó ajánlata **28**

Gramophone-díjasok 1998 **31**

A Budapesti Fesztiválzenekar a Gramofonban **32**

Forrás-estek a Gramofonban **34**

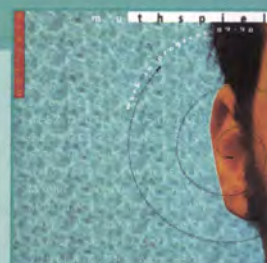
35 Kritika: Jazz

42

44

44

Beszélgetés David Sanbornnel **40**

A Budapest Music Center a Gramofonban **46**

L A P U N K T Á M O G A T Ó I :

- Nemzeti Kulturális Alap,
- Fővárosi Kulturális Alap

Reitkes Attila
Főszerkesztő

Bősze Ádám
Lapigazgató

Zipernovszky Kornél
Jazzrovat-vezető

H. Magyar Kornél
Molnár Szabolcs
Munkatárs

Trochilus Grafikai Bt.
Lapterv és tipográfia

A szerkesztőség címe:

1025 Budapest
Mandula utca 31.
Tel./fax: 212-4782

Internet-cím:

<http://www.bmc.hu/gramofon>

Kiadja:

Amfisz Kft.

Iványi Margó
Felelős kiadó

1025 Budapest
Mandula utca 31.
Tel./fax: 212-4782

Terjeszti:

a Hírkör Rt., az NIHE,
a Kiadói Lapterjesztő Kft.,
és alternatív terjesztők

Terjesztésszervezés:

MediaTrade Bt.
Tel./fax: 342-2362

Nyomtatás:

Athenaeum Nyomda Rt.
Budapest

Felelős vezető:
Dr. Garáné Bardóczy Irén
az Igazgatóság elnöke

ISSN 1416-1109

Fotó: VÖRÖS SZILÁRD

Újra megnyílt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei gyűjteménye, népszerű nevén a Zenei könyvtár. A Fehér hajó utcai épületet régen kinőtték, a minden tekintetben megfelelő hely végül az Ybl Miklós tervezte Pálffy-palota lett, a Reviczky és az Ötpacsirta utca sarkán.

Az épülő Ceglédi Dobműzeum javára jótékony célú koncertet rendez a ceglédi színházban a Magyar Jazz Szövetség november 15-én, vasárnap este hétkor. A múzeumot a nemzetközi hírű gyűjtő, Kármán Sándor a város által rendelkezésére bocsátott 300 négyzetméteres ingatlanban tervezi megnyitni a jövő év elején. A hangversenyen fellép Balázs Elemér, Berkes Balázs, Berki Tamás, Fogarasi János, Gonda János, Horváth Kornél, Jávorí Vilmos, Kőszegi Imre, Lattmann Béla, László Attila, Vukán György, valamint a belgiumi Bart Janssens.

Jövőre is folytatja A század nagy hangfelvételei című retrospektív sorozatát az EMI, melyben eddig 25 CD jelent meg. A februárban induló új sorozat 25 CD-t tartalmaz, és az év végéig további 25 kiadványt terveznek. Nem kevésbé reprezentatív a Deutsche Gramophon centenáriumi sorozata sem, mely összesen 60 CD-t tartalmaz hét dobozban, de a kiadványok egyenként is megrendelhetők.

Folytatódik az Újpesti Gyermekek és Ifjúsági Házban az októberben indult jazzklub, valójában szabadegyetem, melyet főleg a Zeneakadémia Jazz Tanszékének tanárai tartanak. A kéthetenként csütörtök délután 5 órakor kezdődő előadások és koncertek a következő témák körül szerveződtek: november 19.: Modern Jazz. A bőgő. A dob; december 3.: Free jazz. Az emberi hang; december 17.: Záróhangverseny az előadókból alakult zenekarral (Borbély Mihály, Márkus Tibor, Gyárfás István, Berki Tamás, Berkes Balázs, Jeszenszky György).

Többek között ritkábban előadott Verdi-duettek – mint például A haramiák egy részlete – hallhatók Roberto Alagna és Angela Gheorghiu második közös lemezén, mely az év vége előtt kerül a boltokba. A lemezen a Claudio Abbado vezette Berlini Filharmonikusok működnek közre. Következő számunkban interjút olvashatnak a világhírű operaénekes házaspárral.

A Telarc és a Hyperion újdonságai

Forgalmazza a
Karsay & Tsa.
Tel./fax: 200-9650

EDITA

GRUBEROVA

FOTÓK: PÉLYI NÓRA

Harminc évvel ezelőtt a pozsonyi Nemzeti Színházban debütált, Rosina szerepében. Két évvel később már a bécsi Staatsoperben énekelt az Éj királynőjét. Az elsőpró nemzetközi sikert 1976-ban, Zerbinetta szerepében aratta először. Azóta nemcsak Richard Strauss Ariadné Naxos szigetén című operája kapcsolódott össze Edita Gruberova nevével, hanem számos bel canto szerep. A koloratúr királynője októberben negyedik alkalommal lépett fel magyar színpadon.

„Az érzelmek tesznek emberré minket”

Gramofon: Korábban csak lemezfelvételekről ismerhette művészetét a magyar közönség, az elmúlt esztendőben azonban többször is fellépett Budapesten. Lehetséges, hogy ezentúl gyakrabban látogat Magyarországra?

EDITA GRUBEROVA: Édesanyám révén félig magyar származásúként mindig jó szívvel gondoltam erre az országra. Egy magyar színpadon mindig otthon vagyok. Mégis jó időbe telt, mire Budapestre jöhettek. Amikor Bécsbe szerződtem, gyakorlatilag emigráltam Csehszlovákiából. A kilencvenes évek előtt nehéz volt egy szocialista országban koncertet szervezni. Először csak a rendszerváltás után, 1994-ben léphettem fel Budapesten, Marton Éva és vendégei koncertjén. Később 1997-ben adtam áriaestet a Kongresszusi Központban, idén a Denevérből szerepeltem, most októberben pedig Yoshikazu Mera kontratenor partnereként adtam estét a Magyar Állami Operaházban. Mindig csodálatos élmény a magyar közönséggel találkozni. Nagy szeretettel fogadtak. Mint minden művészt, engem is életet, ha rajonganak a művészetemért. Voltak és vannak olyan zenebarátok, akik gyűjtik a velem készült lemezeket, ismernek egy-egy külföldi koncertről. Most végre Magyarországon is találkozhattam velük. Az énekes pedig közönséget gyűjt. Pályakezdőként a publikum ragaszkodása adott erőt az előretartáshoz. A különböző operaházokban, koncerttermekben már szinte családok, rajongói közösségek várnak rám. A zene öröme és a közönség hűsége tudja feledtetni a pálya nehézségeit, bosszúságait, operaházi vezetők arroganciáját.

G: Magyarországon azonban nemcsak koncerteket ad, hanem lemezfelvételeket is készít. Jobbak itt a feltételek?

E. G.: Az életben minden a megfelelő emberektől, nem pedig az országok gazdasági helyzetétől függ. Magyarországon olyan emberekre lelhettem, akik az utolsó „lelkedők” közé tartoznak. Teljes szívvel szeretik a zenét, a művészeti vállalkozásokban pedig vállalják a kockázatokat. A jelen a fogyasztható termékek iránt fogékonyabb, az úgynevezett Nyugaton a kommersz a kedveltebb. A nyugateurópai zenebarátok egy-egy lemezfelvételnél az időt mérik, hány perc van hátra a szünetig. A magyar muzsikusokkal, akik a szívüket a zenébe, nem pedig a szakszervezeti vívmányokba teszik, jobban együtt lehet működni. A magyar menedzseremet is a zene iránti rajongás fűti, nem bankjegyekben, hanem hangjegyekben gondolkodik. Egy ilyen lelkesedő ember híd lehet országok között, a művészek és a zenebarátok között. Lehet, hogy a megfelelő emberek segítségével még több neves énekes jönne Magyarországra, olyanok, akiket a publikum is szívesen fogad.

G: Évek óta egy kis label, a Nightingale kiadó jelenteti meg a felvételeit. Nem volt szerencséje a nagy lemezcégekkel?

E. G.: Sok éven keresztül a leghíresebb lemezkiadóknál készültek a felvételeim. A nagy cégek azonban leépítik a repertoárt, a klasszikus kommersz irányába tendálnak. A szakterületem, a bel canto iránt egyre kevésbé mutattak érdeklődést, miközben a közönség egy-egy előadás után szinte követelte rajtam a lemezeket. A vágyaim sem válhattak valóra ezekenél a kiadóknál. Agnes Baltsa partnereként például éppen a Stuart Máriát vettem fel a Philips stúdiójában, amikor finoman megemlítettem, hogy szívesen énekelném fel lemezre Donizetti három Tudor királynőjét: a Boleyn Anna és a Stuart Mária címszerepét, valamint a Roberto Devereux Elisabettáját. A vezetőség nem reagált a kérésemre. Sajnos az ilyen történetek majdnem mindennaposak a zenei életben, számos emlékezetes előadás sosem került dokumentálásra. Minden idők legjobb Octavianja például Brigitte Fassbaender volt, alakítását mégsem rögzítették lemezre. Így a zenetörténet jelentős fejezetei könnyen feledésbe merülhetnek. Ezért is volt szerencsés, hogy szponzorok és zeneszerető emberek a Nightingale kiadót megalapították. Ennél a kiadónál sikerült a bel canto irodalom jelentős hányadát lemezre venni. Az elmúlt esztendő pedig igazolták a lelkesedést.

G: Otthonában néha felteszi a saját lemezeit?

E. G.: Nagyon ritkán. Ha mégis, akkor inkább a régebbi lemezeket hallgatom. Nagyobb az időbeli távolság, az élmény már nem olyan friss bennem. Régebbi önmagammal szemben sokkal toleránsabb vagyok. Egy lemez az örökkévalóságnak rögzíti a muzsikát, a művész viszont mindig talál valamit, amit talán még jobban tudott volna interpretálni.

G: Mindössze öt éves volt, amikor az első lemezfelvételt készítették önnel. Eleve elrendeltetett a pálya?

E. G.: Azt hiszem, a művészi pályára születni kell. Öt évesen édesanyám sétálni vitt Pozsonyban. Akkor szólított meg, mint sok más kislányt, hogy énekeljek valamit a mikrofonba. Később egy gyermekkórus tagja lettem, ott is bíztattak, a konfirmálásra felkészítő lelkész is bátorított az opera felé. Erre az útra tulajdonképpen küldtek engem.

G: Fiatal énekesnőként rögtön az Éj királynője szerepét kapta Bécsben, de aztán hiába volt sikeres, évekig kisebb szerepekkel is be kellett érnie.

E. G.: Valószínűleg van valami sorsszerű az életben. Az Éj királynője és Olympia szerepében úgy éreztem, végre ott vagyok, ahol lennem kell. A szép napok után azonban már senki sem foglalkozott velem. Türelmetlen, boldogtalan voltam, panaszkodtam, nem értettem, mi történik velem. Senki sem

mutatott irányt, senki sem adott tanácsot. Évekig szinte cél nélkül jártam a Staatsoperbe, pedig én többet akartam, mint havonta egyszer az Éj királynője szerepében boldognak lenni a színpadon. Szerepeket tanultam – nagyobbakat, kisebbeket. Évekbe telt, mire ráébredtek, mennyi mindent ismerek már. Kis szerepek nehéz időszakba következett, mire tanárnőmet, Ruthilde Boesch asszonyt megtaláltam. Sokszor gondoltam, hogy ebben vagy abban a főszerepben mennyivel jobb lettem volna, mint az érintett pályalársnő. Ma már hálás lehetek a sorsnak, hogy a vesztélyek elkerültek. Ha hagytak volna rögtön nagy szerepekben tündökölni, akkor ma egészen biztosan nem lenne hangom. Lassan építkeztem a pályán. Az énektechnikám ma már tudatos, akkoriban túl fiatal, tapasztalatlan és sebezhető voltam. Violetta és Gilda – mindent akartam. A vesztély lett volna, ha a kívánságaim azonnal teljesülnek. Sok pályakezdő énekes esik abba a hibába, hogy a menedzser, a karmester befolyásának engedve egészen nagy, fiatal hangszálat megerőltető szerepeket vállal.

G: Nemcsak az operaházi vezetők figyelmellensége, a tanár törődése is meg tudja óvni a fiatal énekest a felelőtlen kunsztoktól...

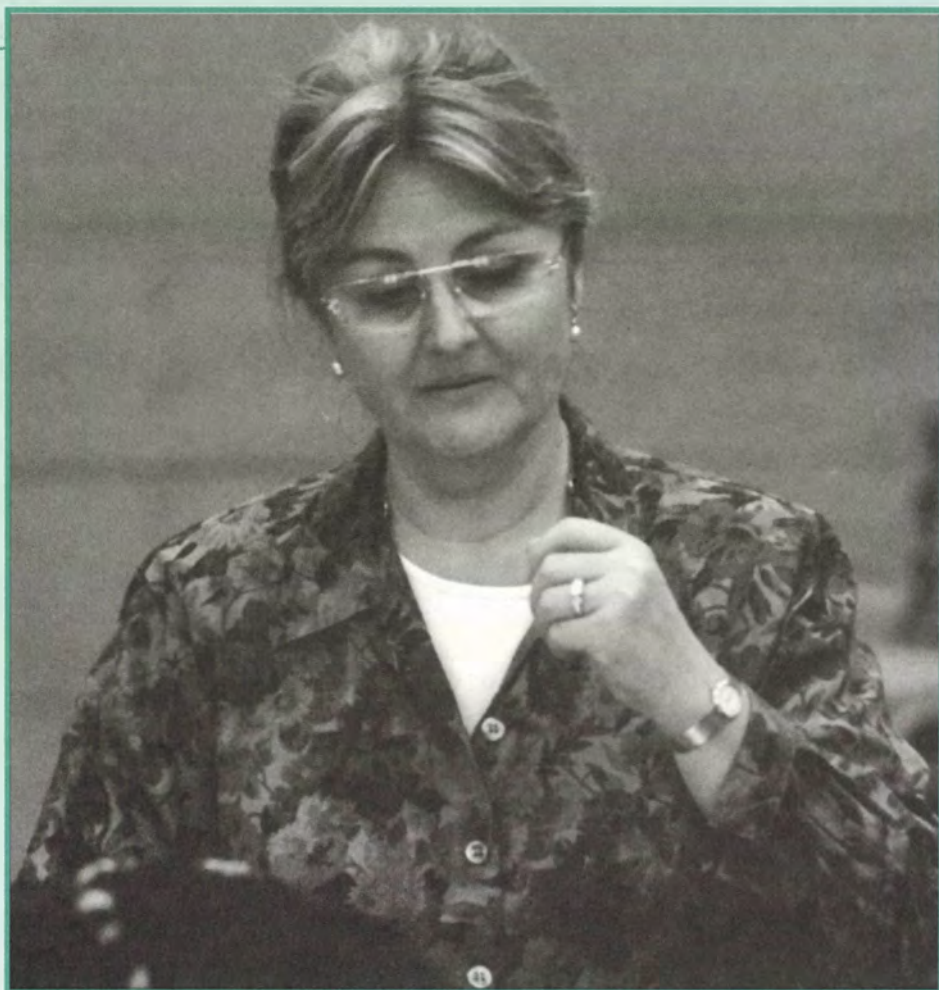
E. G.: Ahhoz is szerencse kell, hogy valaki jó tanárt találjon. Ha működik a tanár-diák viszony, az olyan, mint egy jó házasság. A tanítvány egész lényével érti a tanárt, alárendeli magát az instrukcióknak. Csak ezen az úton találja meg a saját hangját – és saját magát is. Boesch asszony elmúlt nyolcvanéves, de még minden hangot kiénekel. Az ő tanácsait ma is maximálisan elfogadom. Sok éven keresztül kell a tanárt imitálni. Hallgatni és követni. A legjobb, ha a tanítvány minden porcikájával utánozza a mestert. Hosszú idő után érez rá a tanonc, hogy ezt az egész testet igénybe vevő művészetet hogyan sajátíthatja el. Ezért sem hiszem, hogy ha egy pályakezdő énekes néhány órát kér tőlem, az a hasznára válik. Egy óra alatt semmit sem lehet megtanítani.

G: A későbbiekben sem vállalna tanítványokat?

E. G.: Jómagam negyvenéves lehettem, mire tudatos, érett művésszé váltam. Sok nagy szerep volt már a hátam mögött, mire tökéletesen megértettem, mit csináljak jól vagy rosszul. Nem volna türelmem négyöt évet arra várni, hogy a tanítvány sejtjen kezdje, hogyan tudja magát is felfedezni a zenében. Ugyanis az instrukciók elfogadása után az énekes önmagát formálja, a saját személyiségét, a saját stílusát is fejleszti. De szörnyű vég, ha egy új Callasként kezdik emlegetni. Az ilyen dicséret jelentheti azt is, hogy imitátor, aki nem fogott fel semmit az egészségből.

G: Zerbinettaként harmincévesen hódította meg a világot. Eszerint akkor még nem volt tudatos művész?

E. G.: Akkoriban csak hittem, hogy tudok mindent. Igaz, nem voltak különösebb bajok velem. Az énektechnikai feltételek adottak voltak, jól koordináltam, a sikert kemény munka hozta meg. De azt nem állítom, hogy akkora már tudatosá vált a művészetem. Szerepek sora, a tapasztalat ad bölcsességet ahhoz, hogy valaki javítani tudjon a hibáin.

G: Olyan karmesterekkel is együtt dolgozott, mint Karajan, Böhm vagy Carlos Kleiber. Mennyire számított a befolyásuk?

E. G.: A karmester főszereplő egy produkcióban. Fontosabb a rendezőnél is. Akit említett, mindnyóján óriások. Nélkülük nem lett volna Zerbinetta sem. Szükségem volt a nagy karmesterek instrukcióira, az egyik legnagyobb kihívás Carlos Kleiber személyisége volt. Rendkívül sajátos stílusának nehéz volt megfelelni. A karmester nem csupán a zenekar élén áll; ő tudja leginkább, hogy egy énekes melyik szerepre való, mit énekel szívesen. Elviselhetetlen, ha a szereposztást a rendező határozza meg. Hozzá nem értésével alkalmatlan énekesek nem megfelelő szerepbe kerülhetnek. A bel canto-hoz szeretettel kell hozzányúlani. A rendezők sajnos rémes dolgokat képesek egy operával művelni.

G: A kísérletezéssel talán csak a nézők figyelmét kívánják fokozni a rendezők. Nem szereti a moderneket?

E. G.: A rossz rendező a próbaidőszak után elhagyja az operaházat, a színpadon pedig évekig oda nem illő dolgok történnek, amelyekkel az énekeseknek kell küszködniük. Bel canto operát nehéz színpadra vinni, és egy zavaros rendezés a lényegről vonhatja el a figyelmet. Jobban kedvelem a bel canto koncertszerű előadását, mert akkor tudom, hogy velem együtt a publikum is a zenére összpontosít. Egy opera koncertszerű előadásán ugyanúgy megtekinthető a nézőtér. A zenemű megismerése a cél, nem pedig egy érdektelen show-műsor. Egyébként nem ellenzem a modern rendezést, ha az valóban értékes, a zenéhez illő.

Bécsben jó és rossz példa egyaránt akad. A árny nélküli asszony modern felfogásban került színpadra, a szép rendezés a muzsikát erősítette. Ezzel szemben A próféta előadása egyszerűen álmosító volt.

G: A rendezők néha azon tanakodnak, van-e egyáltalán jövője az operának. Olykor Boulez kijelentését idézik, miszerint az operaházakat a levegőbe kellene repíteni.

E. G.: Hogy nincs jövője? Maga a gondolat is értelmetlen. Természetesen van jövője az opera műfajának. Egy alkotás – bármilyen régi is – eleven marad, ha a jelenre adaptálják az üzenetét. Senki sem fog Rembrandt-képeket égetni. Az érzelmek tesznek emberre minket; ebből fakad a zene. A gondolatok, érzések, kifejezések sohasem avulnak el. Vannak modern zeneszerzőink, a világ olykor még ad nekünk olyan zseniket, mint Schönberg, Berg vagy Webern. A XX. század remekműveiből sok minden a holnapnak is fennmarad.

G: Milyen tervei vannak a közeljövőben?

E. G.: A határidőnaplóm 2003-ig megtelt. Mivel Verdi az enyémtől gyökeresen eltérő hangszínt igényel, az ő operáit biztosan nem fogom énekelni. Ha a hangom tiszta marad, és ki tudom énekelni a magasságokat, akkor később is folytatom a pályát, de sohasem leszek mezzoszoprán énekesnő. Általában ritkán játszott operákat tervezek a közönség elé vinni. Donizetti és Bellini életművében is bőven van még felfedezni való. Sokan kérték, énekeljem el a Normát, de nem hiszem, hogy valaha is sor kerül rá. Az Éj királynője korszaka pedig az én életemben már elmúlt.

Tölgyesi Gábor

Finlandia

RECORDS

SHOSTAKOVICH
CELLO CONCERTOS 1 & 2

Strauss
ROMANZE

Arto Noras Norwegian Radio Orchestra/Ari Rasilainen

Ari Rasilainen

R

autavaara, Englund, Klami, Kokkonen, Madetoja, Sallinen, Bergman... közös bennük, hogy mind az európai kortárs zenében kiemelkedő helyet elfoglaló finn muzsika képviselői. Tulajdonképpen az ő munkásságuk megörökítésére is vállalkozik a Warner Music csoport kebelébe tartozó Finlandia Records lemezkiadó, amikor szisztematikusan aprólékosan pásztázza végig azt a kompozíciós terepet, amely mindenekelőtt e jeles szerzők nevéhez fűződik. A Finlandia, amióta csak létezik, a legnagyobb skandináv kiadóvállalként jegyzett finn Fazer Music Inc. keretében működik, és 1993 óta tartozik az említett Warner érdekltség körébe. A Finlandia ma egyértelműen Finnország legjelentősebb klasszikus zenei kiadóvállalata, amit világo-

san jelez a helyi piacon kivívott mintegy huszonöt százalékos részesedése is.

Az anyavállalatot, a Fazer Musicot 1897-ben alapította a névadó Konrad Fazer, a Helsinki Filharmonikusok hegedűművésze, amikor elhatározta, hogy már működő boltjában különféle kottákat is kínál a vásárlóinak. Egy évre rá már színre lépett a zenemű- és könyvkiadásban is... De lemezek kiadására, illetve értékesítésére ekkor még nem gondolt Fazer, erre csak évtizedekkel később került sor, igaz, még akkor sem sikerült betörnie a nagy kiadók közé, mert a kiadói koncepció hosszú időn át nem volt egyéb, mint improvizálás. Nem találták meg azt a személyt, aki a sajátos finn identitás kidomborítására fektette volna a hangsúlyt, és arra

Finlandia

RECORDS

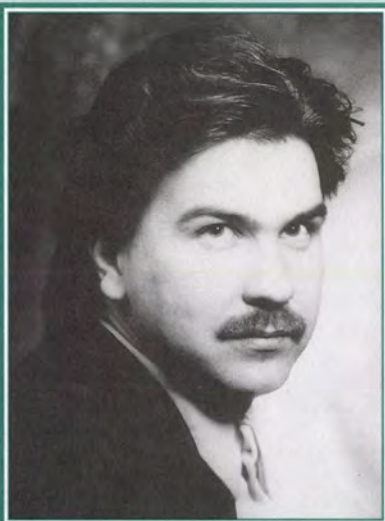
nem Borg irányítja, hanem a lemeziparban immáron tizenhat éve ismert és még mindig mindössze 35 esztendősi Jari Tiessalo, aki egyébként ugyancsak jártasnak mondhatja magát zenei ügyekben, hiszen nemcsak a helsinki egyetem, de a főváros konzervatóriumát is kijárta. Az ő nevéhez fűződnek azok az exkluzív szerződések, amelyeket a Finlandia Records méltán neves finn előadóművészekkel, többek között Jukka-Pekka Sarastéval, Ari Rasilainennel, illetve Paavo Berglunddal, továbbá a nemzetközi hangversenyéletben is „magasan” jegyzett orkeszterekkel, mint a Finn Rádió Szimfonikus Zenekarával, a Királyi Stockholmi Filharmonikusokkal és a Norvég Rádió zenekarával kötött. Saraste, a finn karmester-generáció talán legfiatalabbika, 1987 óta a Finn Rádió Szimfonikus Zenekarának vezető karmestere, egyben 1994 ősze óta a Torontói Szimfonikusok zenei főigazgatója, évente egy-két CD elkészítésére vállalkozott a Finlandia számára: már lemeze vezényelte a finn rádió zenészeivel Sibelius összes szimfóniáját, de megjelent a kiadónál Dutilleux-, Elgar-, Lalo- és Nielsen-darabokat tartalmazó CD-je is. Gyakorta feltűnik a Finlandia zászlaja alatt Okko Kamu, Leif Segerstam, Jorma Panula, Arto Noras vagy a Los Angeles-i zenekarral kiemelkedő sikereket arató Esa-Pekka Salonen is, de a nagy operaházakat is meghódító finn csodaszoprán, Karita Mattila is. Rövidesen a nem kevésbé ismert Európai Kamarazenekar is megjelenik a kiadó repertoárján, a többszörös Grammy- és Diapason d'Or-díjas Berglund ugyanis velük veszi fel több CD-re – érdekes összehasonlítást kínálva majd Saraste interpretációival – a lassan már klasszikusnak számító „finn Kodály”, Jan Sibelius valamennyi szimfóniáját.

A legújabb katalógus mintegy 250 CD-t kínál, és újabbban – ez is Tiessalo direktor leleménye – már nem kizárólag a finn klasszikus és kortárs komponistákat tartalmazza, hanem nyitni próbál más zenék és előadói irányzatok, így például az észti és a balti zene felé is. Nem kevésbé dicsérhető kezdeményezésként a kiadó igyekszik felkarolni a nemzetközi piacra érett fiatal finn tehetségeket, akik sorából kiemelkedik a pár éve az Új Helsinki Vonósnyégyessel aláírt megállapodás – az ifjú művészeket a német Hörtnagel impresszáriós iroda képviseli –,

áldozott volna, hogy a finn zenét, és a finn előadóművészeket az egész világon ismertté tegye. Erre csak 1979-ben nyílt mód, amikor természetesen már nem az alapító, hanem annak sokadik utóda életre hívta magát a ma is működő Finlandia kiadót jellegzetes kék-fehér logójával. Az első ügyvezető igazgató egyébként nem volt más, mint – az egyébként Magyarországon is járt világhírű finn basszista – Kim Borg testvére, Jaakko Borg, aki tehát az elsők között tette szívügyévé saját országa zenei termésének, egyben a méltán híres finn énekeseknek a népszerűsítését a világban.

Amióta a finn nemzeti zene terjesztésére összpontosító kiadó a Teldec, Erato és a Nonesuch társaságában a Warnerhez tartozik, nagyobb a lehetőség a nemzetközi megmérettetésre is. A céget ma már

Jukka-Pekka Saraste

FINLANDIA
RECORDS

Rautavaara

Book of **LIFE**

Complete Songs for
Male Voice Choir

Elämän Kirja
Mieskuorolaulut

AMICI CANTUS
Hannu Norjanen

2 CD SET • STEREO • DDD
81 17 • 3984 21444 2 • LC 1169
© 1998 FINLANDIA RECORDS
Warner Music Finland Oy
A Warner Music Group Company

0 639842 144421

Made in Germany • Warner Music Manufacturing Europe. Unauthorised copying, hiring, lending, public performance and broadcasting of this record prohibited.

BARTÓK DANCE SUITE • MUSIC FOR STRINGS,
PERCUSSION AND CELESTA • THE WOODEN PRINCE

TORONTO SYMPHONY ORCHESTRA • JUKKA-PEKKA SARASTE

amelynek keretében a kvartettel több CD készül. Eredeti gondolat a „Találkozás a zeneszerzővel” című sorozat is, amelynek keretében egy-egy lemezt kizárólag egy-egy ismert finn komponistának szentelnek: Erik Bergman, Einar Englund, Uuno Klami, Joonas Kokkonen, Leevi Madetoja, Aarre Merikanto, Aulis Sallinen, Jukka Linkola és Tauno Marttinen mellett is kiemelkedik a sorból a finn kortárs muzsika ásza, Einojuhani Rautavaara élet-

műve. A komponistát, aki októberben töltötte be hetvenedik életévét, a Finlandia ebből az ünnepi alkalomból „világpremieres” albummal köszöntötte, amelyen a mester valamennyi a capella férfikari kompozíciója helyet kapott. Az „Élet könyve” címet viselő két CD-n a Hannu Norjanen vezette Amici Cantus helsinki férfikar tolmácsolja a szerkesztésében modern, ugyanakkor végig jól énekelhető, sokszor dallamos kórusdarabokat.

A Finlandia Records ügyes kiadó i politikájára jó példa lehet még, hogy a finn határokon túl is méltán ismert nyári Savonlinnai Operafesztivállal, a helsinki Sibelius Akadémiával, valamint a Finn Nemzeti Operával kötött megállapodások keretében évek óta alkalom nyílik ezeken a rangos művészeti fórumokon megszólaló produkciók megörökítésére is.

Lindner András

Oravec György az idei koncertévad nagy visszatérője. A Magyar Rádió 1985-ös zongoraversenyén feltűnt művész ritkán lép fel itthoni koncertpódiumon, ám hangfelvételeinek száma tetemes – kiemelkedik közülük Liszt összes zongoraversenyének felvétele a Hungaroton gondozásában. Idén azonban két bérlet műsorán is szerepel – sőt jövőre a Tavaszi Fesztivál keretében is lesz koncertje → október 30-án Györffy Gergely begedűművésszel közös estjükön önálló műsorral is közönség elé lépett az International Buda Stage-en zajló Fialat művészek sorozata keretében: a műsoron többek között Liszt négy transzcendens etűdje és koncertetűdök hangzottak el. Oravec saját bevallása szerint rendkívül bensőséges kapcsolatban áll Liszt műveivel, ezért vállalkozott arra, hogy folyamatosan repertoárjába építi Liszt összes zongoraetűdjét, amelyekről tervei szerint felvétel is készül. Emellett azonban a zongorairodalom számos egyéb művével is aktív kapcsolatban áll egészen a legújabb kori darabokig. Ennek lenyomataként december 9-én, a Premier sorozat részét képezve a fiatalon elhunyt zeneszerző-pedagógus, Bakki József Zongoraversenyét mutatja be a Pesti Vigadóban. Mindkét sorozatot a DELTA-Concert szervezi, amelyről előző számunkban olvashattak. Oravec Györggyel az IBS-beli hangverseny után beszélgettünk.

FOTÓK: PROMÓCIO

„Sokan nem tudnak mit kezdeni velem”

G ramofon: Meglepő, hogy fiatal művészek között láthatjuk, hiszen az öné után is alakulóban van egy még ifjabb generáció. Saját megítélése szerint milyen helyet foglal el a mai magyar zenei életben?

ORAVEC GYÖRGY: Ez összetett dolog. Akit kísérek, ő kvázi fiatal, és lehetőség szerint igyekszem támogatni a pályakezdő művészeket – a fiatal művészt e szerint is lehet érteni, és nem feltétlenül életkor szerint. Györffy Gergellyel gyerekkorunk óta ismerjük egymást, bár ő jóval fiatalabb, mint én. Konkrétan a kérdésre válaszolva, az a tapasztalatom, hogy inkább a magyar zenei élet az, amelynek nagy része nem tud mit kezdeni velem. Az emberek hajlamosak skatulyázni: megnézik a másikat, értékelik, és bedugják egy kis fiókba. Én azonban érzésem szerint nem férek bele a kategóriákba, ezért sokan nem tudnak hova tenni. Ez persze nem csoda, ha arra gondolok, hogy akadémista ko-

romban még az is szempont volt, hogy hosszú hajjal és hosszú ingben jártam órákra.

G : Volt, aki a hosszú haja és vonásai miatt egyesenesen Liszt arckarakteréhez hasonlította.

O. GY.: Igen, persze nem is a külsőmmel volt az igazi probléma. Inkább az itthoni koncertszervezés akkori állapotai miatt nem sikerült sokunknak a kibontakozás. Rengeteg velem egyidős, tehetséges pályakezdő vértett el, mivel – szerintem – a mi korosztályunk menedzselése sokkal mostohább volt, mint akár az előző, akár a minket követő korosztályé. Sokan közülünk egyszerűen nem jutottak dobogóhoz azzal a megalázó kifogással, hogy a lehetőségek kimerültek. Ezeket a körülményeket „túlélve”, még szerencsésnek is mondhatom magam.

G : A túlélés az ön esetében visszahúzódást, elmulyult erőgyűjtést jelent?

O. GY.: Nem csak! Hál’ istennek lehetőségem nyílt a külföldi fellépések keretében bejárni az

BESZÉLGETÉS ORAVECZ GYÖRGGYEL

egész világot, tehát nagyon is szoros kapcsolatban maradtam a pódiummal a brazil, kanadai, német vagy olasz közönség előtt. Rómában az a megtiszteltetés ért, hogy bemutathattam a közönségnek egy múlt századi, Liszt számára készített hangverseny-zongorát. A hangszer különlegessége az volt, hogy a billentyűk duplán voltak súlyozva, a billentési távolság viszont csak fele volt a normálisnak. Teljesen a mester kezéhez igazították.

G: Kocsis Zoltán növendéke volt. Ön szerint egy nagy zenész szellemisége elég ahhoz, hogy iskola-teremtő zenepedagógus is legyen?

O. GY.: Amennyire én megfigyeltem, a tanítványai két táborra oszlottak. Az egyik felét teljesen lebénította az, hogy hozzá jár, nyomasztotta őket, hogy ilyen kvalitású zongoristának kell játszani nap mint nap. És volt, akit inspirált. Ezt akkor figyeltem meg, amikor még nem jártam hozzá: a koncertjei után szinte belevetettem magam a munkába. Ha valaki úgymond mindent tud a zenéről, miért ne tudná elmondani is? Azt hiszem, hogy a zenetanítás, elmentésben a hiedelmekkel, végtelenül egyszerű dolog, ha adottak hozzá a megfelelő körülmények. Kocsis kézenfekvően tárta fel a dolgok lényegét, de sok mindent hagyott magától kialakulni. A nagyvonalúságára annak a története is jó példa, ahogy egyáltalán bekerültem hozzá. Ez a saját partizánakció volt: amikor az előző tanárom, Lantos István külföldre ment, bekopogtattam a tanulmányi irodába, és kö-

zöltem, hogy én már megbeszéltem Kocsis Zoltánnal, hogy a növendéke leszek, amit ott rögtön elfogadtak. Ezután egyszerűen hozzá is bementem, és vele is közöltem ugyanazt. Jót nevetett. Értékelte, ha valaki bátor, ha komoly ambíciói vannak; mások talán ezek miatt az elvárások miatt morzsolódtak a növendékei közül. Végtelenül rugalmasan kezelte az órabeosztást is. Volt olyan hét, amikor mindennap voltam nála, és volt olyan hónap, amikor egyszer se – ezt a bizalom jelének is vehettem, ami megint csak jól hatott a kapcsolatunkra.

G: Amikor 1986-ban elnyerte a Cziffra Alapítvány ösztöndíját, elsősorban Liszt életművének tolmácsolásával tűnt fel. Hogyan alakult ki a hozzá fűződő viszonya?

O. GY.: Liszt majdhogynem evidenciaként jött az életembe. Kicsit szellemi örökösnek éreztem magam. Nekem is meglepetést okozott, amikor az etűdöket elkezdtem tanulni, hogy egyrészt nagyon jó ütemben haladtam velük, másrészt nagyon gyorsan sikerült ráhangolódnom a darabok szellemiségére. Ezért amikor egy hét alatt megtanultam párat, a kezeim igényelték a folytatást. Nem sportszenvedély volt ez, hanem egy idő után energiapazarlásnak éreztem volna, ha valahol megállok, meg kellett tanulnom az össze-
set. Úgy éreztem, mintha nekem írta volna.

G: Gyümölcsözőnek bizonyult a kapcsolata a Hungarotonnal. Az etűdök felvételét milyen formában és partnerekkel képze-
li el?

O. GY.: Több kiadó is szóba jöhet, erről még nem érdemes előre részleteket mondani. A legkedvezőbb természetesen az lenne, ha koncertfelvételekből válogathatnánk: a közönség inspirálóan hat, hiszen nagyon könnyen megérzi, ha érdektelen az előadás, ezért is jobban tudok koncentrálni, mint stúdióban, és nyilván az eredmény is jobb lehet.

G: Mely darabokat említené még meg, mint a repertoárja fontos egységeit?

O. GY.: Bach műveit emelném ki talán azért, mert ezeket hasonlóképpen értelmezem, mint Lisztet. Bachot is romantikusan fogom fel, de ez nem azt jelenti, hogy elnagyolom a ritmusokat. Magáról a zenei mondanivalóról gondolom azt, hogy érzelmi szférákban működik. A technikai kivitelezés természetesen különböző, tehát evidens módon nem hasonlíthatók Bach előadásának követelményei mondjuk Rahmanyinovéhoz, pláne nem Gershwinéhez, akiktől szintén előszeretettel választok darabokat.

G: És milyen a viszonya Bakki József művével, amelynek ősbemutatója ad apropót az ön fellépésének a Premier sorozatban?

O. GY.: A kortárs zene felé az a szokványos út, hogy az ember felkérést kap. Én azonban amúgy is rendkívül sok kortárs zenét játszottam, például részt vettem annak idején a Steve Reich sorozatban az Amadindával. Így sok tekintetben ismerem a mai zenét, bár még mindig nem tudom minden alkalommal tetten érni magának a zeneszerzésnek a célját. A Bakki-darabban kapcsolatban eddig nem ez a benyomásom. Még javában ismerkedem a művel, de ha lettek volna is kételyeim, azokat is eloszlatta volna az, hogy megbízom a rendezők választásában.

H. Magyar Kornél

Reménykedéssel olvasom Oldal Gábor felelősségből fakadó és hozzáértéssel körvonalazott írását a nem létező Nemzeti Hangtárunkról, képzeletben máris a megálmodott intézményt járom, benne a klasszikus ének magyar művészeinek szentelt csarnokot. A korszakos jelentőségű halhatatlanokról bizonyára kamarakiállításokkal is megemlékeznek: a falakon Basilides, Pataky, Székely, Svéd, Gyurkovics, Simándy és Melis arcma fogad – hogy most csak hasonlíthatatlan néhányukat említsem. Az ő „tárlóik” után a Réti Józsefhez lépek, akit ugyanily kitüntetett hely illet meg örök értékrendünkben. Szellemi hagyatékának vezérszavai egyetlen sorban elférnek: tanulás és tanítás, tudós alázat, kultúra és emberség. A többi szerencsére nem néma csend, hanem a sok kilométernyi szalagról magasabb szférába szárnyaló, átlényegült ének! Pályakezds, beérkezés és fogadtatás vázlatával az 1989-es kiadás (most épp felfrissített) „Wie stark ist nicht dein Zauberton” című Hungaroton portrélemez ismeretöje szolgál immár magyarul is (HCD 12891).

Itt csupán arra a tényre térek vissza, hogy Réti József a legszebb magyar tenorhangokat termő csillagos évtized legközepén született, 1925 júliusában. Kortársai, az idén 75 esztendő Kónya Sándor, illetve a Rétinél két évvel fiatalabb Ilosfalvy Róbert az itthoni tanulmányok, illetve első sikeres pályaszakasz után külföldön folytatták, széles körű elismerést szerezve, mint a magyar tenoristák közül előttük csak Pataky és utánuk senki. Réti – számos külhoni szereplés mellett – mindvégig itthon működött. A hazai közönség természetesnek tartotta, hogy hétköznapiokon is találkozhat az ő világszínvonalú művészetével. Méltatói viszont már idő előtti halálának percében leszögezték, hogy veszteségünk pótolhatatlan, s e megállapítás évről évre igazabb és fájóbb! Azóta sincs a hangjának szépségét, éneklésének sokrétű gazdagságát csak megközelítő (elsősorban) Mozart- és bel canto tenorunk, oratóriumszólistánk. A nagyvilág hanglemezsajtóját és a gyűjtői közvéleményt valósággal megdöbbentette az 1987-ben kibocsátott első Mozart-CD élménye. A HCD 12927 jelzetű korong áriáinak a megítélése a korábbi LP-k megjelenésekor is kedvező volt, de – talán terjesztési okokból, talán a '60–70-es évek bőséges választéka miatt – nem vert ekkora visszhangot.

A fenti gyűjtemények az érett Réti portréi. Ez az ajánlás az előzményekhez toboroz érdeklődőket. (Valamennyi Hungaroton-kiadvány; csak az eltérést jelezzük.)

Ami van – azaz CD-n hozzáférhető

A legfrissebb katalógus szerint Réti egyetlen teljes operafelvételen hallható: Bánk bán, 1969. A rendelkezésre álló erők tekintetében Ferencsik akkor alig kényszerült szereposztási megalkuvásra, Ottó szövege pedig eszményi megtestesítőre lelt Rétiben. A magyaros zenétől elütő, „idegen” (olaszos) dallamokat sohasem énekeltek és örökítették meg szebben. (Az 1956-os és '62-es Komor-féle és az 1993-as Oberfrank vezényelte felvételeken bizonyosan nem.) Réti epizódalakítása a lemez nem fakuló ékköve. Még nem szerepel a katalógusban

RÉTI HAGYATÉKA

A sevillei borbély 1960-as rádiófelvétele, amely időközben megjelent (dicséretét l. Gramofon, 9. szám). Azért is kivételes érték, mert kompaktlemezen jelenleg a legkorábbi dokumentum, részint a pálya első sikerei között számon tartott szerepről, részint és általában az „ifjú” (35 éves) Réti teltségében is csodálatosan könnyed, fénylő és édes ízű hangjáról, a legszigorúbb mérce szerint is szinte makulátlan énekéről. A meglepetés: színészi sokszínűsége; a csupa-kedvesség őszinte szerelmes, az elegáns nagyúr és a buffo-jelenetek bőhumorú élvezője mind arányosan kidolgozott vonásokat nyert. Egykorú külföldi kollégái, például a szintén édes szavú Nicola Monti színészileg sápadtabbnak, a jól komédiázó Luigi Alva vokálisan szegényesebbnak tűnik föl az összehasonlításban. (A parádés Tagliavini ekkor már messze volt legjobb formájától.)

A többi felvétel a karmű-repertoárból való. A teljes János-passióban az Evangélista elbeszélésén kívül a tenoráriákat is Réti szólaltatta meg. Utóbbiak az 1987-es portrélemez műsorára is felkerültek a Juditha triumphans részleteivel és Liszt XIII. zsoltárával együtt. Kodály Budavári Te Deumának és Missa brevisének szólói között csak pillanatokig halljuk Rétit. Az egykori Eterna (ma Berlin Classics) kiadványa Beethoven oratóriuma: Krisztus az Olajfák hegyén. Jézus recitativóiban, áriájában és együtteseiben Rétit halljuk, a Szeráf szólamát Geszty Sylviára bízták.

A Cantata profana különleges ügy. Aligha követek el kegyelemsértést a feladatot a hazai bemutatótól kezdve vállaló Rösler emlékével szemben, ha Rétit mindenképpen fölébe helyezem, nem pusztán az orgánium esztétikai minőségének, terjedelmének és teherbírásiának tekintetében. Ismeretes, hogy Rösler annak idején a keservesen nehéz tenorszólam két pontján is könnyítést kért a szerzőtől, amit Bartók először megtagadott, utóbb mégis megengedett. Az előd teljesítményét ma már egyre kevesebben őrizzük emlékezetünkben, akár Réti hajdani „élő” megszólalásait. Szerencsére három különböző lemez is rendelkezésre áll, időrendben Lehel (1963; digitális felújítása még várat magára), Ferencsik (1967) és Doráti (1970) vezényletével. Mindegyik sajátos értékkel bír: az első a kristályosan tiszta hangvarázsával, a későbbiek a mélyseges azonosulással, az ének népdalszerű természetességével és a klasszikus érettség zománcával

JÓZSEF

Réri József emlékeztető szerepe volt Ottó, Erikel Ferenc Bánk bán című operájában

büvölnek el. A nyaktörő szólam Réti művészi emblémájának egyik messzire világító alkotóeleme lett. Az őt ismerők fülében a Legidősebb Fiú mindörökké az ő hangján „felel fel”.

És ami még lehetne

Mindenekelőtt a HLPX 12598 számú fekete korong műsora kívánczik modernebb hanghordozóra. Ez 17 rádiófelvételt tartalmaz, az első felét a művész ifjúkori arcképeként is hirdethetnők, legjobb számainak egy részét tartalmazza 1959–63-ból. A Hindu dal – tudomásom szerint – a legelső szólóáriája; a Mignon, a Werther és a Kegyencnő slágerei szinte ellenállhatatlanok. Külön élvezet a finom vibratóval színezett hang összetéveszthetetlenül egyéni ízeit számbavenni. Az áriák magyarnyelvűsége itthon előny, archív lemezen külföldön sem gát. És jó lenne végre bizonyítani a világnak, hogy 1973-ban egy magyar „Pavarotti-rivális” is ki tudta szórni a 9 magas C-t Az ezred lánya kavatinájában!

A magyar Opera csillagai sorozat negyedik albumában live felvételek őrzik az Ory grófja és a Tell Vilmos egy-egy szólóját. Az utóbbit sem hallottam még szebben, akár a Szereti ön Puccinit? című összeállítás Turandot–Miniszter hármását. Lehet, hogy az elfogultság mondatja, de a Melis, Réti, Kishegyi trió a Turandot 14 reprezentatívnek vélt felvételén sem akad legyőzőre! (A teljesebb jelenet az LPX 11579 sz. keresztmetszeten jelent meg először.)

Mint számos nagy művész, Réti is híres volt a kis szerepekben nyújtott nagy alakításairól. Korai rádiófelvételein vállalta Altoum császárt, az 1953-as Aida Hirnökét (LPX 31006-08), de még Ferencsik 1970-es Fidelijában is az I. fogoly szerepét. A Rádió Archívuma több teljes operafelvételen övé az egyik főszerep: Jolantha (1959), Az olasz nő Algirban, Bruschino úr, Gluck két Iphigeniája, Farkas: A bűvös szekrény. Hasonlóképp gazdag az oratórium-jegyzék: Händel: Ünnepi oratórium; Az évszakok; Orff-művek stb. Egy sor magyar szerző neki szánta, dedikálta dalciklusát, kantátáját, például Petrovics a Lysistratét, Jónás könyvét. E műfajban nagy számban akad külföldi kortárs műve, például Brittennek négy jeles darabja is.

Ez az archívum kifogyhatatlan lelőhelye az elvarázsolt Réti-kincseknek! A pazar operettfelvételek általában és különösen a zseniális Offenbach-művek ragyogó előadásai, Suppé és Zeller remek nótái mind közönség elé kíváncsognak. A műsorhoz használt szalagon kívül van egy alig kiaknázott gyűjtemény a budapesti Operaház egykori előadásairól, leginkább premerek és felújítások, valamint vendéjátékok estéről. Ezeket és sok más vonatkozású koncertfelvételen is találkozunk Réti nevével.

A dalénekest Schubert és Schumann ciklusai, A szép molnárlány (magyarul), A költő szerelme (németül) ajánlják. Az előbbinek nyolc dala felkerült a Szereti ön Schubertet? című kiadványra (FX 12183); közöttük talán az Elszáradt virágok előadása a legsikerültebb. Liszt- és Richard Strauss-dalok mellett jó volna felfrissítve hallani a Brahms-féle Bölcsődal gyönyörűséges pianókkal dédelgető dúdolását! (Hajdan egy 45 fordulatos kislemezen, CMM 9310.) Mindez csak igen töredékes és vázlatos, de ennyi is megtöltene tucatnyi ezüstkorongot.

Vajha...!

Uhrman György

BEETHOVEN

ÖSSZES HEGEDŰ-ZONGORASZONÁTÁJA

PAUK GYÖRGY

és FRANKL PÉTER

előadásában a Zeneakadémián

1998. december 8.
kedd 19.30

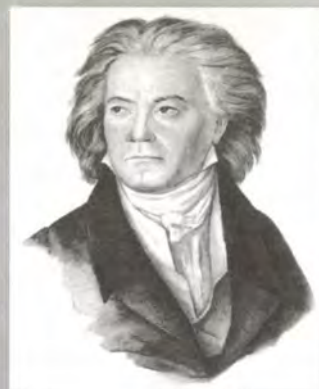
D-dúr szonáta, op. 12. No. 1.
G-dúr szonáta, op. 30. No. 3.
A-dúr „Kreutzer” szonáta, op. 47.

1998. december 15.
kedd 19.30

a-moll szonáta, op. 23.
F-dúr „Tavaszi” szonáta, op. 24.
A-dúr szonáta, op. 12. No. 2.
c-moll szonáta, op. 30. No. 2.

1998. december 22.
kedd 19.30

A-dúr szonáta, op. 30. No. 1.
Esz-dúr szonáta, op. 12. No. 3.
G-dúr szonáta, op. 96.

PAUK GYÖRGY 1936-ban, Budapesten született. 12 éves korában került a Liszt Ferenc Zenevészeti Főiskolára, ahol Zathureczky Ede és Kodály Zoltán tanítványa volt. Ez idő alatt is sokat koncertezett Magyarországon és Kelet-Európában, részt vett a müncheni Paganini versenyen és a Long Thibaud versenyen. 1961-ben Londonban telepedett le, és még ebben az évben itt adta azokat a szóló és zenekari esteket, melyek elindították őt a nemzetközi karrier útján. Számos világhírű karmesterrel és zenekarral hangversenyezett szerte a világon. Rendszeres vendége a nagyobb fesztiváloknak. Pauk György lemezfelvételei közül több díjat is nyert, mint például Alban Berg Kamaraversenye a London Sinfonietta-val (Decca), és a Bartók Album (Hungaroton), melyet az év egyik legjobb felvételének nyilvánítottak mind Magyarországon, mind az Egyesült Államokban. Különösen széles repertoárja számos 20. századi művet is tartalmaz.

Rendszeresen együtt muzsikál az ugyancsak Londonban élő Frankl Péterrel, 1972 óta Ralph Kirshbaum gordonkaművésszel trióznak is. A kamarazenélés során főként egy zeneszerző összes hegedű-zongora, valamint zongora-hegedű-gordonkaműveit tűzik hangversenysorozat keretében műsorra. Gyakran tart mesterkurzusokat is. 1991-ben a Tiszteletbeli Királyi Zenesz címmel jutalmazta meg Diana hercegnő egy londoni ünnepség alkalmával. Pauk György egy 1714-es „Massart” Stradivari hegedűn játszik.

FRANKL PÉTER zongoraművész Budapesten született 1935-ben. Öt éves kora óta zongorázik. Tizenkét éves korában adta első hangversenyét. A Liszt Ferenc Zenevészeti Főiskolán Hernádi Lajos növendéke volt. 1953-ban a bukaresti VIT-en, 1955-ben a varsói Chopin-versenyen és a párizsi Long Thibaud versenyen nyert díjat, 1956-ban a brüsszeli Erzsébet királyné versenyen, 1959-ben Rio de Janeioban kapott értékes helyezést. 1958 óta Angliában él. Im már három és fél évtizede világhírű művész, számos világhírű együttesel és karmesterrel hangversenyezett. Pauk Györggyel számtalan szonátaestet adtak és közös trióban is fellépnek.

1972 óta jár haza rendszeresen és magyarországi vendégszerlései minden alkalommal nevezetes eseményei zenei életünknek, a Zeneakadémián többször tartott mesterkurzust. A Yale Egyetem vendégprofesszora. 60. születésnapja alkalmából megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét.

A Nemzeti Kulturális Alap és a Turisztikai Célélőirányzat támogatásával.

Bérletárak: 4.800-4.000-3.500-2.500,- Ft

Bérletek válthatók: Filharmónia Budapest Kht. Jegyiroda (V. Mérleg utca 10., tel.: 318-0281), Fortissimo Jegyiroda (VI., Nagymező utca 19., tel.: 302-3841), Music Mix 33 Jegyiroda (V. Váci utca 33., tel.: 338-2237), Huszár Gál Könyvesbolt (V. Deák tér 4., tel.: 266-6329), valamint a Zeneakadémián (VI. Liszt Ferenc tér 8., tel.: 342-0179).

A műsor- és szereplőváltogatás jogát fenntartjuk. Felelős kiadó: a Filharmónia Bp. Kht. igazgatója

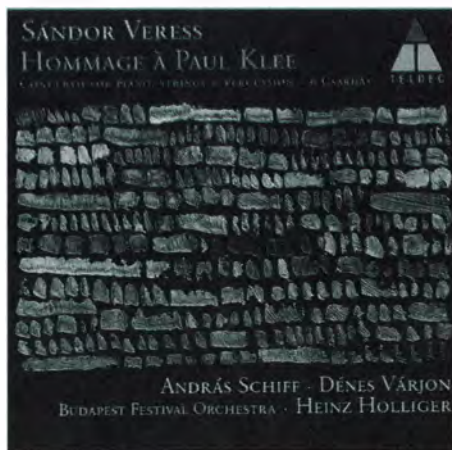
Veress Sándor
Hommage à Paul Klee,
Zongoraverseny,
6 Csárdás

• Teldec – Warner •

Veress Sándor (1907–1992) életműve 1992-ben zárult le Svájcban, s az azóta eltelt néhány év tapasztalata mintha arról tanúskodna, hogy halálát követően zeneműveinek új életperiódusa, reneszánsza van kibontakozóban itthon és külföldön. Ismeretesek azok a svájci és magyar kezdeményezések, amelyek arra irányultak, hogy Veress zenéjének a hangversenyéletben az őt megillető figyelmet és helyet biztosítsák. Emlékeztetések mindazon törekvések és útmutatások is, melyeknek ösztönző szerepük volt egy-egy Veress-kiadvány és -hangfelvétel megvalósulásában.

A most napvilágot látó kirúnó Teldec-CD ismertetésének összefüggésében említést kell tenni egy másik, korábban indult CD-sorozatról is, amelynek spiritus rectora és dirigense a Svájcban élő Mészáros János karmester volt, előadóművészei szinte valamennyien a magyar előadógárdát képviselték, s megvalósító együttesként és műhelyként a Miskolci Szimfonikus Zenekar szolgált. (A zürichi „Musikszene Schweiz” keretében megjelent három Veress-CD-nek, amelynek előzményei immár egy évtizedig nyúlnak vissza, egy másik alkalommal kell figyelmet szentelnünk.)

Az alábbiakban recenzált CD a Veress-életmű sugárzásáról tanúskodó egykori tanítványnak, a kiváló művésznek, Heinz Holligernek a kezdeményezésére vezethető vissza. A megvalósítást illetően elsőként az ő nevét kell idéznünk, aki évek óta Budapesten is számos emlékeztetés Veress-koncerten hívta fel a figyelmet Veress munkásságára, és mestere egykori hazájában prófétált karmesterként, szólistaként és komponistaként az elfeledett Veress-zene időszerűségéről. Mostani produkciója örvendetesen egyesítette a magyar és a svájci előadóművé-

S
E
R
E
S
V
E
R
E
S

Veress Sándor
 Hommage à Paul Klee,
 Zongoraverseny, 6 Csárdás
 Schiff András,
 Várjon Dénes – zongora
 Budapesti Fesztivál Zenekar,
 vezényel:
 Heinz Holliger
 Teldec – Warner

szek Veress művészetére legfogékonyabban, legérzékenyebben reflektáló művészeit. Olyan művészeket, akik saját személyes élményeiknek átörökítéseképpen adták át egymásnak a Veress-zene előadásának közvetlen hagyományát, mint ahogy a Veress-tanítvány Holliger Veress művészi és személyes vonzáskörébe vezette a kitűnő zongoraművészt, Schiff Andrást, aki azután saját sugárzásán keresztül vonta a zene élménykörébe a legifjabb zongoraművész-nemzedék képviselőjét, Várjon Dénest.

A Veress-zene élményének mintegy stafétabot átadására Várjon Dénes egyik közelmúltbeli nyilatkozatában tett említést. Megdöbbenően tárult fel szavaiból az életmű elfeledettségének, elhallgatásának méltatlan helyzete, amellyel a fiatal előadóművész is érthetetlen tényként szembesült. „Azelőtt, hogy Schiff András felhívta figyelmemet Veress Sándorra és műveire, csak futólag hallottam Veressről. Ma is érthetetlen ez a helyzet számomra, mert Veress zenéje nemcsak a muzikusokra, hanem a laikus hallgatókra is nagy hatással van, megszólítja őket...” Ugyancsak Schiff András

„említette nekem tervét, hogy Veress Hommage à Paul Klee című, két zongorára és vonósokra írt fantáziáját együtt előadjuk, illetve hanglemezfelvételt készítsünk belőle.”

Heinz Holliger ösztönzésére így hivatott előadóművészekre talált Veress zongoramuzikájának két kimagasló alkotása, az Hommage, valamint a hozzá testvérpárként tartozó Zongoraverseny. E két mű egyként reprezentálja Veress zongorazenéjének legfontosabb kompozícióit és azt az alkotói időszakot, melyben a hangszernek meghatározó szerepe volt. Az ebben a periódusban keletkezett zongoraművek ösztönzésében az alkotói szempontokon kívül több személyes motívumnak is része volt. Ezek egyik legfontosabbika saját zongoraművészi ambíciója volt, amely 1938-tól bontakozott ki itthon és külföldön: a Végh Sándorral folytatott koncertturné során egészen a háború küszöbéig, sőt még svájci éveiben is, amikor zongoraműveinek bemutatását is vállalta, a Klee-fantáziákat beleértve, egészen a Zongoraverseny baden-badeni rádióbejáratáig.

A Teldec korongja egy másfél évtizedes (1938–1952) alkotói korszak zeneszerzői keresztmetszetét nyújtja. A felvétel sorrendje helyett ismertetésünkben a műveket keletkezésük időrendjében tekintjük át, a sort az 1938-ban komponált 6 Csárdással kezdve.

Veress első nagyszabású szóló zongorára írt sorozatát 1938-ban írta Húsz zongoradarab címen. A máig kiadatlan ciklus azután három kisebb műcsoportban került kiadásra, ezeknek egyike volt a 6 Csárdás. Ez a kompozíció Veress magyar népzenei élményektől inspirált időszakának gyermeke, és a Veress értelmezte népdalfeldolgozásoknak művészi példáját őrzi. A feldolgozások finom, disztigvált megoldásait, a Veress-zene szellemességét Schiff András előadása elsődleges módon, színesen és élvezetesen értelmezte.

Az 1949-es svájci emigráció utáni időszak legnagyobb figyelmet keltő kompozíciója a Klee-élményekre reflektáló kézzongorás fantázia volt, a Hommage à Paul Klee 1951-ben. A darab Klee-képek inspirálta hét tétele Veress alkotói szemléletének sokoldalúságáról, rend-

J e l m a g y a r á z a t

kiváló

jó

közepes

hallgatható

hallgathatatlan

kívüli érettségéről és szuverén egyéniségéről vall. A sorozat minden tételélménye újdonságot jelent, közvetlenül megragadja a hallgató figyelmét, és a zene szuggesztív folyamatának részesévé teszi. Zenei stílusa már ekkor késznek, érettnek és teljesnek mutatkozik: benne rejlik a 20. századi magyar zene gazdag öröksége, de magában foglalja az egyidejű neoklasszicista törekvések széles eszköztárát, sőt már kitekint a dodekafón gondolkodás új lehetőségei felé. Veress zenei képsorozata stiláris szemléletmódjában a legkevésbé sem kapcsolható Muszorgszkij művéhez, a fantázia egészében véve eredeti Veress-mű, után-érzésektől mentes, őszinte, személyes megnyilvánulás. A két zongoraművész szólista összjátékában, értelmezésében a Veress-muzsika gazdagságának leghitelesebb tolmácsolása érvényesült. Kimagasló érzékenységgel formálták meg a Veress-zene ritmikus profilját, zenei díszítőelemeinek cizelláltságát (Alter Klang), akkordszíneinek gazdagságát. E mű utolsó évtizedbeli koncertelőadásainak csúc-

teljesítményeként hat ez a hangfelvétel. Mindkét szólistának és a dirigensnek teljes érettséget sugalló Veress-képe tárul előadásukban a hallgató elé.

A Klee-fantáziák zeneszerzői magaslátán a klasszikus versenymű formai keretében ad új-bóli összefoglalást az 1952-ben, Paul Sacher felkérésére komponált Zongoraverseny. A három nagyszabású tétel formálásában egységes tömbökké szerveződnek Veress legfontosabb zenei üzenetei. Az I. tétel (Andante con moto) hangulati keretében a ritmikus karakterek, az ütőhangszerek szerepe és a melodikus, parlando vonások egyidejűleg jelentkeznek. A zenei anyag szervezésében az alkotói biztonság és a zene élményszerűsége állandó vonzóerővel hat. A szólisztikus részek (a hegedűszólóért Takács Nagy Gábort illeti elismerés) a tétel érzelmi csúcspontjaiként épülnek a formába.

A II. (Andante), lassú tétel Veress magyar népzenei anyanyelvéhez tér vissza: a zongoraszóló és a zenekar szerves összefonódásában idézi vissza a szerző önvallomásszerű hangját, zenei

gyökereit és hitvallását egy magyar népballada stílusában. Veress monológjainak, dialógjainak és gyászzenéinek előképe és foglalata e tétel. A versenymű zárótétele a hagyományos forma értelmében szárnyal és lüktet az ütősök effektusait gazdagon alkalmazó Allegro moltóban. A szólószongora és a zenekar párbeszéde ebben a tételben válik a legkiegyensúlyozottabbá. A zenei stílus is itt tekint a közvetlen jövőbe: a tizenkét fokúság tematikus alkalmazásával.

Schiff András művészi tolmácsolásában Veress magyar és európai vonásai a személyes élmény szintjére emelkednek, amelyben a ballada-interpretáció és a zárótétel motorizmusa szerves egységbe olvad. A Zongoraverseny számos nagy sikerű előadása során jelölte ki Schiff András Veress zenéjének történeti helyét: a magyar és az európai szerzők nagy klasszikusai felől épített hidat számára, ahol két arculatot egyesítő művészete harmonikus otthonra talált.

Berlász Melinda

Cimarosa & Clementi Zongorasonáták

• Hungaroton Classic •

Az olyan egyetemes géniuszok, mint amilyen Mozart és Haydn, természetesen senki mással össze nem vehető, ám dimenzióik kozmikus méreteibe mégis akkor borzong bele igazán az ember, ha kismester kortársaik környezetéből tekint fel rájuk. Mert a 18. század (ma már inkább csak emlegetett, mintsem ismert) sztármuzsikusi, a Cimarosák és Clementik szintén kivételes talentumok voltak, mind tudás, mind invenció dolgában valódi nagybirtokosok, csak épp nem az Olimposz csúcsein, hanem a tövében helyezkednek el. Így persze az ő alkotásaikat is megilletné mindmáig a koncertdobogó, ehelyett azonban a zenetörténet illetve a pedagógiai irodalom lapjaira száműzi őket a könyörtelen utókor. S hogy mennyire méltánytalanul, azt Failoni Donatella most megjelent Cimarosa-Clementi-CD-je ékes-szólan igazolja.

A korongon válogatást hallunk a nálunk kizárólag operakomponistaként elkönyvelt Domenico Cimarosa zongorára írt gazdag szonátaterméséből, valamint egyetlen művet, a

★★★★
Cimarosa & Clementi
Zongorasonáták
Failoni Donatella – zongora
Hungaroton Classic

Beethoven által is nagyra értékelt op. 37/1-es C-dúr szonátát a zongora játéktechnikáját megreformáló Muzio Clementitől. A két szerző jól hat egymás szomszédságában, az arányok láttán azonban óhatatlanul fölmerül bennünk a gyanú: hátha inkább a rendelkezésre álló időtartam kitöltése, mintsem valamilyen koncepció motíválta a szerkesztést. Cimarosa Firenzében megtalált kézíratai ugyanis 81 miniatűr zongoradarabot tartalmaznak, s közülük mindössze 31 szólal meg a kiadványon: csupa finom megmunkált,

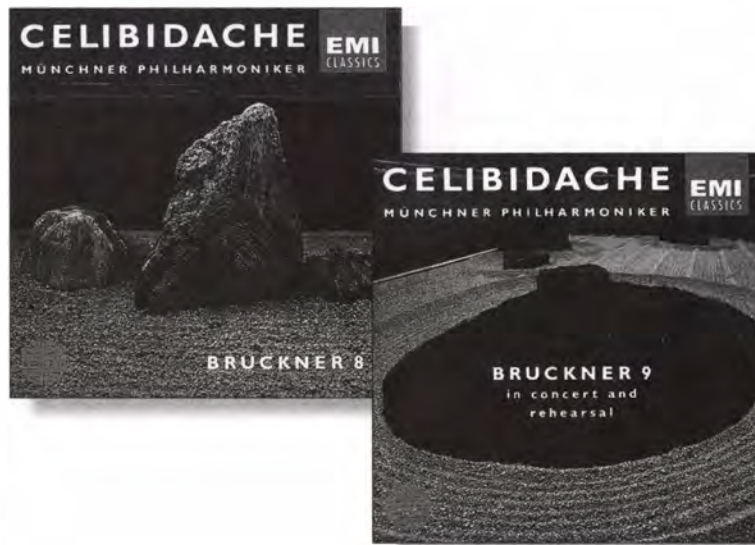
szeretnivaló zenei ötlet, bámulatos könnyedséggel és eleganciával szervírozott ínycsalat. „Les petits riens” – a lehető legjobb értelemben. Szívesen hallgattam volna még egyszer ennyit is Failoni Donatella eleven, kecses, hamisítatlan latin derűt árasztó előadásában. Pregnáns billentés, gyöngyöző kolorálás, feszes ritmus minősíti a pianista technikai apparátusát, temperamentumát pedig a gyors és még gyorsabb tempójú „egypercések” (Örkényműfaj Cimarosa-sonátákban!) virtuóz lendülete; szűknek tartom viszont azt a dinamikai skálát, amit e zongorán elénekelt pazar kis árnyak színeinek árnyalására használ.

A Clementi-sonáta már méreteinél fogva is (három tétel, bő 16 percben) más súlycsoportot képvisel, mint a Cimarosa-válogatás, ezen túlmenően pedig szépséges lassúja – a maga emocionális holdudvarával, tűnődő melankóliájával – az egész lemez legtartalmasabb anyaga. A finálé kevésbé tetszett; pedálból ennyi csak romantikus zenékhez dukál.

Kerényi Mária

Anton Bruckner
8. szimfónia (c-moll)
9. szimfónia (d-moll)

• EMI Classics •

Anton Bruckner
 8. szimfónia (c-moll)
 9. szimfónia (d-moll)
 és részletek a próbából
 Münchner
 Philharmoniker,
 vezényel:
 Sergiu Celibidache
 EMI Classics

„Van néhány úgynevezett Bruckner-karmester, akik soha nem játszottak Bruckner-szimfóniát! Ezek a tevehajcsárok soha nem értették meg Bruckner szavait. Néha azt kérdezem magamtól, előadták-e Brucknert egyáltalán.” Kemény, igazságtalan szavak. Kevés karmester teheti meg, hogy egy ilyen érdesen megfogalmazott mondat után ne kérjen azonnal elnézést pályatársaktól és elődöktől. E kevesek egyike Sergiu Celibidache. Nem épített fel látványos karriert – bár sokan Toscanini utódját látták benne –, elfordult a hanglemeziparttól, nevével csak elvétve találkozhatunk a lemez-katalógusok oldalain. A Müncheneri Filharmonikusok élén eltöltött évek alatt Celibidache a Bruckner-interpretáció történet legizgalmasabb fejezetét írta meg. Nincs még egy zeneszerző, aki ennyire közel állt hozzá, mint Bruckner. Az Út, amire harmincöt évesen rátalált, Bruckner zenéjéhez vezette. Az a deperszonalizált játékmód, mely Murray Perahia és Arturo Benedetti Michelangeli interpretációit is jellemzi, Celibidachénál a keleti filozófia nyomán kialakított szemlélet eredménye. Ahhoz, hogy behatolhasson a műbe, elsőként önmagából kell kilépnie. Az előadónak a műben nem magát kell megkeresnie, majd megmutatnia, hanem mindig magát a művet. Az Út egyre távolabb visz önmagától és egyre közelebb a megpillantott tárgyhoz, a műhöz, és az Út végén felragyog valami, amit mi európaiak jobb szó híján transzcendenciának nevezünk. A keresés szenvedélye és áhítata minden pillanatban, minden hangban ott munkál; és ez alapján kell hogy formálódjék az élet. Bruckner és Celibidache sokszor emlegetett szellemi rokonságának ez a gyökere.

„Mahler mondta, hogy minden megtalálható a partitúrában, kivéve a lényeg. Ha mondott ilyet Mahler egyáltalán...” Hogy a Mahler-idézet kapcsán mire is gondolt Celibidache, az pontosan csak akkor derül ki, ha partitúrával a kézben hallgatjuk végig a lemezeket. A kottakép és az olvasat különbségeit két nagy csoportra oszthat-

juk. Az egyik csoportba azok a partitúraoldalak kerülnek, melyek megformálásakor jól érzékelhetően olyan zenei elemek jutnak túlsúlyba, melyek valóban nincsenek jelölve. Ilyen például a 8. szimfónia harmadik tételének vonósokon bemutatott ritmosztinatója. Megformálásakor a ritmikus lüktetés helyett az ostinato dinamikai pulzációja lesz a döntő, és később ez hordozza majd a tétel alapkarakterét is. Ez a pulzáció azokon a helyeken is érvényesül, ahol maga a ritmusképlet nincs jelen. A harmincöt perces tételnek ez a kovásza, egyetlen ütem sugározza be az Adagio minden taktusát, és az egész tétel sűrűsödik egyetlen ütemben. E csoportba sorolható még a Scherzo triójának gyönyörű hegedűszólómának frazírozása is. Egy hang fölé írt előadási utasítás – zart – Celibidache interpretációjában egy leheletfinom, de már jelölhető hosszúságú szünetté válik, ritmikai paraméterré. Amióta hallottam ezt a megoldást, nem is tudom más-hogy elképzelni ezt a melódiát.

A másik csoportot azok a megoldások alkotják, melyek az eredeti szerzői instrukció figyelmen kívül hagyását, felülbírálsát (?) jelentik. Két példa ezek közül. Az egyik a feltűnően lassú – még a kiírt metronómszám esetében is tapasztalható – tempóválasztás, mely a bruckneri méreteket ismerők számára riasztónak hathat. Celibidache előadása mégsem válik vontatottá, koncepciójának léptéke, nagyvonalú időérzéke képessé teszi arra, hogy hatalmas területeket mozgasson, tartson egyben. (A 8. szimfónia utolsó tételének előadása ebben a tekintetben bámulatos képzelőerőről és formai invencióról árulkodik.) Mivel mindennek kellő időt ad, a hallás utáni tájékozódás is könnyebb, mint minden általam ismert más előadás esetében. Egy-egy bruckneri „másfél óra” meghallgatása után inkább az előadás feszességét őrizhetjük

meg emlékezetünkben, mintsem az eltelt idő hosszúságát.

Az e csoportba sorolható második példám a harmadik tétel visszatérés előtti fantasztikus crescendója, melynek fortissimo csúcspontja után Bruckner még háromütemnyi fortissimót ír elő a vonóskar számára. Celibidache közép-dinamikát kér zenekarától, így az ezt követő – a tétel kezdetét visszaidéző – zenei anyag pianissimója az egész szimfónia legénigmatikusabb pillanatává válik.

Celibidache életében sem koncertfelvételeinek sem rádióközvetítéseinek megjelentetéséhez nem járult hozzá. Fia a Müncheneri Filharmonikusokkal egyetértésben mégis a megjelentetés mellett döntött. (A megállapodás nyomán két sorozatot jelentetnek meg. Az első sorozat – tizenegy CD – többek közt Bartók-, Beethoven-, Wagner-előadások felvételeit tartalmazza, a második – tizenkét CD – kizárólag Bruckner-műveit.) Titka – e sok lemez ellenére is – kifürkészhetetlen marad. Nem juthatunk közelebb e titkokhoz akkor sem, ha meghallgatjuk a 9. szimfónia próbájának részleteit. Türelmes aprómunka. A nagy tömbök kifaragásának mesterségét ezekből a részletekből nem tanulhatjuk meg. Talán többet tudnának mondani azok a zenészek, akik éveket dolgoztak vele együtt. Akik a koncert alatt egy pillanatra sem fáradtak el, játékuiban – és ez nem túlzás – egyetlen intonációs bizonytalanságot sem lehet felfedezni. Akik beavatótjtjai a karmester titkainak, akik eggyé váltak vele. Amikor zenekaréptésről beszélünk, eszünkbe jutnak-e a Müncheneri Filharmonikusok és Sergiu Celibidache?

Recenzióm végén egyre csak azon töprengök, lehet-e alkotni az örökkévalóságnak egy hang-lemezstúdió falai között.

Molnár Szabolcs

Dinu Lipatti
Great pianists

Szvjatoszlav Richter
Great pianists

• Philips – PolyGram •

Ez a két-két CD, mely Dinu Lipatti (1917–1950) és Szvjatoszlav Richter (1915–1997) felvételeiből válogat, része annak a nagyszabású sorozatnak, melyet a Philips indított útjára A század nagy zongoristái címen. A száz kiadványra tervezett gyűjtemény jövő év augusztusára lesz teljes. Első lemezei Artur Rubinstein, Murray Perahia, Dinu Lipatti és Szvjatoszlav Richter művészetéből adnak vázlatos áttekintést. Az alábbi recenzióban e két utóbbi művésztől szólunk. (A Sony a közelmúltban megjelentetett egy jubileumi válogatást Perahiától – I. az augusztusi Gramofonban – a két válogatást összehasonlítva örömmel állapíthatjuk meg, hogy kevés az átfedés, ami van az annál örömtelibb: Bartók Improvizáció... c. kompozíciója mindkét válogatásra felkerült. Artur Rubinstein Chopin-felvételeiből a BMG is megjelentetett egy válogatást; erről még 1997-ben, a Gramofon júniusi számában jelent meg recenzió. Bár ez a mostani zömében más előadásokat tartalmaz, a recenzióval mégis érdemes megvárni a tervezett második CD-t.) Lipatti albumát – kitűnő szerkesztői érzékre vall – egy-egy Bach-mű keretezi. A B-dúr partita indítja a válogatást, és a Jesus bleibet meine Freude korálelőjáték zárja Dame Myra Hess verziójában. A két 1950-es felvétel egy tragikusan rövid pálya utolsó pillanatait rögzíti. Nehéz Lipatti játéka szavakat találni, interpretá-

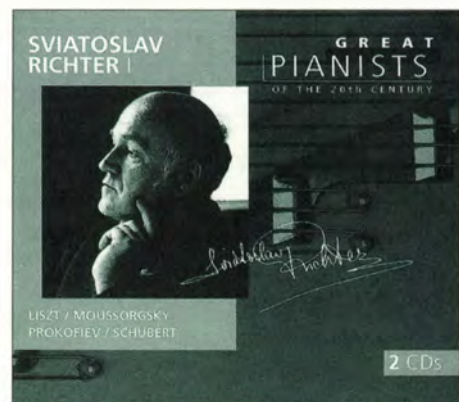
Lipatti

Bach
B-dúr partita
Mozart
a-moll szonáta K.310
Schumann
a-moll zongoraverseny
Grieg
a-moll zongoraverseny stb.
Dinu Lipatti – zongora
Philips – PolyGram

ciótörténeti kategóriákkal megfoghatatlan, éppen azért szívbe markoló a játéka, mert kiemelkedik a történelemből, időtlen. Minden pillanatban Bachot halljuk, sohasem egy Bach-képet. Előadásait figyelve kereshetjük a géniuszt a páratlanul gazdagon differenciált billentésben, a mindig tiszta, nemes érzelmességben, a vakítóan világos és természetes tagolásban vagy a zeneszerzői analitikus, intellektuális attitűdében; úgy fogjuk érezni: ez mind kevés. Kevés, mert bármit is mondunk róla, soha nem fogjuk bevallani, hogy őt hallgatva a legszorongatóbb érzés, ami fogva tart, az a szégyen. Kevésnek adatik meg, hogy olyan közvetlen kapcsolatban állnak a zenével, mint ő; bántó, hogy a sok kétes értékű produkció zaja elnyomja az ő halk szavú művészetét, és nemcsak odakint, hanem idebent is. A fentieket a két Bach-előadás katalizálta bennem, ezzel az élménnyel újrhallgatva a lemezt, minden egyes kompozíció ezt a hatást váltotta ki.

Schumann a-moll zongoraversenyének előadása további tanulságokkal is szolgált. A karmesteri teljesítmény, ezúttal Herbert von Karajané, bizony mulandóbbnak bizonyult, ami persze lehet, hogy a hálátlanabb szerepből is következik. Egy mondat erejéig még időzzünk ennél a hangnemenél és műfajnál. Grieg zongoraversenyének hallgatásakor nem álltam meg, hogy ne tegyem fel Perahia felvételét is. Csak a hasonlíthatatlanul jobb felvételi technika (negyven év telt el a két produkció közt) és Sir Colin

Richter

Schubert
Esz-dúr és Asz-dúr impromptu
Liszt
2 elfelejtett keringő
Muszorgszkij
Egy kiállítás képei
Prokofjev
VI., VII. és VIII. szonáta stb.
Szvjatoszlav Richter – zongora (vol. 1)
Philips – PolyGram

Davis (Lipatti dirigense Alceo Galliera) igényesebb zenekarvezetése miatt alakult ki nálam holtverseny a két pianista képzeletbeli versenyében, pedig Perahiáról általában nem tudok elfogultság nélkül szólni.

Richter két kötetre tervezett kiadásának első része az 1958 és 1961 közötti időszak felvételeiből nyújt áttekintést, abból az időből, amikor Nyugaton is megismerhették végre nevét, művészetét. Kérlelhetetlen, kemény arcélű zongoristaként áll elénk Prokofjev 6. szonátájának első tételében, meditációjából kiközlenthetetlen jámbor szent e kompozíció harmadik tételében, olyan, mint utolsó budapesti koncertjén: egyszerre vigasztal és nyugtalanít. Az a kínzó feszültség, amit hallgatójában előidéz, a művekkel szemben védtelenné tesz, a mű belénk hatol, nem tehetünk ellene semmit. A lemez három Prokofjev-szonátájának fináléiban egyvalami közös: a kérlelhetetlen hang könnyörtelenre vált, a 8. szonátában még gonoszul ki is nevet.

Szelídebb mágia rabja lehetett az Egy kiállítás képeinek szófia hallgatósága 1958-ban, bár ritkán torpanjtja meg a peckes sétát a gnóm látványa úgy, mint ezen a koncerten. A kezdetben fegyelmezetlenül köhécselő közönség torka a katakombákhoz érve kitisztul, mintha még a beteges hangú zongora is meggyógyulna. Püthagoraszról jegyezték fel, hogy a zene erejével gyogyított.

Molnár Szabolcs

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

A teljes HUNGAROTON CLASSIC katalógus olvasható az interneten: <http://www.hungaroton.hu>

Astor Piazzolla
María de Buenos Aires
 – Tango Operita

• Teldec – Warner •

Gidon Kremernek nem ez az első kirándulása Argentínában és Astor Piazzolla világában. Mostani lemeze (a korábbiak a Nonesuchnál jelentek meg, az El Tango c. lemezről a Gramofon ez év februári számában olvashattak recenziót; a szerk.) bár miniket egyelőre elkerült az utóbbi évek nyugat-európai tangóörülete, a korábbiakhoz képest talán nagyobb ismertségre tesz szert. Nemcsak én, hanem maga Gidon Kremer is úgy gondolja, hogy a María de Buenos Aires több és más, mint korábbi Piazzolla-produkciói. Az utóbbi évek legfontosabb előadásának tartja – és Kremer nemcsak Piazzolla felvételeire, hanem eddigi összes munkájára gondol, többek között Brahms-, Beethoven- és Mozart-lemezeire –, jelentőségét elsősorban a mű kvalitása adja. Az operita műfajmegjelölés ellenére Kremer szerint a María igazi opera – e véleményével magam is messzemenően egyetértek – több, mint egy sajátos zenei nyelvezetű nemzeti dráma; a jó és a rossz, a

Astor Piazzolla
 María de Buenos Aires – Tango Operita
 Narrátor: Horacio Ferrer
 Julia Zenko, Jairo – ének
 Gidon Kremer és együttese
 Teldec – Warner

csábítás és kísértés, zene, költészet és ihlet olyan bámulatos együttese, ami minden muzsikusból a lehető legjobbat kell hogy kihozza. Ez utóbbi a felvétel zenekarára feltétlenül igaz. Az eredeti partitúrához képest csökkentett létszámú együttestől – a kitűnő átdolgozás Leonyid Desjatnyikov munkája – valóban ihletett produkciót hallhatunk. Kitűnő a két argentin énekes, de aki a spanyol szóra is kiéhezett hallgatót rabul ejtheti, az maga Horacio Ferrer,

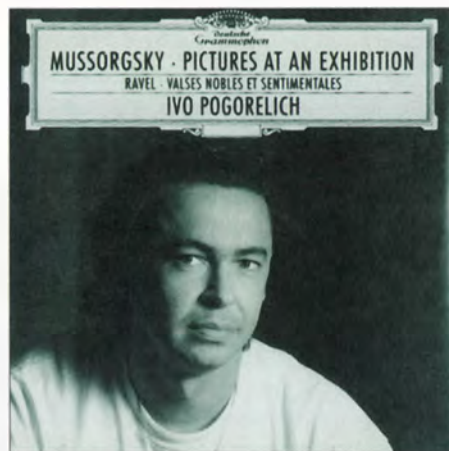
a darab librettistája és narrátora, a mű keletkezés-történetét ismerve, sok esetben zenei inspirátora. De milyen is ez a tango operita? Valódi cselekménye nincs, inkább szürrealista és szimbolikus képek sorozata. María egyszerre hús-vér nő és allegorikus – a tangót megszemélyesítő – figura. Sorsában a tango története és egy különös apokrif evangélium elemei keverednek. Keletkezés, felemelkedés, hanyatlás és pusztulás. Ez jellemzi a tango karrierjét, és megszemélyesítőjének, Mariának az élete is e szerint alakul. Meghal, de árnyéka tovább él. Gyermekeket szül, de a kisdéd nem fiú, hanem leány, ön-maga újjászületése. Piazzolla zenei megoldásai egy hallatlanul gazdag és összetett nyelv mögöttes jelenlétéről árulkodnak, mely nyelv nem akadályoz annak, hogy a világról Piazzolla/Ferrer mindent elmondjon. A tango ebben az operában mint univerzális zenei nyelv áll előttünk, melynek ön-magam számára két bizonyítéka is van: soha nincs hiányérzetem, a különböző affektusok mindig hitelesen, önmagukban jelennek meg, a tango miatt sem ironikussá, sem szentimentálisá nem válnak. Az utolsó jelenetről – Tangu Dei – pedig fel sem merül, hogy címe csak egy jópofa szóvicc volna. A María de Buenos Aires egyszerre tangóenciklopédia, műfajösszegzés és megújulás, olyan mű, mely megtermékenyült a tango által, és egyben új irányt adott fejlődésének.

Wéber Edina

Muszorgszkij
 Egy kiállítás képei

• Deutsche Grammophon
 – PolyGram •

Az előadó felkészült, a hallgató aligha. Pogorelich felkészülten tárja elénk Muszorgszkij kompozícióját: a kivitelezés igényes, a billentés szépsége, a hangzás tisztasága példás. A felkészülés azonban nemcsak erre terjedt ki. Pogorelich interpretációja alighanem felkészületlenül éri azt, aki első ízben hallja. Ezúttal is makulátlan kidolgozottságú és eléggé excentrikus előadást hallunk az egykor Moszkvában tanult művésztől. A Gnóm hallgatásakor feltűnik az erős önkontroll, az előre megrajzolt képhez, pontosan kidolgozott ideához való hűség. A második Sétát ilyen transzparenzen és a kontúros billentés ellenére is ennyire lágyan éneklően még nem hallottam. Az Ódon kastély hasonlatos ehhez, jóval lassabb a megszokottnál, s nem folyik össze benne semmi, nem síkka el a bal kéz egyetlen hangja sem, a jobb kéz dallamának finomsága, sejtelmessége is érvényre jut, s szépen bontakozik ki a tétel trubadúros hangulata. Kimérten, minden

Muszorgszkij
 Egy kiállítás képei
 Ravel
 Nemes és érzelmes keringők
 Ivo Pogorelich – zongora
 Deutsche Grammophon – PolyGram

kilengés nélkül járnak táncukat a kiscsibék a tojás-héjban, de nem azért, mert gyengécske korrepetitor klimpírozik túlzottan mechanikusan, hanem mert a könnyedségnek a feszes keretek közt jut hely. Ám a lemez igazi meglepetése ezután jön. A Bydlo. Pogorelich roppant lassú tempót vesz,

erősen, kristálytisztán üt s mindent hangsúlyoz. A bal kéz ostinatója sokkal jobban érvényesül, mint jó néhány olvasatban. Egy-egy olyan átvezetésnél, ahol a bal kéz kísérete néhány pillanatra egyedül marad, érezni, ezt Muszorgszkij valószínűleg nem így képzelte, ugyanakkor Pogorelich előadása olyan hatásos, hogy alighanem örökös kísérője marad a lengyel ökrösszekér bandukolását ábrázoló tételnek. A gyászindulószerűen lassú tempó monumentálisá növeli a tétel dimenzióit. A csökönyös kíséret felett feszesen és különlegesen szól a szekér menetét illusztráló dallam, s akárhogy vesszük is, nem bukda-csolást, hanem méltóságteles vonulást fejez ki. Azt hiszem, különleges előadások esetén nem ildomos kifogás tárgyává tenni az előírttól eltérő megközelítést, az extrém tempót. Ilyen Jeffrey Tate drezdai felvételén Beethoven VII. szimfóniájának lassú tétele is, nagyon lassú, de nagyon szép. Kivételes mélységük folytán kivételes alternatívák ezek. Pogorelich a későbbiekben is hű marad karakteres megközelítéséhez, gyorsnak mondható játékkal sehol sem találkozik az ember, s az előadás feszsége mindig széthúzó s ily módon összetartó erő következménye. Lehet exhibicionista előadásról is beszélni, de Pogorelich nem tár elénk semmit, ami ne állna szoros összefüggésben a zenével.

Zay Balázs

Mozart – Hogwood
Hegedűversenyek,
2 Rondo, Adagio KV 261
Fűvősszerenádok
KV 240, 252, 253, 270, 361, 375
Requiem, c-moll mise

• Decca – PolyGram •

A Decca az utolsó évek során folyamatosan, új (és rendszerint kedvezményes árú) kiadásban jelenteti meg régebben külön-külön publikált lemezeit, s ez természetesen érvényes az elmúlt évtizedek alatt készült, historikus előadasmódú lemezekre is. (A kiadó régizenei „alegységének”, a L'Oiseau-Lyre-nek eddigi önálló arculata is némiképpen megszűnőben van: lehetséges, hogy elérkeztünk a „régizene” általános leértékelődéséhez?) A Gramofon következő számaiban igyekszem ez utóbbi kiadványok közül néhányról áttekintést adni, s jelen, első ilyen témájú írásom tárgyául a fent (lent?) felsorolt, összesen hét CD-t tartalmazó Mozart-blokkot választottam.

Mindenekelőtt nem érdektelen itt néhány gondolatot szentelni Mozart és a historikus előadasmód viszonyának sem: ma már alig emlékszünk (?) azokra az időkre, amikor a „régizene” hangszereszen és „korabeli” stílusban játszó mozgalom (zene-történeti időrendben is vett) előrehaladása rendre hatalmas ellenállásba ütközött. S ezek a konfliktusok általában egy-egy nagy formátumú zeneszerző oeuvre-jének előadása kapcsán voltak a legjelentősebbek: mintha a (szakmai, nem szakmai?) hallgatóság sokkal nehezebben bocsátotta volna meg például Bach ilyenfajta interpretálását, míg ezzel szemben (mondjuk) Telemannért és Vivaldiért nem sok könnyet hullatott. Mozart esetében egyértelműen a 80-as évtized hozta meg (ismét nem kis ellenállást legyőzve) az áttörést. Ekkor készült el többek között Malcolm Bilson és John Eliot Gardiner –

HOGWOOD

Hegedűversenyek,
 2 Rondo, Adagio
 KV 261
 Simon Standage (1990)

eddig egyedül teljes, ám talán még legkevésbé csak emiatt korszakos jelentőségű – régi hangszeres fortepiano-verseny sorozata, mely annak idején számomra, s a velem nagyjából egykorú előadó-generáció számára, rendkívül sokat jelentett: sokunknak e lemezeken keresztül sikerült először megtapasztalnunk és megértenünk Mozart zenéjének igazi drámaiságát. Kis túlzással azt is mondhatnánk, hogy a barokkból a klasszikába való ezen előadói átlépés bizonyította be, hogy a historikus előadasmód nem tekinthető a barokk stílus afféle „belügyének”: nagyobb jelentőségű, egyetemes szemléleváltásról van szó, mely sokunk reménye szerint lehetőségeinek eddig csupán egy kis részét merítette ki.

Az itt tárgyalandó Decca-felvételek e folyamat fontos állomásait jelentették: legkorábbi közülük éppen az az 1983-ban készült Requiem, mely más szempontból is unikális. A kiváló zenetudós, Richard Maunder által készített „alternatív” verzió ugyanis tudomásom szerint az első olyan próbálkozás a Mozart kezétől torzóként ránk maradt remekmű kiegészítésére, melyet régi hangszereszen vettek lemezre, s nem utolsósorban: a legsikerültebbek közé tartozik. Itt lehetetlen felsorakoztatni azon érveket és ellenérveket, melyek említése kötelező lenne a Requiem bonyolult kérdéskörében (Süssmayr ma általában játszott kiegészítését elvetve vagy éppen védelmezve), de egész röviden a helyzet a

következő: egyrészt valóban vitathatatlanul szerencsénk van Süssmayrrel illetően, hiszen ő egyrészt kortársa, másrészt – ha nem is kiemelkedő tehetségű, de – tanítványa is volt Mozartnak, s ez (elvileg) nagy előny egy ma élő muzikológussal szemben. Másrészt viszont – történetesen épp az elmúlt hónapokban viszonylag sokat foglalkozva e művel – meggyőződésemmé vált, hogy egy mai – a stílushű előadás eszménye iránt valamelyes érdeklődést is tápláló – karmester jó érzéssel nem adhatja elő a „Süssmayr-Fassung”-ot kotta szerint úgy, ahogy az például az Új Mozart Összkiadás (NMA) aktuális kötetében megjelent; valamilyen mértékű revízió elengedhetetlen. Maunder kompozíciós értelemben is jó munkát végzett (messze felülmúlva például a nálunk nemrég bemutatott, elég szerencsétlen Levin-változatot, hogy a még siralmasabb próbálkozásokról itt ne is ejtsék szót...), Hogwood előadását viszont – néhány év után – ma újrarahatnom nagy csalódást okozott. Most elnagyolt, kidolgozatlan interpretációnak hallom, melyért érzésem szerint elsősorban a karmestert terheli a felelősség: főleg a tutti tételek semmitmondóak ugyanis, míg Kirkby és Thomas éneklése most is zenei állásfoglalásnak tekinthető. S ha e lemez mellé állítjuk a vele most egy albumban megjelenő két később készült, szintén egyházi műveket tartalmazó CD-t, akkor megállapíthatjuk, hogy az Academy of Ancient Music nemcsak zeneileg, de technikailag is inkább visszafejlődött az évtized folyamán. (Az általam nem túlságosan kedvelt English Concert kamarazenekear esetében legalább a technikai fejlődés volt vitathatatlan!) Az utóbbi lemezekon közreműködő kórus-egyveleg (Westminster Cathedral Choir és Winchester College Quiristers) felnőtt tagjai kifejezetten gyengén, az angol kóruskultúra megérdemelt hírnevén jókora csorbát ejtve szerepelnek. Kirkby annak számára, aki szereti az általa képviselt stílust – például a Vesperae híres szólójában – megint csak szépen énekel, ám a c-moll mise felvételének két – egyenként kiemelkedő –

női szólóját (Arleen Augér és Lynne Dawson) egyáltalán nem túl meggyőző e szerepben. Sajnos ki kell mondanunk: mindegyik műből könnyű jobb historikus felvételt találni.

Az elsősorban amerikai muzikusokból álló Amadeus Winds fúvóegyüttes, melynek két-CD-s albuma három, korábban külön-külön megjelent felvételtől állt össze, első látásra a fentieknél reménytelibbnek tűnik. A 361-es jegyzékszámú (és Hogwood vezényletével rögzített) Gran Partita kivételével önállóan, karmester nélkül játszanak: tagjaik között nem kisebb kiválóságokat találunk, mint a nagyszerű klarinétjátékos Eric Hoeprichet vagy a szintén figyelemre méltó oboistát, Stephen Hammert. Előadásuk tulajdonképpen tetszetős is, ám ha egy-két pillantást vetünk a művek kottáira, hamar kiderül: sok-sok fontos részletük – például a belső szolamok által olykor képviselt izgalmas disszonanciák esetében – annyira elmosódik, hogy az már eléri (és át is lépi) a „hallhatatlanság” határát. Szomorú felfedezni, hogy ez a túlságosan dallamcentrikus, a harmóniák jelentőségét messze alábecsülő (arra gondolni sem merek: fel sem ismerő?), felettebb kárteknony gondolkodásmód ilyen jó hangszerezenészek esetében is ennyire jellemző lehet. Hogwood védelmében viszont itt el kell mondanom, hogy az általa dirigált mű (Gran Partita) előadására ez a hiba jóval kisebb mértékben jellemző: interpretációja elfogadható, s versenyben van Brüggén viszonylag híres, szintén korabeli hangszerezenészeivel.

Az optimistább végkicsengés reményében cik kem utolsó szakaszára hagytam a Simon Standage által előadott hegedűversenyek dupla CD-jének értékelését. Az ő néhány éves koncertmestersége az Academy of Ancient Music élén üdítő színtelent jelentett ama szörnyű Christopher Hiron-korszak után, melynek a fent említett két miselemez is szomorú emléket állít (ezen a hegedűszolamok bármelyik E-húron esedékes belépése a megszólalás pillanatától bántó, szinte „önmagában véve hamis”, hogy a rémes hangszínt itt ne is említsük): nos, Standage ragyogóan, frissen, meggyőzően játssza e műveket is. Biztos technikai tudása, szép hegedűhangja magas fokú muzikalitással párosul, s előadása soha nem nélkülözi azt az eleganciát és könnyedséget – mindenkinek figyelmébe ajánlom remek, frappáns, improvizált átvezetéseit és kadenciáit! –, mely egy-egy pillanatban igazi mélységekbe képes hatolni, például szinte mindegyik lassú tétel előadásakor. (Az ember most sajnálja csak igazán, hogy a vonós Sinfonia concertante – egy elképzelt méltó brácsás partner közreműködésével – nem kerülhetett fel erre a két lemezre.) Talán személyes elfogultság is mondatja velem: Standage interpretációját felejthetetlennek, valóban maradandó értéknek tartom, s ilyet „régizeneink” esetében (sajnos) elég ritkán lelünk. Persze most sem állíthatom, hogy a zenekarra nem fért volna rá valamivel több próba, ám az összkép itt a nagyszerű szólóktól eltekintve is sokkal biztatóbb: mintha Hogwoodnak is több

Fúvószerezenádok KV 240, 252, 253, 270, 361, 375
Amadeus Winds (1985–1989)

energiája lett volna hallgatni a hangzást – lehet, hogy azért, mert ezúttal nem ő maga játssza a billentyűs continuót, mint ahogy az az ezt megelőzően kiadott Mozart-versenyművek esetében szokása volt? Mindenesetre a régi hangszerek használatának „önmagában érdekes és újszerű” mivoltán túlmenően (lassan épp ideje lenne továbblépnünk!) a fent felsoroltak közül egyedül e két CD képes magasabb szintre jutni: muzikalitásával, előadásának kidolgozott mivoltával hitelesen érvel egy megalapozottan másfajta esztétikum mellett.

Vashegyi György

Joseph Haydn
Zongoraszonáták

• Hungaroton Classic •

Van-e nagyobb gyönyörűség a földön, mint két „Bossler-sonáta” után meghallgatni az Esz-dúr, „Genzinger-sonátát”, majd két „Londoni”-t, a C-dúrt és az Esz-dúrt? Elmélkedni, töprengeni, megfigyelni a mester stílusát, alakváltozásait? A műveken túlnézni, cikázni Kismarton, Bécs és London között? Ránki Dezső játéka lehetőséget ad töprengésre, nem tolatkzik a mű és hallgatója közé. A több mint két évtizedes Haydn-felvételek sokadik lejátszása után vált csak világossá, hogy töprengéseim tulajdonképpen az ő játékból indultak ki, mert elmélkedéseim alapja, hogy valóban a művek szólnak meg, soha nem volt kérdéses. Pedig a hangszer, amin Ránki játszik, nem fortepiano

H a y d n

Joseph Haydn:
Zongoraszonáták
Ránki Dezső – zongora
Hungaroton Classic

– nem egy Schanz-modell, melynek képét a borítón megcsodálhatjuk –, játékában nincsenek erőltetett akcentusok, agogikája nem egy korabeli tractatus eminens felmondása, díszítései mindig természetesekek. Egy-egy tételek belüli számtalan szint és árnyalatot szólaltat meg. Ami sok zongoristánál esetleg szomszédos árnyalat lenne, az Ránkinál a skála két szélső értéke. Oly kevés választja el őket egymástól, apró lépések, de minden lépésnek súlya van. Apró, súlyos lépések... Világos, hogy a Ránki által páratlanul magabiztosan kiválasztott szélső értékek csak kivételes esetben szélsőséges értékek, és az is világos, hogy játéka ettől még nem lesz fakóbb, sem hűvösebb. Ellenkezőleg: vibráló, meleg, nemesen „érzelgős”, szellemes (nem vaskos, nem is frivol) és céltudatos. Egy szóval: stílusos.

Jó tudni, hogy a néhány évvel később (1980-ban, Kocsissal közösen) felvett Mozart-sonátasorozat is CD-re került, melyről a decemberi számban találnak olvasóink recenziót.

Molnár Szabolcs

Donizetti

Lammermoori Lucia

• Sony •

Jó értelemben vett ódon hangulat kerít hatalmába, mint amikor hosszú idő után veszünk kézbe egy ismerős Walter Scott-regényt. A skót couleur locale, a 19. századi patina bizonyára a korhű hangszeres játékban jeleskedő Hannover Bandnek is köszönhető. Mackerras, aki a cseh zene specialistája, régóta elkötelezettje a historikus előadómódnak is, úgy akarta megszólaltatni az operát, amint az először fölhangzott 1835-ben a nápolyi San Carlo színházban. (Ismeretes, hogy a 19–20. századi színházi hagyomány feszebbre húzott jelenetsorral és zenével tálalta a darabot. A Lucia rendkívüli zenei-dramai értékeinek feltétlen bámulójaként is azt kell mondanom, hogy e húzások – rendhagyó módon – javára váltak a színházi produkcióknak.) Donizetti eredeti változatának hanglemezfelvétele azonban ma már nem jelent szenzációt; Sutherland első Luciája óta (Decca, 1961) többnyire helyreállított teljességben szólal meg a mű. Azaz – egybekel mellett – a II. felvonás I. jelenetének végére visszakerül egy basszusária, valamint Raimondo és Lucia kettőse, továbbá a III. felvonás I. jeleneteként lejátszódó viharos párjelenet Edgardo és Enrico között. Caballé és Carreras 1976-os felvételekor (Philips Duo) a karmester Jesus Lopez Cobos már az eredeti kézirat valamennyi hangjegyéhez ragaszkodott, és Mackerras még következetesebben járt el. Lemezeiken tehát az alábbi „újdonságokat” hallhatjuk: – Visszaállították az igen gondosan kidolgozott eredeti hangnemi szerkezetet. A szökőkút-jelenet Esz- és Asz-dúrban, a szerelmi kettős A-dúrban szólal meg, az örülési jelenet F-dúrban; mind a szokásos G-dúr variánsok helyett, amelyek szinte

Donizetti

Donizetti
Lammermoori Lucia - 1835-ös változat
Rost Andrea (Lucia),
Bruce Ford (Edgardo),
Anthony Michaels-Moore (Enrico),
Alastair Miles (Raimondo)
Paul Charles Clarke (Arturo),
Louise Winter (Alisa),
Ryland Davies (Normanno)
Hanover Band, London Voices
Vezényel:
Sir Charles Mackerras
Sony

monotonná fokozták le Donizetti kontrasztokban villanó hangnemi fantáziáját, és hűtötték a dráma légkörét. Mackerras a kadenciáknál és díszítéseknel tekintetbe vette a szerző változtatásait az 1845-ös francia verzióhoz, a hangnemek esetében nem.

– Az örülési jelenetet is az eredeti, egyszerűbb és drámailag hitelesebb kadenciával halljuk a szokásos anakronisztikus bravúrmutatvány helyett, amelyet a nagy primadonnáknak, elsősorban Melbának köszönhet az operavilág.

– Kevés kivétellel elmaradtak a beékeltek és kitarított magas hangok. Donizetti idejében a tenorok falsetto énekelték ezeket; s mivel a fejhangok ereje nem elegendő a hatásos zárathoz, a záró hangokat a mélyebb regiszterbe tették. A Lucia ősbemutatóján az a Gilbert Duprez szerepelt, aki (később) a történelemben elsőként teljes mellhangon vágta ki a magas C-t. (Rossini „elvágtott torkú kappanokat” emlegetett felháborodásában.) A diadalmas fényű és erejű csúcshangok beékelése, hosszadalmas, öncélú kitarítása csak 50-60 évvel Donizetti halála után vált „kötelező” szokássá. Mackerras eredeti, még a Duprez által

(falzettben) énekelt kadenciákat alkalmaz. A karmester fő erénye a megszakítatlan zenei folyamat és a jól kihegyezett drámai pillanatok ellentétének és a stílusegységnek az érvényesítése. Ha már az operamúzeumba kényszerülünk (és van-e más választásunk?), legalább korhű zenei környezetben találjuk magunkat és nem a leltár szerint mindenfelől összehordott díszletek, kellékek eklektikus zűrzavarában.

A szereplők egyetlen kivétellel angolszászok, britek. Ez általában kiváló képzettséget, alapos zenei kultúrát, tudatos technikát és elmélyült színészi játékot feltételez. Ugyanakkor a hangok olaszos fényének, telített, édes ízeinek vagy csengő ércének, átütő erejének, illetve az ének „harapós” indításának és tagolásának hiányát. Mindezt legkevésbé Alastair Miles basszusában nélkülözzük. Bruce Ford példás stilszta, Michaels-Moore meggyőző énekes színész, mégis... Nagyon elkelne közöttük egy-egy rakoncátlanabb olasz zseni, amolyan di Stefano-féle! Mert e dicsőre méltó urak, valamint a London Voices elnevezésű kórus tehetnek róla, hogy vokális köd borong e skót tájon, és Donizetti délszaki napja csak akkor ragyog fel, ha a címszereplő Rost Andréaé a szó. Mint a legjelentékenyebb énekes, méltán kerül a figyelem középpontjába. Rost jelenleg azon magyar művészek maroknyi csoportjához tartozik, akik az igazi élvonal bármelyik nagyságával összemérhetők, ezért megítélésükben sem kell elnézőbbnek lennünk. A Caballéval, Scottóval való összehasonlításban is kitérünk Rost zománcosan szép hangja, biztonságos és kifejező éneke. Luciája érettségében is szűzies ifjú hölgy, a lírája hihetőbb, mint drámai ereje. Kevesebbet kockáztat, passzívabb világhírű elődeinél, illetve a szerep adta lehetőségeknél. Örülési jelenetéből a megrázó élmény – mint az ária lemezen is – elmaradt.

Uhrman György

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

PACHELBEL ARIAS & DUETS

MARIA ZADORI
JUDIT NEMETH
GABOR KALLAY
ISZTVAN KOVACS

ALETTI MUSICALI
IN PERCUSSION INSTRUMENTS

JANOS MALINA
director

Monteverdi
Vespro della Beata Vergine

• Erato – Warner •

Monteverdi

Monteverdi
Vespro della Beata Vergine
Les Arts Florissants,
vezényel:
William Christie
Erato – Warner

Fra Angelico jó másfél évszázaddal a Vespro egyes darabjainak komponálása előtt festette azt a triptichont, melynek a trónoló Szűz Máriát ábrázoló részlete a CD-t ékesíti. Pedig a főlvétléről a legkevésbé sem a gyermekien átszellemült, mégis távoli, finomságában törekény ábrázolás szól meg. A kora barokk rafinált érzékisége ölt testet a mű új felvételének hangjaiban. (A szinte egydős Caravaggio drámai fény-árnyék kezelésére vagy akár a Monteverdinél majd egy nemzedékkel fiatalabb Bernini szobrainak virtuozítására talán több joggal gondolhatunk.) A produkció ugyanakkor valamit mégis igyekszik megteremteni a zenének ama liturgikus kötöttségéből, mely szellemében az oltárképekhez közelíti.

Habár a kompozíció egészének a tényleges Mária-liturgiába való beillesztése – egészen konkrét hangnemviszonyok problémáját is fölvetve – vitatható, érzésem szerint nyilvánvalóan helyes a lemezen megvalósítható virtuális szertartás megteremtésének szándéka. A Szűzanya tiszteletére komponált tételek egyetlen nagy ciklussá fűzésére Monteverdi reprezentatív egyházzenei kiadványának összeállításakor került sor. A komponista vallásos „musikalisches Opfer”-e V. Pál pápának szóló dedikációval jelent meg 1610-ben, s Vincenzo Gonzaga mantovai udvarából kellett volna a szerző pályáját Róma felé egyengetnie. (Monteverdi végül is a rivális Velence főtemplomába került.) A Les Arts Florissants felvétele a kiadványt nem egészen közli; elmaradnak a szerényebb vagy retrospektívabb szellemű kompozíciók, a szintén Máriának szóló, Nicolas Gombert témáira írott Missa „In illo tempore” és egy szerényebb – talán alternatív – Magnificat-megzenésítés. Egy Mária-vesperához azonban még így is bőséges az, amit hallhatunk. A liturgia gerincét az egyház által előírt öt zoltár nagyszabású megzenésítése alkotja. Kerektől a zsolozsmát indító „Deus in adiutorium”-ra adandó válasz megzenésítése (falso bordone kórusdeklamálás az Orfeo kezdetének zenei anyagára) és a zenekarral kísért első Magnificat-kompozíció szolgál. A ciklusban szerepel még az Ave maris stella himnusz földolgozása és egy Sonata a „Sancta Maria ora pro nobis” litániarészlet recitálására. A recitálás – a zoltártónusok előadása – vagy éppen a gregorián himnusz dallam meghatározta

cantus firmus technika vezérfonalként húzódik végig a szólók és kórusok váltakozására épülő tételeken. A hangzás érzéki szépségében, különösen a szólók és a korhű hangszerek virtuóz passzázsaiban valamiképp értelmet nyernek a kottában helyenként mechanikusnak ható kora barokk szekvenciálancok, a variálás során szinte zótárszerűen fölsoportolt énekes-hangszeres figurációk. Hol valamiféle zenei szimmetria (például a Dixit Dominusban), hol a kontrasztáló képek fűzésének drámaisága (különösen a Magnificatban) dominál. A szinte valamennyi tétel végén elhangzó, kompozicionálisan elkülönülő kis doxológia („Gloria patri”) mindig megkülönböztetett figyelmet kap az előadásokban.

A liturgia folyamatát a zoltármegzenésítéseket vezető gregorián antifónák megszólaltatásával érzékelteti a felvétel. Bármennyire problematikusnak tartja is a szakirodalom ezeknek az összekapcsolhatóságát Monteverdi kompozícióival, az előadói döntés meggyőző. (Egyébiránt a nyitó Domine ad adiuvandum tétel el sem hangozhat a gregorián kezdősor nélkül.) Az antifónák használatát azonban vitathatóvá teszi az egész 1610-es kiadvány „legmodernebb” rétege, az egy, két vagy három szólóhangra írott continuo-kíséretes vokális koncertek sora, melyek fölfoghatók antifónát helyettesítő tételekként. A felvételen – miután a gre-

gorián antifónák a zoltárok után nem hangzanak el – többnyire ezek választják el egymástól a kórustételeket, mégpedig a kiadvány szerinti eredeti helyükön. Egyetlen kivétel az egyik legbravúrosabb tétel, a Duo seraphim, mely – talán hogy jobban érvényesüljön, s talán hangszere tételek beiktatása miatt is – a CD vége felé, a Sonata előtt hangzik el, holott a kiadványban a Laetatus sum után következik. (Másik sorrendcsere éppen a Sonatának a himnusz elé helyezése.) Ha valamire, ezekre a vállalásos koncertekre vonatkozik Monteverdi címfeliratának kitétele, miszerint a művek nemcsak kápolnában, hanem főúri termekben is megszólaltathatók. A főlvételen a változatos continuo-összeállítás is aláhúzza a szolisztikus darabok csoportjának elkülönülését. Talán ezek között találjuk a legemlékezetesebb produkciókat, az Audi coelum szójátékokkal („remedium/medium” [gyógyír/közvetítő], „solamen/amen” [vigasz/amen] stb.) teli, bájos echó-tételt, a Mária-liturgia antifónái közt is szereplő – az Énekek énekéből való –, finom erotikájú Nigra sum csodálatos árnyalatgazdag hangadással, választékos díszítésekkel megszólaltatott megzenésítést vagy a két, majd három tenorista versengésére épülő, már említett Duo seraphim tételt, melynek főlvételen a Szentháromság egysége bűvösen érzéki valósággá válik („et hi tres unum sunt” [és ez a három egy]: F-dúr hármasszó, mely uniszónó g-re, majd ismétlésnél g-moll hármasszó, mely pedig uniszónó a-ra oldódik). Ha a korabeli énektéchnikát, a diminúciós díszítésmódot briliánsan alkalmazó szoliszták közül egyetlen nevet kellene kiemelni, az a számos tételben különféle karaktereket magára öltő tenorista Paul Agnew-é volna.

A sodró lendülettel, itt-ott – talán jó okkal – manierisztikusan szeszélyes ritmizálással megszólaltatott ciklus egyetlen tételénél, a Magnificat „Et misericordia” szakaszánál hallgatom tanácstalanul a felvételt. A megzenésítés fény és árnyék, magas és mély kórustercetek szembeállítására épül. A rendkívül mély fekvésű szólások (két basszus, egy tenor) intonációs tisztátalansága – egyébként egyedülálló a százpercnyi zenei anyagban – aligha indokolható a kifejezés szándékával. (A teljes Magnificat kvarttal mélyebbre történt transzponálásának lehet következménye ez a fájó epizód.)

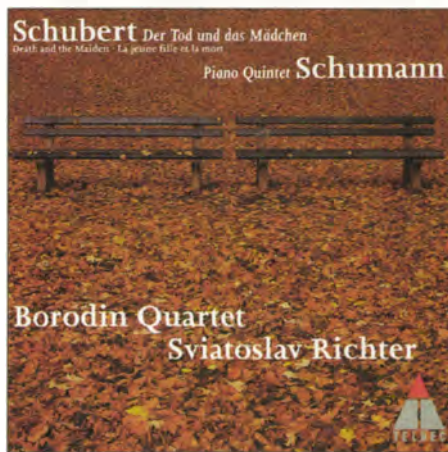
Nemcsak változatosságot biztosít s a templomi koncert élményét erősíti a Monteverdi művével egyidejű Concerti Ecclesiastici kiadványból vett két Giovanni Paolo Cima Sonatának – a születésben lévő continuo-kíséretes hangszeres duó és trió elegáns, virtuóz képviselőinek – beillesztése a programba, hanem egyúttal tágabb perspektívába is állítja a Vespro madrigalisztikusan szövegfestő vokális tételeit, melyek mintha a kor egyszerre közvetlen és misztikus vallásosságát öltöztetnék hangokba.

Vikárius László

Schubert, Schumann
Richter, Borodin Quartet

• Teldec – Warner •

Ha a Teldec korongján szereplő műveket kelle- ne közös műfaji megjelöléssel illetnem, természetesen kamarazenét, ha azonban a felvételeket, valószínűleg hatyúdalt írnék. Nem mint- ha az 1842-ből, Schumann első kamarazenei korszakából származó kvintettet még nem kö- vette volna számtalan jelentős darab, és a már betegséggel küszködő Schubert fájdalmas-bo- rongós d-moll vonósnégyese sem tekinthető igazi hatyúdálnak a rákövetkező bő három év kompozícióinak tükrében. Az előadóművé- szek vonatkozásában viszont már igazi „Les Adieux” hangulata támad az embernek, ami- kor a belső borítón elolvassa a felvételek készí- tésének apró betűs dátumait: 1994/95. A Borogyin kvartettnek a kísérfüzet által dekla- ráltan ez az utolsó felvétele, amelyet a hosszú évtizedekig változatlan Kopelman–Abramen- kov–Shebalin–Berlinszkij felállásban alkotott, a tavaly elhunyt zongoristaóriásnak, Richter- nek pedig valószínűleg a legutolsók egyike. Mégis, aki „öreguras” vonós- vagy zongorajá- tékot vár a lemeztől, rossz helyen keresgél. A Schubert-mű hihetetlen érzékenységgel szólal meg Kopelmanék hangszerein, és a kvintett lendületessége is lebilincseli hallgatóját. A hangszínek sokfélesége, a finom árnyalatok érvényre juttatása, meglehetősen sok más, fiatal- labb előadónak is sajátja. De ahhoz, hogy mindez valami magától értetődő természet- séggel történjen meg, lehet, hogy tényleg nem vezet más út, mint évtizedek eltöltése a hang- versenydobogón.

s c h u b e r t

Franz Schubert
d-moll vonósnégyes
Robert Schumann
Esz-dúr kvintett
Svjatoszlav Richter - zongora
Borodin Quartet
Teldec – Warner

A tisztesség úgy kívánja, hogy szót ejtsek az egyébként igazán kedvemre való lemez egy hi- ányosságáról is. Bár sokan (köztük én is) nem adnák oda egy koncertfelvétel hangulatát a stúdiófelvételek minden technikai tökéletes- ségéért sem, a kvintett, noha stúdióban ké- szült, élő felvétel. S talán épp az előadás ér- zékenysége miatt, a szokásos és elkerülhetetlen zajok számomra zavaróbbnak hatottak, mint más alkalmakkor. „Hifisták” számára tehát nem ez a megfelelő választás, de az öt csillag- zsal együtt elvitathatatlan a lemeztől.

Zsoldos Dávid

Franz Schubert
Winterreise

• Hungaroton Classic •

Bár egy kritikusnak ideális esetben mindenfaj- ta előítélettől mentesnek kellene lennie, előljá- róban el kell mondanom, hogy Polgár Lászlót egyik legkiválóbb énekesünknek tartom, orgá- numát kedvelem, technikáját csodálom. Szá- momra bármilyen produkciója legalább né- gyesről indul.

Ezt a pozitív értékelést persze elsősorban opera- beli fellépései alapján alkottam róla, s a mostani Winterreise-felvétel legfőbb (másutt már sokszor megtapasztalt) tanulsága, hogy az opera-, illetve a daléneklés két külön műfaj. Egerszegi Kriszti- nától nem várta senki, hogy a világ legjobb női hátúszójaként még mellben és pillangóban is világszínig legyen. Polgár László énekművészeté- nek is lehetnek erősebb és gyengébb „számai”. Polgár Winterreisejében épp a leginkább dal- szerű, lírai, kitarulkozó pillanatok tűnnek a legbizonytalanabbnak. Ilyenkor mintha túlsá- gosan tudatosan próbálna kifejező lenni, a gesztusok, akcentusok néha nem egészen odaillők vagy kissé eltúlzottak. Schubert Téli utazásának kiválasztása épp ebből a szempont- ból jó döntésnek tűnik, hisz e ciklusban a da- lok tekintélyes hányada már igencsak eltávoló- dik a „dalszerűség” hagyományos felfogásától. A megszokott lírai hangvétel helyén felbukka- nó tragikus monológot idéző részletek pedig már sokkal inkább Polgár alkatára szabottnak tűnnek, a Rast puritán egyszerűsége, a Der Leiermann eszköztelensége lényegesen meg- győzőbbek előadásában. Egészen más karakter- rel, de éppen ilyen jól hat a rövidke Der stürmische Morgen is – persze itt a valóban „viharos” tempó eleve kizárja a fölösleges gesz- tusok felbukkanását.

Polgár kísérfője – Jan Schultz – kevés új színnel gazdagítja partnere interpretációját. Nem hagyja ugyan elsikkadni a nyilvánvaló effektu- sokat, de csak ritkán aknázza ki őket valóban pregnánsan és következetesen (mint például a Mut bevezető ütemeiben). A zongora hangszí- ne sem egészen makulátlan, sok az összezúgó pedál, és a mélyebb regiszterekben helyenként furcsán tompa kíséretet az énekhang néha tel- jesen elfedi. Mindebben persze valamelyest

S c h u b e r t

★★★★★
 Franz Schubert
 Winterreise
 Polgár László – basszus
 Jan Schultz – zongora
 Hungaroton Classic

már a mikrofonozás is ludas lehet. Mindent egybevetve: a Winterreise új felvétele egy nagy formátumú énekes és egy megbízható háttérül szolgáló zongorista közös produkciója. Elég jó ahhoz, hogy bárkit meggyőzhessen a Winterreise remekmű voltáról, de nem tudott egészen átmelegíteni. Úgyhogy maradjunk a négyesben.

Ami a kísérfüzetben megjelent dalszövegeket illeti: dicséretes a német eredeti mellett egy magyar fordítás párhuzamos közlése. Kevésbé szerencsés viszont e fordításul épp Závodszy Zoltán közismert verseit választani. A műfordítás eleve szinte reménytelen, alkotóját állandó kompromisszumokra kényszerítő műfaj, s ha még ráadásul énekelhetőnek is kell lennie (tehát egy zeneileg kiemelt szótagra a fordítónak is tartalmilag fontos szót kell illeszteni), a jelentésbeli torzulások elkerülhetetlenek. Egy, a német szöveggel együtt közölt fordításnak tehát véleményem szerint érdemes lemondania a formai hűségről a tartalmi hűség javára: nem önmagában kell művészi élményt nyújtania, csupán segédeszközül szolgálhat az eredeti megértéséhez.

Míkusi Balázs

Baldassare Galuppi
Il caffè di campagna

• Hungaroton Classic •

Újabb kiadvánnyal gazdagodott a Hungaroton világpremier-produkcióinak listája: a 18. század egyik bámulatosan termékeny operakomponistája, a szülőhelyéről (Burano kis sziget a velencei lagúnatorkolatban) Buranelónak keresztelt Baldassare Galuppi (1706–1785) támadt fel Vidéki kávéház című művének két CD-n megjelent felvételén.

Az album címlapját díszítő Canaletto-festmény vizuálisan, a produkció akusztikusan idézi fel a korabeli Itália mediterrán hangulatát, beleértve a pikareszk színeket, a napfényben fürdő tájat s az itt élő emberek mohó életkedvét, fürge észjárását, vágyálmait és botlásait. A varázslat eszköze a karmesteri pálca, amely Fabio Pirona avatott kezében van; a kiválóan felkészült, alapos stílusismerettel rendelkező, tapasztalt dirigens nemcsak a vígopera megszólaltatásában vállalt főszerepet, hanem átdolgozását is maga jegyzi. (De hogy milyen mértékben, arra sajnos nem ad választ az egyébként szokatlanul terjedelmes kísérszöveg, mely a közreműködők bemutatásával is adós marad. Holott az énekesek nagyrészt pályakezdők, a felvételt szponzoráló Operart Alapítvány tehergondozó programjának támogottjai, akik még nem kerültek be a köztudatba, megjelenésükre tehát információkkal is szükséges felhívni a figyelmet.)

A produkció minősítését a zenekarral kell kezdenem. A Capella Savaria (művészeti vezető: Németh Pál) diszkográfiája meglehetősen gazdag nemzetközi sikert aratott felvételekben, s ilyenkor óhatatlanul a rutinveszély árnya kísért újabb lemezek készítésekor. Itt azonban nyoma sincs szürkeségnek, sőt friss, mozgalmas, szellemes zenekari játék, rugalmas és ápoltság teremt meg a nyitó szinfoniatól a finale ultimóig azt a vígoperai légkört, amiben kibontakozhatnak az énekesek, körvonalazódhatnak a figurák.

A történet Pietro Chiari színműgyártó műhelyéből származik, s a kor szórakoztatóiparának kliséit vonultatja fel, a zene azonban igényes, tehetséges, remek áriákat és változatos

G a l u p p i

★★★★★
 Baldassare Galuppi
 Il caffè di campagna
 González Mónica, Kálmándi Mihály, Wiedemann Bernadette,
 Laczó András, Frano Luñi, Szántó Andrea, Vito Martino
 Capella Savaria,
 vezényel:
 Fabio Pirona
 Hungaroton Classic

együtteseket kínáló alkotás – énekeserények csillogtatására született. A három fiatal hölgy szólamában sokat ígérő tehetségek gyönyörű hangját, színészi kvalitásait, hibátlan muzikalitását csodálhatjuk meg: González Mónica (szoprán), Szántó Andrea (mezzoszoprán), Wiedemann Bernadette (alt) egyaránt karrierképes, jelentős művészegénység. A négy férfi szereplő közül toronymagasan emelkedik ki a kedvesen komédiázó, pompás orgánummal megáldott Kálmándi Mihály (bariton), aki kiforrott énekes-színészi teljesítményével akaratlanul is háttérbe szorítja szerényebb adottságokkal bíró kollégáit.

Kerényi Mária

Liszt
Zarándokévek

• Philips Classics – PolyGram •

1986-ben vette fel Alfred Brendel a Zarándokévek első két kötetét, Kocsis Zoltán pedig a harmadikat. Az eddig három felső árfekvésű lemezen hozzáférhető felvétel most – egy árért – két lemezen kapható. Csak a II. kötet függeléke, a Velence és Nápoly hiányzik, ezt a három darabot nem vette fel velük a Philips Classics. Ám aki szeretné, meghallgathatja azon a Hungaroton-albumon, melyet Kocsis Zoltán koncertfelvételeiből állítottak össze. A két zongorista játékát hallgatva sok közös és eltérő vonásra lehetünk figyelmesek. Mindketten tudós körültekintéssel közelítenek a darabokhoz, figyelmük folyamatosan kiterjed nagy formákra is, apró részletekre is. Nem hiányzik hát játékukból a spontaneitás sem, de a rögtönzés, a pillanat szülte ötlet hirtelen valóra váltsa nem jellemzője előadásuknak. Az interpretáció elsőrendű meghatározója mindkettőjüknél az alaposan megtervezett előadás felettébb kontrollált billentés melletti megvalósítása.

Ami a billentéssel összefüggésben összeköti egymással a két pianistát, el is választja őket egymástól. Mindketten mesterei annak, hogy a maguk módján, egyéni hangon szólaltassák meg hangszerüket. Ám ez a két szerfelett egyéni zongorahang erősen eltér egymástól. A két művész Liszt-játéka közti különbség szorosan összefügg az eltérő zongorahanggal, de a háttérben nem az instrumentum hangzása

L I S Z T

Liszt
Zarándokévek
I., II.* & III.** kötet
Alfred Brendel*
& Kocsis Zoltán** – zongora
Philips Classics – PolyGram

áll, az csak közvetítő, hanem személyiségével s felkészültségével a két művész.

Brendel alapvetően lírai hangot üt meg. Az ő zongorája elsősorban énekel. Ha erősebben zeng is olykor, nem dübörög. Senki nem veheti szemére, hogy az I. kötet Orage tételében például nem elég erőteljes, amikor fokozza a dinamikát, nem engedi el a gyeplőt, nem enged a teljes kontrollból és a megszólaltatás finomságából. Az embernek az az érzése, az éppen játszott rész egészhez fűződő viszonyát tartja mindenekfelett szem előtt, s azt keresi, amit előzőleg megtalált.

Kocsis másképp teszi ezt. Ő sokkal dinamikusabb billentéssel szólaltatja meg hangszerét. Brendel még a csúcspontokon is tartózkodik attól, hogy teljes erejével szóljon a zongora, Kocsis pedig számtalanszor örömet leli ebben. A hangokat hosszan kitarva, a kereteket feszésre húzva, nagyszabásúan tárja elénk az Angelus! fenséges csúcspontját vagy a Sunt lacrymae rerum kérlelhetetlen mélységét. De ha erősen üti is a zongorát, nem teszi ütőhangszerré, billentésével dallamvonulatokat alkot. Egészen más ez, mint Brendel hangszerének éneklése. Ívek nagyszabású, testes érvényesülése, amire sokkal jobban illik a major jelző, szemben a Brendel játékához közelebb álló minorhoz – persze nem hangnemi értelemben. A kétféle előadás sajátosan alakítja a Zarándokévek három kötetét nyújtotta képet. A korábbi, extrovertáltabb kötetek Brendel

éneklőbb és visszafogottabb hangján szólalnak meg, míg a későbbi s introspektívebb harmadik kötet Kocsis erőteljesebb és nagyobb léptékű előadásában hangzik el. Ezzel megnövekedik a harmadik kötet súlya az első kettőhöz viszonyítva. Az átmenet is szép, hiszen a III. kötet csendesen kezdődik.

A teljes mű kevés felvétele közül Magyarországon illik említést tenni Cziffra György EMI- és az 1956-ban Budapesten feltűnt s mára sajnos nagyon méltánytalanul elfelejtett Lazar Berman Deutsche Grammophon-felvételéről. Berman ezen a felvételen is par excellence Liszt-játékosnak bizonyul. Játékát ritka természetesség és otthonosság járja át. Egy-egy frázisa nem azért hat, mert a tempó vagy a dinamika tekintetében különösen megnyerő, hanem mert az egész mindvégig roppant találó. Nála a spontaneitás, az itt és most élménye a fő jellemző. Brendelt s Kocsist hallgatva az a hallgató érzése, számtalanszor végigjárták s végiggondolták Liszt zarándokújtját, s most megmutatják, milyennek képzelik, míg Berman mintha már nem is törekedne ily módon ideális előadásra, csak megint végigjárná egyszer, otthonosan, a jól ismert utat.

Cziffránál sok a rapszodikus megoldás, a hirtelennek tetsző ötlet, de csendes, diszkrét megoldásokban sincs hiány. Felkészült és domináns, de nem túlzó módon virtuóz előadás az övé. Külön érdekessége a szopora Taranelia után a III. kötet, hiszen Cziffra kevesebb darabot játszott a zeneszerzőnek ebből a korszakából. Igazából mindegyik kiemelkedően jó előadás, mindenki másképp, de sajátosan szólaltatja meg mind a hangszer, mind a művet. Jó lenne Brendellel is, Kocsissal is az egész opust hallani, bár nem tudom, mennyi a realitása annak, hogy Brendel új darabbal növelje diszkográfiáját. S őszintén szólva Bermant is fel kellene ismét fedezni. Végül is Bolot-val és Cherkasskyval is sok késői felvétel készült, s most Rosalyn Tureckre is rátalált a Deutsche Grammophon. Addig azonban semmiképp sem kellene várni, míg Berman is anyai idős lesz, mint ő.

Zay Balázs

Paolo Faziolival

Az egyik vezető francia zenei szaklap, a Diapason közzétett egy nyolc szempont szerint felépített összehasonlító tesztet, amelyben a világ legjelentősebb hangversenyzongora-készítőit minősítik. A Fazioli zongora győzelmével olyan patinás cégeket utasított maga mögé, mint a Yamaha, a Bösendorfer vagy a Steinway. A Gerbeaud cukrászda 1998. augusztus 25. és 30. között adott otthont az Első Fazioli Zongorafesztiválnak. A jeles eseményre a nálunk kevésbé ismert olasz zongorakészítő cég magyarországi bemutatkozása alkalmából került sor. A Matáv segítségével megrendezett koncertsorozat díszvendége volt Paolo Fazioli, a hangszer szülőatyja, aki a zárókoncert után készséggel állt a Gramofon rendelkezésére.

G ramofon: Fazioli úr, ön ugye eredetileg zenész?

PAOLO FAZIOLI: Igen, a pesarói zeneakadémián, a zongora tanszakon végeztem.

G: Nem sűrűn esik meg, hogy egy zongorista, aki nem elégedett a hangszerével, tervez magának egyet...

P. F.: Ez így van, de az igazsághoz hozzátartozik, hogy míg zenésnek tanultam, egyidejűleg a római egyetem mérnöki karát is elvégeztem. Ennyi az előnyöm zenésztársaimmal szemben. Azonban még mielőtt egyfajta mítosz születésére gondolna, köztudott, hogy édesapám, Romano Fazioli, már 1930-ban megtervezte a zongora prototípusát. Én az ő terveit használtam saját koncepcióm megvalósításához.

G: Mégis, mi motiválta az új hangszer elkészítésében?

P. F.: Már főiskolás koromban is zavart, hogy a zongorapiac egy-két nagyobb névre korlátozódik. Hiányzott a kimunkáltság, a zongorákon nem látott a készítők szeretete a hangszer iránt, nem láttam az egyéni kézvonásokat. Nem láttam azt, hogy az egy bizonyos cég által gyártott hangszerek mindegyikének egyedi hangzása volna. Ezenkívül olyan zongora a Fazioli előtt nem létezett, amelynek olasz hangzása lett volna.

G: És milyen egy olasz hangzású zongora?

P. F.: Elegáns, határozott, mégsem hivalkodó. Tiszta, és a leütött billentyű minden felhangja érvényesül.

G: Azt rebesgetik, hogy egy mesebeli erdő miatt szólal meg ilyen szépen a Fazioli zongora...

P. F.: Ez azért túlzás, hiszen ha nem állna rendelkezésemre a rendkívül precíz és hozzáértő munka-

erő, akkor talán a készítéshez alkalmazott különös zengőfenő sem szólalna meg ennyire egyedi módon. Ám igaz, ami igaz, a gyárhoz közeli Fiemme-völgyben található egy erdő: a Stradivari hegedűk ennek az erdőnek a fából készültek, és mi is innen szerezzük be a nyersanyagot. Ez nem is olyan könnyű feladat, mint elsőre gondolná az ember, hiszen kizárólag a 150 évnél idősebb fák rendelkeznek azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket zongoránk elkészítésében jól tudunk kamatoztatni. Az erdőben kétszáz fából csupán egy alkalmas a Fazioli zongora alapanyagának.

G: Ilyen körülmények mellett a tömeggyártásról szó sem lehet.

P. F.: A Fazioli gyár évente mintegy 60 zongorát készít. Minden egyes zongora kézi gyártású, és egyszerre csak egy hangszer készítésével foglalkozunk. Cégem 1981-ben mutatkozott be a frankfurti zenei vásáron, azóta ezernél kevesebb hangszert állítottunk elő. Ezek mindegyike elkelt, és a magánrezidenciáktól a nagy koncerttermekig, Sidneytől New Yorkig mindenütt megtalálhatók.

G: Ha jól tudom, hatféle modellt gyártanak.

P. F.: Igen, az F156 [a gyári számok a zongora hosszára vonatkoznak], az F183, az F121, az F228, valamint F278-as típusok a leggyakoribbak, de a cég büszkesége a világ leghosszabb koncertzongorája, az F308. Ez a hangszer több olyan tulajdonsággal rendelkezik, ami egyedivé teszi a konkurens cégek zongoráival szemben. Itt van rögtön a négypedálós rendszer. A megszokott három pedál mellett ott van egy negyedik is, amivel úgy lehet dinamikai

különbséget elérni a hangzásban, hogy a pedál lenyomása közben a billentyűsor nem mozdul el eredeti helyéről. Így a kalapácsok akcióideje sem lassul. A pedál alkalmazása különösen azokban a zenei pillanatokban kap nagy jelentőséget, amikor a piano játékmód ellenére a megszólaltatott hangoknak külön-külön hangsúlyt kell kapniuk. A puhább billentés miatt a piano glissando és trilla is sokkal könnyebb a negyedik pedállal.

G: Ez a kis plusz új játékmódot igényel a zongorán?

P. F.: Nem, csupán a legkonzervatívabbak zárkoztak el az új pedál gondolatától. Ennek az újításnak az a jelentősége, hogy egy kis gyakorlással sokkal színesebben szólaltatható meg egy zenei anyag, mint a hagyományos pedálzatú zongorák esetében.

G: Ha jól látom, az F308-as zongorának a fedele sem mindennapi...

P. F.: Valóban. A zongora fedelét három részre osztottuk. Ennek akusztikai okai vannak. Többéves kísérlet sorozat eredményeként alakítottam ki ezt a hármas tagolású tetőformát. Így a Fazioli zongora mind a szobai kamarazenélésnél, mind pedig a koncertteremben ugyanolyan gazdag és telt hangzással szólal meg.

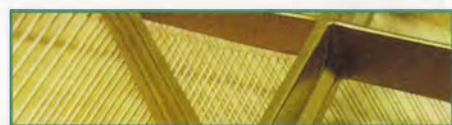
G: A Gerbeaud cukrászdában tartott bemutató a különböző zenei stílusok széles skáláján keresztül mutatta be a Fazioli zongorát. Alkalmunk volt klasszikus zenét, kortárs muzsikát és jazzt is hallgatni. Ön szerint a zongorának melyik műfaj „fekszik” a legjobban?

P. F.: Szerénység nélkül állíthatom, hogy ez a zongora minden zenei stílus interpretációjára tökéletesen alkalmas. De mivel a középmagas regiszter piano megszólaltatása adja azt a szokatlanul puha, mégis fényes hangzást, amire a legbüszkébb vagyok, szerintem Debussy, Ravel vagy Szkrjabin művei szólnak meg a legkülönlegesebben a Fazioli zongorán.

G: Fámák keringenek arról, hogy a világ legjelentősebb zongoristái még otthon is Faziolinnal gyakorolnak. El lehet még ennél többet is érni?

P. F.: A Fazioli zongora valóra vált gyermekkori álmom. Boldog ember vagyok, mert azt csinálhatom, amit a világon a legjobban szeretek. Nem hiszem, hogy kell ennél több. Én mindenkinek azt üzenem, hogy ne adja fel, még ha egy álomért annyit is kell küzdeni, mint nekem kellett.

Balázs Ádám

HORVÁTH ÉVA

Szórakozva németül

1000 kifejezés német
TV-adásokból
Nemzeti
Tankönyvkiadó
Ára:
390 forint áfával

A könyv nagy segítséget nyújt annak, aki közvetlen, könnyed stílusban szeretne ismerőseivel németül beszélgetni, vagy jobban meg akarja érteni a SAT1, RTL, Deutsche Welle és a többi német tévéadó filmjeit, sport- és kvízműsorait. A mintegy

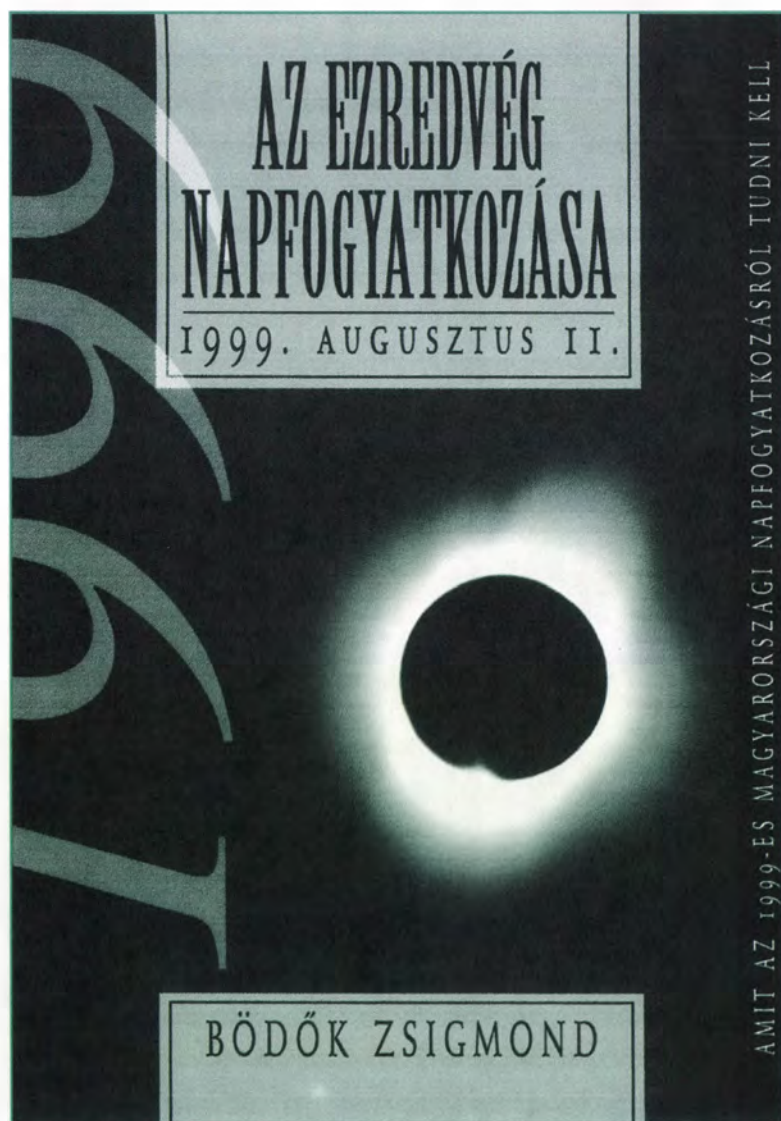
másfél ezer példamondat jó része olyan, hogy nehéz lenne szótár segítségével lefordítani. A könnyű eligazodást szolgálja, hogy az anyagot tévéműsorok szerint csoportosította a szerző (játékfilmek, krimikben előforduló kifejezések, kerekasztal-beszélgeté-

sek, hírek, vetélkedők, sport), azon belül pedig situációk szerint (a labdarúgásnál például: a labdarúgás hírei, győzelem és vereség, a játékosok megmozdulásai, a nézők véleménye, élő közvetítés, a mérkőzés után, szabálytalanságok).

BÖDŐK ZSIGMOND

Az ezredvég napfogyatkozása

1999. augusztus 11.
Nemzeti
Tankönyvkiadó –
Nap Kiadó
Ára:
698 forint áfával

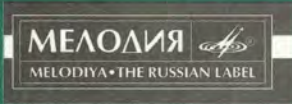
Európa lakóit már az 1999. augusztus 11-i napfogyatkozás tartja lázban. A csaknem az ezredfordulóra eső jelenség a legpompázatosabb, egyszersemind egy adott földrajzi helyről a legritkábban megfigyelhető csillagászati fénytüreménynek számít. Ritkasága azzal magyarázható, hogy bár gyakorta bekövetkezik, a Föld felszínének csak egy szűk sávjából figyelhető meg. Ilyenképpen a Föld egyazon pontjáról átlagosan kétszáz évenként látható teljes napfogyatkozás. Magyarország és Szlovákia területéről 1842-ben, Csehországból 1706-ban volt utoljára megfigyelhető teljes napfogyatkozás. A felsorolt országok közül 1999-ben csak Magyarországon lesz látható ez a ritka je-

lenség. A kötet segítségével pontos képet alkothat a látott jelenségről, előre megismerheti részleteit és lefolyását, néhány új, a napfogyatkozással kapcsolatos ismerettel bővítheti ismereteit.

Útmutatót nyújt a megfelelő megfigyelési hely kiválasztására, és ellátja gyakorlati tanácsokkal mindazokat, akik fotón szeretnék megörökíteni a teljes napfogyatkozást.

Megvásárolható és megrendelhető a Nemzeti Tankönyvkiadó boltjaiban: Pedellus Tankönyvbolt, 1143 Budapest, Szobránc utca 6-8. Pontus Könyvesbolt és Csomagküldő Szolgálat, 1095 Budapest, Gát utca 25.

MEGJELENT A

Richter-kiadás

David Ojsztrab kiadás

Sosztakovics összes vonósnégyese

FORGALMAZZA A BMG ARIOLA
1023 BUDAPEST, LEVÉL U. 4.
TEL.: 316-0316, FAX: 336-0336

CD-n a Melodiya

A BMG által forgalmazott Melodiya 1998/99-es katalógusa, amely a napokban került a hanglezmezboltokba, azt hiszem, örömet szerez minden komolyzenét kedvelőnek, hiszen olyasmiről ad hírt, amire hosszú évek óta vártunk. Az orosz-szovjet repertoár klasszikusainak megjelenését ígéri CD-lemezen, ráadásul elérhető áron, közepes árfekvésben. A külföldi szaksajtóból már ismeretes, hogy a BMG 1994-ben megszerezte a Melodiya archívumának kizárólagos használati jogát. Stúdiókat és technikai átjátszó központot létesített a helyszínen, Moszkvában. A 20 BIT Digital Audio technológiával felújított zenei anyag így végre valóban világszínvonalon juthat el az érdeklődőkhöz. A szerződés 2012-ig érvényes: az archívumokban mintegy 60 000 felvétel áll a BMG programszerkesztőinek rendelkezésére, a húszas évektől napjainkig. Van tehát miből válogatni! Ez csupán az „első merítés”, olyan válogatás a nagyszerű kincsestárból, amely értelemszerűen a legnagyobb érdeklődésre számot tartó címeket kínálja, mintegy százötvenet. A jelenlegi katalógus csupán a legfontosabb adatokat tartalmazza, mégis joggal felkeltheti minden zenekedvelő, s lemezyűjtő érdeklődését. Van benne néhány komplett opera és egy „Twofer” fantázianévű sorozat: orosz és szovjet szerzők zenekari darabjai a nyolcvanas és kilencvenes években, már magas színvonalú, modern technikával készített sztereó felvételek, olyan nagy formátumú karmesterek vezényletével, mint Rozsnyesztvenszkij és Szvetlanov.

Am a katalógus legérdekesebb oldalain tematikus kiadványokról (Richter-, Mravinszkij-, Ojsztrah-, Gilelsz-gyűjtemények) olvashatunk: olyan dobozokról, melyeknek CD-i külön-külön is megvásárolhatók. A Russian Piano School egyenként tíz-tíz lemezt tartalmazó két dobozában sem a fiatalok szerepelnek, és nem is a mindig háttérbe szorítottak, hiszen a BMG most elsődleges feladatának azt tartotta, hogy az orosz-szovjet zongoraiskola standardjait mutassa be. Az első kötetben, értelemszerűen a legvonzóbb nevek vannak jelen. Richter, Gilelsz, Szofronyickij és Lazar Berman. Valamint néhányan a régiak közül, a nagy pedagógusok: Goldenweiser és Neuhaus. A Russian Piano School második sorozata talán többet árul el az „iskoláról” magáról, mint az első, mivel az itt szereplő muzikusok egyénisége nem fedi el a közös előadói stílusjegyeket. Öröm látni, hogy az idővel is bőkezűen bántak a szerkesztők, a legtöbb CD-re két analóg lemez anyagát sűrítették, gyakoriak a hetven percet meghaladó időtartamok is!

Megszületett tehát az a nemzetközi megállapodás, amely ezeknek a kincseknek az itthoni terjesztését is lehetővé teszi.

A kiadványok igényességére garancia, hogy a BMG felkért néhány nagy, még élő kortársat, például Rosztropovicst és Visnyevszkaját, hogy az archívum feliratait ellenőrizzék és életteli kommentárokkal gazdagítsák.

A Melodiya nagy archívumának csak töredékét öleli fel a jelenlegi katalógus, ami így „töredékesen”, akár csak lapozgatva is érdekes élményt nyújthat: meditációs tárgy, melynek segítségével felidézhetjük múltbeli élményeinket és elkezdhetjük tervezni a jövőt, megnézhetjük, mi nélkülözhetetlen a felsorolt remekművekből, remek előadásokból.

Farkas Virág

МЕЛОДИЯ

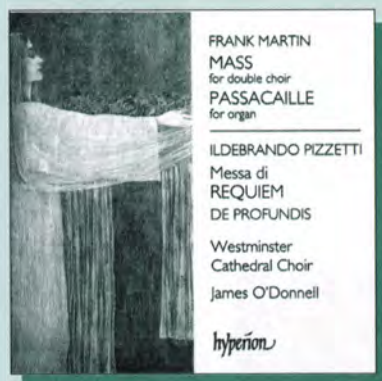

MELODIYA • THE RUSSIAN LABEL

A '98. évi Gramophone-díjasok TELJES LISTÁJA

Kórusfelvétel / Az év lemeze

Martin: Mise két kórusra
Pizzetti: Messa di Requiem
Westminster Katedrális énekkara / O'Donnell
Hyperion CD CDA67017

Barokk (instrumentális)

Rameau: Nyitányok
Les Talens Lyriques / Christophe Rousset
L'Oiseau-lyre (Decca) CD 455 293-2OH

Kamarazene

Bartók Vonósnégyesek
Takács kvartett
Decca CD 455 297-2DH2

Énekszóló

Schumann: Dichterliebe, Liederkreis
Ian Bostridge, Julius Drake
EMI CD CDC5 56575-2

Kortárs

Sir Harrison Birtwistle: Orpheus maszkja
J. Garrison, P. Bronder, J. Rigby, BBC
Singers, BBC Szimfonikus Zenekar /
A. Davis, M. Brabbins
NMC CD NMCD050

Régizene

Canciones y Ensaladas – Ensemble
Clement Janequin / Dominique Visse
Harmonia Mundi CD HMC90 1627

Versenymű

Barber, Walton: Hegedűverseny
Bloch: Baal Shem
J. Bell, Baltimore Szimfonikusok / D. Zinman
Decca CD 452 851-2DH

Zenekar

Bartók: A csodálatos mandarin,
Magyar képek, Parasztdalok és népi táncok
MR Énekkara, Budapesti Fesztiválzenekar /
Fischer Iván
Philips CD 454 430-2PH

Zenés színház

Kander/Ebb: Chicago
Broadway-szereposztás
RCA Victor CD 09026 68727-2

Barokk (vokális)

Monteverdi: 8. madrigálos könyv
Concerto Italiano / Rinaldo Alessandrini
Opus 111 CD OPS30-187

Filmzene

The Ladykillers
Royal Ballet Sinfonia / Kenneth Alwyn
Silva Screen CD FILMCD177 (7/97)

Szerkesztők díja

T. Adès: Living Toys etc.
EMI Debut (B) CD CDZ5 72271-2

Hangszerszóló

Mompou: Zongoraművek
Stephen Hough
Hyperion CD CDA66963

Opera

Rossini A török Itáliában
Michele Pertusi, Cecilia Bartoli,
A. Corbelli, R. Vargas
A Milánói Scala ének- és zenekara,
Riccardo Chailly
Decca CD 458 924-2DHO2

Régi opera

Rameau: Les fetes d'Hébé
S. Daneman, G. Mechaly, P. Agnew,
Les Arts Florissants / W. Christie
Erato CD 3984-21064-2

B F Z

Budapesti Fesztiválzenekar

Gramophone-díjas a Fesztiválzenekar

A szimfonikus művek kategóriájában a Fischer Iván vezényelte Budapesti Fesztiválzenekarnak ítelték oda idén a zenei élet Oscarját, a Gramophone-díjat.

A londoni székhelyű szaklap kiváló zenei szakemberekből és kritikusokból álló ötven tagú zsűrije minden évben 14 kategóriában választja ki az év legjobb lemezét. A zsűri tagjai minden kategóriában hat hat lemezt javasolhatnak díjazásra, majd ezeket a felvételeket pontozással minősítik. A pontszámok összesítése után a hat legjobb eredményt elért lemezről a második fordulóban újra szavaznak. Minden kategóriában csak egy díjat adnak ki. A szimfonikus zenekari felvételek kategóriájában a Budapesti Fesztiválzenekar szokatlan módon két felvétellel is szerepelt a hatos döntőben. Bartók A csodálatos mandarin c. művének felvétele a második, Liszt Faust c. szimfóniája a hatodik helyen szerepel (mindkét lemezt a Philips adta ki). A díj történetében igen ritka, hogy egy zenekar ugyanazon karmester vezényletével két felvétellel is jelen legyen a hat legjobb lemez között.

A mindent eldöntő harmadik fordulóban A csodálatos mandarin egyetlen ponttal győzött az angolok legnépszerűbb nemzeti komponistája, Elgar zenetörténeti jelentőségű 3. szimfóniája előtt. Az október 5-én a londoni Royal Festival Hallban tartott ünnepi koncertet Fischer Iván nyitotta meg a Londoni Filharmonikusok élén – és ő vehette át elsőként a Gramophone-díjat Lady Valerie Soltitól, a ta-

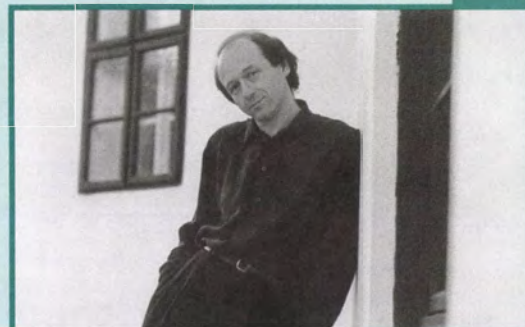
valy elhunyt, világhírű magyar karmester, Sir Georg Solti özvegyétől. Az ünnepség záróakkordjaként megszólaló Bartók-művek elhangzása után ismét Fischer Ivánt ünnepelhette a mintegy háromezres közönség. Magyar zenekar ilyen magas nemzetközi elismerésben még soha nem részesült.

A fennállásának 15. évfordulójához közelítő Budapesti Fesztiválzenekarnak ez már a tizedik jelentős nemzetközi díja. Ugyancsak A csodálatos mandarin nyerte el tavaly a legtekintélyesebb francia zenei szaklap, a Le Monde de la Musique által alapított Choc-díjat, valamint a szintén párizsi székhelyű Diapason aranydíját.

W

olfgang Holzmair, a világhírű osztrák bariton ismét a Fesztiválzenekarral lép fel a Budapest Kongresszusi Központban 1998. december 11-én.

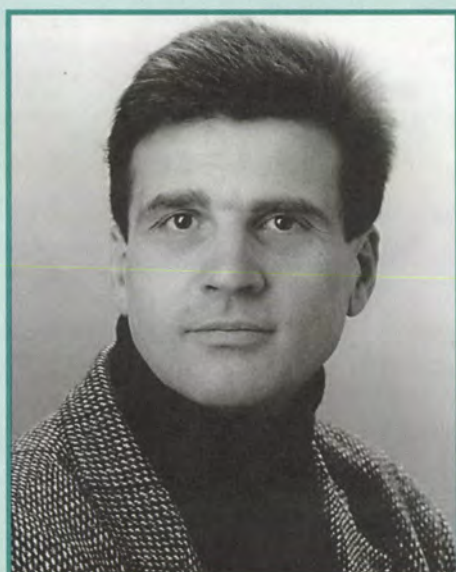

Műsoron a Mahler Budapesten ciklus második része:

Mahler: Blumine
– Andante az I. szimfóniából

Mahler: Egy vándorlegény dalai

Mahler: I. (D-dúr, „Titán”) szimfónia
Vezényel **Fischer Iván**

BFZ

Forrás estek

Hangversenyek a Zeneakadémia Nagytermében

1998. december 11., este fél 8 órakor – Amadinda ütőegyüttes

Közreműködnek: Kocsis Zoltán és Bíró Gergely

Cage: I. Construction, Ravel: Le Tombeau de Couperin, Cage: III. Construction

Cage: II. Construction, Holló: ...for John..., Tradicionális zene, Három jazz standard, Tradicionális zene

Az est főszponzora az ALCATEL

1998. december 18., este fél 8 órakor

Karácsonyi hangverseny – Angelica leánykar

Közreműködnek: Horgas Eszter (fuvola), Vigh Andrea (hárfa) és a Brass in the Five

1998. december 19., este fél 8 órakor – Vivaldi-est

közreműködnek: Horgas Eszter (fuvola), Bánfalvi Béla (hegedű) és a Budapesti Vonósok

A-dúr concerto PV 158, G-dúr fuvolaverseny PV 105, g-moll concerto PV 155, F-dúr fuvolaverseny PV 261

A négy évszak

Az est főszponzora a Humán Rt.

Forrás estek a Zeneakadémia Nagytermében

Tavaszi bérlet – 1999

A bérlet

január 7., csütörtök: **Újévi koncert**
február 12., péntek: **Farsangi koncert**
március 20., szombat: **Horgas Eszter és Vigh Andrea**
április 17., szombat: **Liszt Ferenc Kamarazenekar**
Bach, Haydn és Mozart versenyművei
Közreműködik: Joseph Kalichstein
– zongora, Jaime Laredo – hegedű,
Sharon Robinson – gordonka

B bérlet

január 16., szombat: **Vigh Andrea hárfaejtje**
*közreműködik: Horgas Eszter – fuvola,
Gulyás Dénes – ének,
Onczay Csaba – gordonka*
február 13., szombat: **Farsangi koncert**
március 19., péntek: **Keller Vonósnégyes**
április 16., péntek: **Joshua Bell és Kocsis Zoltán**
*Schubert, Brahms, Beethoven
és Bartók művei*

Jegyárak: 500, 700, 1000, 1500, 2000, 3000 Ft.; bérletárak: 1500, 2000, 3000, 4500, 6000, 9000 Ft
A bérletek és jegyek megvásárolhatók a Zeneakadémia jegypénztárában 10 órától 21 óráig. Tel.: 342-0179

Karácsonyi vásár december 24-ig!

A bérletekből 20%, a CD-ből bérletvásárlás esetén szintén 20% kedvezmény!

Karácsonyi CD-ajánlat:

Gulyás Dénes és Vigh Andrea felvétele november 13-tól a Zeneakadémián kapható.

Nagykanizsán

RALPH TOWNER

szólókoncertje
a Szegedi Jazznapokon

Pénteken meglehetősen szűk, „családias” körben került sor az MKB-MenDan Jubileumi Nemzetközi Jazzfesztivál megnyitójára. A rövid köszöntő után adták át Béres János zalaegerszegi szobrászművész és a Liberális Nagykanizsáért Alapítvány Közös díját. A Magyar Rádió Részvénytársaság és a Hevesi Sándor Művelődési Központ jazzfesztiválok, jazzkoncertek szervezéséért, míg dr. Beke Árpád a több mint tizenöt évig működő Kanizsai Jazzklub színvonalas vezetéséért, lelkes szervezőmunkájáért vehette át a szobrász kispasztikáját.

A kiadott műsortól eltérően a Trio Midnight lépett színpadra először. Kissé szokatlan volt, hogy a profi muzsikusok csak lassan melegedtek bele az öneledt játékba, de később már egyértelműen meghódították a közönséget.

A nagykanizsai származású Vincze Zoltán vezette Project Orchestra igazi meglepetést okozott. Kellemes, mainstream jazz stílusú számai nagyon jól hangszereléssel szólaltak meg, s ha a nézők nem látták volna őket a színpadon, még azt hihették, hogy egy big band játszik. A fúvósok közül Vincze Zoltán és Elek István (képünkön) játéka volt meghatározó. A norvég–magyar csapat összeszokott együttes benyomását keltette annak ellenére, hogy ebben az összeállításban először szerepeltek.

Az őket követő Blacksmith Workshop tagjai a magyar jazzélet jeles képviselői. Fekete-Kovács Kornél a hazai trombitások egyik legkiválóbbja. Hárs Viktor bőgő és basszusgitáron is szenzációs volt, Schreck

Ferenc és Balázs Elemér szintén kiemelkedő játékot produkált. Csejtei Ákosnak becsületére válják, hogy a Project Orchestra után itt is helyt tudott állni. A péntek estét a Lucky Boys Shuffle and Dixieband rendkívül hangulatos koncertje zárta.

Szombaton a Babos Project Romani kezdte a műsort. Babos az elmúlt évek egyik legígéretesebb formációjával érkezett a fesztiválra. Kunovics Kati (ének és billentyűsök) és Oláh „Cumó” Árpád (elektromos zongora) mellett a dobzseni Borlai Gergő, valamint Hárs Viktor alkotta zenekar kiugró sikert aratott. A „jazzpapa” Babos Gyula, több korszakát messze felülmúlva, tele ötlettel és virtuozitással játszott.

A szünet után a zsúfolásig teli színházterem közönsége Ray Brown trióját láthatta. Egy élő legenda, a jazztörténelem legkiválóbb bőgőseinek egyike csodálatos élményt nyújtott ezen az estén. Brown partnerei a dobnál Kareem Riggins és a zongorista Larry Fuller voltak. A kitörő vastapsot követően köszöntötték Ray Brownt, aki a héten ünnepelte 72. születésnapját. A rendezők Béres János pasztikájával ajándékozták meg, és tortával kedveskedtek az örökifjú sztárnak.

A fesztivál záróeseménye a Tiborcz Iván (szaxofon), Kiss Gábor (bőgő) és Kőfalvi Csaba (dob) összetételű trió koncertje és az azt követő jam session volt. A huszonötödik fesztiválról általában elmondható, hogy a pénzügyi lehetőségekhez képest jó színvonalú produkciók hangzottak el.

Halász Gyula

Babos Gyula, Hárs Viktor, Oláh „Cumó” Árpád (az alsó képen balról), valamint Elek István (fent balról) és Ray Brown Halász Gyula fotóin

1998. október 9., Szegedi Ifjúsági Ház. Közel telt ház. A brit Lamas Trio és a Makám nagy sikerű közös „jammelése” utáni büfézésből visszatért közönség elcsendesedik. Lelkiekben is felkészül. Balról műsorközlő belép. Most jazztörténet lesz, mondja. Ha eddig nem tudtuk volna. Towner idén már másodszor lép fel Magyarországon, március 22-én a Tivoli Színházban koncertezett Gary Peacockkal. Láthatóan örül, hogy a szegedi közönségtől hatalmas tapsot kap, amint a színpadra lép, de nehezen tudja fáradságát palástolni. (Mint előzőleg értesültem, Towner Ausztriából érkezett hozzánk, és nem sok ideje volt pihenni. Szeged fájdalmas érzéseket is ébreszt benne, hiszen 1984-ben innen tartott az Oregon az akkori NDK-ba, s az úton elszenvetelt autóbalesetben halt meg barátja, a tabla- és szitárművész Colin Walcott.)

Hangolás gyanánt kiszalad kezéből egy néhány hangos gyönyörű futam. Valaki fel-jeee-zik. Aztán elkezdődik a varázslás, illetve a varázslat harca a technika ördögével. Ralph Towner játékát hallva, mintha a dolgok leglényegébe nyernénk betekintést. Talán azért, mert a legnehezebb utat választva, saját mélységébe merül, és az onnan feltörő dallamokkal igézi meg a titkokba bepillantást engedve a lelki nyitottsággal rendelkezőket. Semmi kifundáltság, csak őszinte fel-tárukozás. A virtuozitás nem önmagáért való, hanem eszköz az érzések tökéletes zenébe öntéséhez.

De hiába merülés, mágia, képtelenség elvárásolódni, amíg a mély húrok pendítése hatalmas recsegést idéz elő, mert a hangfal torzít. Towner először megpróbálja észre sem venni, majd egyre tompítja a mély húrokat, de mivel a keverő felől nem érkezik reakció, az ötödik számnál kénytelen maga megkérni a májsztrót, ugyan tekerjen valamit feljebb, mert a tizenkét húros gitárnál a torzítás még penetránsabb lesz. A második kérésre valami megváltozik, de addigra már túl sok alkalmunk volt kiközöskönni.

A koncerten főleg a legutóbbi szólólemezeiről, az Ana címűről hallottunk darabokat, de a '89-es Oregon-lemezeiről a Les Douzilles, a klasszikussá nemesedett Witchi-Tai-To-ra épülő improvizáció és a Good Bye Pork Pie Hat ralfatuneres változata is megszólalt. A sok bosszúság ellenére is nagy élmény volt Townert hallani, szomorú, hogy nem sikerült jobban megbecsülni ezt a gyakori-nak nem mondható lehetőséget.

Bércesi Barbara

Nicholas Payton

Payton's Place

• Verve – PolyGram •

Nicholas Payton

New Orleans-i gyökereit szándékosan hangsúlyozó Nicholas Payton eddig a tradicionális ízű, már-már dixieland hangvételű lemezeiről ismerheti a jazzhallgató. Ezzel szemben ez az album egy kicsit más. Szellemes kompozíciók kitűnő hangszerelésben, a tökéletesség határát súroló előadásmódban, de ezúttal mainstream közegben. Ez a lépés annál is inkább szükségszerű lehetett számára, mivel Payton személyével kapcsolatban is elindult valamiféle „beskatulyázás”, ami természetesen nem teljesen alaptalan. Ugyanis négy olyan albumot mondhat magáénak, ami valamiféleképpen a tradicionális jelzővel illethető.

Payton saját elmondása alapján nem igazán az elmélyültség, a filozofikus hangvétel az, ami ezt az albumot ihlette. Egy mindenki számára érthető, jó hangulatú jazzlemez volt a cél, amely vonzó lehet mind a zenészek, mind pedig a hallgató számára. Talán ez lehet az album létrejöttének is az egyik magyarázata, mivel bennem sem ébresztett igazán mély érzéseket, a felvételek többszöri meghallgatása sem. Napjaink mainstream jazzvonulatának népszerűségi

listáin igen előkelő helyet foglalnak el azok az albumok, melyek a Verve kiadó által támogatott „New Verve Generation” gyűjtőnévvel illetett fiatal sztármuksikusok munkái. Ez valószínűleg annak köszönhető – többek között –, hogy gondosan összehangolt és kellőképpen megtervezett népszerűsítő munka folyik a kiadó háza táján. Gondolok itt arra, hogy valószínűleg nem véletlenül szerepel majd minden lemezborító hátulján ugyanaz a pár név. A már említett generációt ezúttal Roy Hargrove mellett a warneres Joshua Redman képviseli.

A '90-es évek végére már-már „megasztár”-rá vált Wynton Marsalis is meghívást kapott a sessionre, amely valószínűleg annak köszönhető, hogy Payton is – mint korosztályából még egypáran – az ő hathatós támogatását élvezte a kezdeteknél.

Mindezek mellett sem érzem indokoltnak a vendégek jelenlétét – ha elsősorban a zenei és nem az üzletpolitikai megfontolásokat nézem. A három- és kéttrombitás darabokon túlságosan is érezni lehet azt a spontán, „jam session” játékmódot, amire a belső borítón Payton még fel is hívja a figyelmünket, és ami tulajdonképpen erényként is felfogható, de talán mégsem túl szerencsés egyazon hangszer képviselőit hallgatni, nemhogy egy darabban, de talán még egy albumon belül sem. Elkerülhetetlen

a rivalizálás, az egymást túlszárnyalni akarás, bár éppen ez a párbajjelleg is sok hallgatót vonzhat. Ami viszont Joshua Redmant illeti, azt sajnálom, hogy csak vendégként működött közre a lemezen. Tim Warfield szaxofonjátéka ugyanis – úgy érzem – felkészültségében alulmarad a többi muzsikussal szemben. Szívesebben hallgattam volna Redmant legalább még egypár darabban. A trió fantasztikusan kísér, Adonis Rose rendkívüli sokoldalúságról tesz tanúbizonyságot.

Payton játékát szép, kiművelt trombitahang és „természetesen” rendkívüli technika jellemzi – bár e tekintetben, Marsalis mellett hallgatva, kételyeink is támadhatnak. Nem tagadható azonban a nagy mesterek befolyása sem: Clifford Brown, Lee Morgan, Miles Davis, Clark Terry hatása kifejezetten érezhető improvizációiban. Ezt Payton nem titkolja, egyik kompozícióját még ajánlja is Brownnak (Brownie á la mode).

Szakmai szempontból nézve jó album ez. Ajánlom mindazoknak, akik a virtuóz szólókban bővelkedő, a tiszta és alapvetően vidám hangulatú jazzmuzsikát kedvelik. Nem ajánlom viszont azoknak a jazzhallgatóknak, akik az előadók mélyebb mondanivalóját keresnék ebben az anyagban.

Fekete-Kovács Kornél

Leon Parker

Awakening

• Columbia – Sony •

Néhány éve az amerikai ütőhangszeres, Leon Parker azt nyilatkozta: „Számomra a ritmus kicsit több, mint önkifejezési forma, inkább az életfilozófiám része, annak logikus következménye.”

Már húszas éveie elejétől hallat magáról, előbb Dewey, majd Joshua Redman társaságában, később Kenny Barron, Sheila Jordan és a szaxofonos Jesse Davis partnereként tűnt föl, de leginkább 1993-tól, Jacky Terrasson triójában csillogtatta meg különleges talentumát.

Parker harmadik saját lemezének zenei anyaga – bár kissé eklektikus – meggyőzően tükrözi alkotójának szellemi (vagy inkább átszellemült) irányultságát. A fiatal muzsikusi produkciója valóban több szempontból is más, mint amilyen képünk általában van azokról a jazz-ütőhangszeresekről, akiknek egy adott produkcióban belüli szerepét még „sideman” szinten sem jegyzik, és játékaikat is csak valami „fűszerként”, a zene háttéréből halljuk olykor beszűrőleni. Nem hasonlítható továbbá azokhoz az afro-, la-

tin vagy ázsiai – sokat szóló – sztárütőskökhöz sem, akiknek híre és népszerűsége elsősorban cséphadaróra emlékeztető fürgeségükkel magyarázható. Ami leginkább megkülönbözteti Parker játékát más ütőskötől – túl azon, hogy zenekarvezetőként egy meglehetősen ritka és egzotikus ütőhangszer-centrikus formációt hozott létre –, a gyökeresen másfajta zenei felfogásra épülő alkotói koncepció. Az egyes zenedarabok uralkodó karakterét az egyszerű, világos szerkezetű és egyenletesen lüktető ritmusalapok jelentik. Fekete-afrikai rituális táncritmusokat idéz leggyakrabban a képlet és a metrum – hangsúlyos basszusdobkísérettel, vagy bőgővel kicsit a modern groove-okra is utalva –, de nem ritka, hogy brazil, afrikai, karibi, sőt kelet-ázsiai ritmus szerkezetek adják az alapot. Csakhogy itt mégsem a ritmusok eredete a lényeg, hanem az egyenletes, monoton lüktetés, melynek fontos jellemzője még, hogy sohasem gyors; vagyis nem kelti a feszesség, a nyugtalanság hatását. Parker koncepciójával azt a koroktól, temperamentumoktól és műfajoktól független lélektani pontot célozza a hallgatóságában, melyet mindenki felfedezhet önmagán, amikor önkéntelenül ütemesen mozogni kezd a zene hatására. Ilyenkor a fogéko-

nyabbaknak még fiziológiai működésük is alkalmazkodik a monoton ritmus spirituális közegéhez. Valószínűsíthető, hogy ez utóbbi lélektani törvényszerűség a lényege Parker zenéjének, mely így nem az intellektusra, a felszíni érzésekre vagy a szórakozási igényünkre hivatott hatni, hanem a velünk született gyermeki ritmus-fogékonyságunkra – függetlenül attól, hogy milyen ideológiát köt még hozzá alkotója. Kompozíciókká pedig úgy válnak a különféle dobokon, csörgőkön, fából, fémből és egyéb anyagokból készült „perkák” megszólaltatott – tehát száraznak semmiképp sem nevezhető – dobolások, hogy azok háttérben egy dallamszekció hangulatos színeket fest. A fúvós hangszereken, zongorán és énekhangokon megszólaló egyszerű témák és minimál improvizációk egyértelműsítik a zenei (és etnikai) hovatartozást.

Parker zenéjének e két egyszerű alkotóeleme kelti a spirituális hatáson túl azt a ritkán tapasztalható misztikus érzetet is, mely szerint ezek a produkciók egyszerre vonják be a hallgatót a modern etnojazz és egy ősi, de legalábbis kortalan kulturális közeg atmoszférájába.

Matisz László

Leon Parker

Nicholas Payton – trombita
 Tim Warfield – tenorszaxofon
 Antony Wvalsey – zongora
 Reuben Rogers – bőgő
 Adonis Rose – dob
 km.:
 Wynton Marsalis – trombita
 Roy Hargrove – trombita
 Joshua Redman – tenorszaxofon

Leon Parker – zongora, marimba, dobok, kongák és más
 ütőhangszerek
 Natalie Cushman – ének, ütőhangszerek
 Rita Silva – ének, ütőhangszerek
 Tracie Morris és Elisabeth Kontomanou – vokál
 Steve Wilson – altfuvola, alt és szopránzsaxofon
 Sam Newsome – szopránzsaxofon
 Lisa Parker – fuvola
 Ugonna Okegwo – bőgő
 Tomaso Santigo – kongák
 Rey Cruz – timbala
 Adam Cruz – fémedény, csengő

Kurt Elling

This Time It's Love

• Blue Note – EMI-Quint •

Két, magyarul nehezen visszaadható igével lehet leginkább jellemezni azt, ami Kurt Elling lemezének alaptónusát meghatározza: az egyik a rant, ami a fiatal chicagói esetében ironikusnak tetsző deklamálást jelent, például egy eredetileg lírára hangolt dal groteszkül dagályos előadását, ahol a vidám vagy szenvedélyes scattelés mondjuk falzettekkel és mulattató recitativókkal keveredik. Meglepőnek tűnhet a hasonlat: Frank Zappa élt sok esetben ilyesfajta – gyakran az invektiva szerepét betöltő – éneklési stílussal. A másik kulcsszó a croon, mely főnévi alakban ismerősen csenghet a Nat King Cole- és Sinatra-opusokat kedvelők fülében. Olyasfajta, többnyire erősen érzelmes énekesstílusra utal a szó, amelyet az angol köznyelv általában humoros értelemben használ a régi slágerek szentimentális előadóira. Nos, a kettő közül az előbbi dominál az új CD-n, ahogy a korábbi Blue Note-anyagon (The Messenger; Gramofon, 1997/5) is feltűnhetett a hallgatónak a szokatlan, a túlságos érzelmegzaltságot távolságtartással kezelő éneklésmód (pl. a remek Endlessben vagy a prózai It's Just A Thingben). Elling folytatja, amit megkezdett, s a Freddie's Yen for Jen vagy a My Love, Effendi meghallgatása után azt is mondhatnánk, az énekes egy, a másokéval összekeverhetetlen „Elling-tone”-ban énekel. Az említett két szám, különösen az első, virtuóz munka: meglepőkéntök a hirtelen tempó- és hangmagasságváltások, a ritmikai játékok gazdagsága a blues-alapon. Az I Feel So Smoochie vagy a The Best Things Happen While You're Dancing egyszerűbb képlet, előbbit Elling földije, a veterán Johnny Frigo hegedűjátéka teszi színessé.

Most, hogy beköszöntött a poszt-Sinatra-éra, vonzóan könnyed megoldásnak kínálkozik Ellinget Ol' Blue Eyeshez hasonlítani, ezt most mégsem tesszük meg, mert Joe Lovanóval vagy Bireli Lagrene-nel szemben, akik valóban készítettek Sinatra előtt tisztelgő lemezeket, Elling CD-je csak távoli utalásokat tartalmaz, éneklése valóban oly könnyed, mint a legendás Mr. Chairmané, de sokkal több scattelési szabadoságot enged meg magának, s zenei világa lényegesen sokszínűbb, mint az előde: a Where I Belongot, a CD egyik legkevesbé ironikus felfogású dalát akár Sting is énekelhetné Branford Marsalis szopránzsaxofon-kíséretében; a Too Young To Go Steady egyszere

KURT ELLING

Kurt Elling – ének; Laurence
 Hobgood – zongora; Rob
 Amster – bőgő; Michael
 Raynor – dob,
 ütőhangszerek; Dave
 Onderdank – gitár; Paul
 Wertico – dob; Brad
 Wheeler – szoprán-
 saxofon; Eddie Johnson –
 tenorszaxofon; Johnny
 Frigo – hegedű

idézi Chet Bakert és Nat King Cole-t (aki megint csak a chicagói földik egyike). De a referenciák itt még nem merülnek ki: a már említett The Best Things..., Irving Berlin ismert szerzeményének felvétele a repertoárba természetesen Bing Crosbyt kapcsolja be az Elling-áramkörbe; a Rosa Morena pedig megint egy egészen más világba tesz kirándulást: itt Elling portugálul énekel egy lírai bossa nova-darabot: hangja ezúttal annyira fátyolos, amennyire egy lassú szambához illik; a voice lényegesen férfiasabb, mint a braziloké, Jobimé vagy Gilberto Gilé. A sokszínű énekelt jazzlemezen persze a croonernek is jut hely: a The Very Thought of You és az A Time for Love Elling lírai vénáját dicsérik: a CD címe valószínűleg a szerelmes dalokra utal, érdemes meghallgatni, hogy egy konvencionális témát is mennyire egyénien szólaltat meg hősünk; hangját ismét szélsőségek között hullámoztatja, ezzel a dalok szentimentális tónusát csökkenti, egyben példát ad arra, hogyan lehet (kell?) ilyen dalokat ma érvényesen megszólaltatni.

Máté J. György

Jan Garbarek

Rites

• ECM – MusiCDome •

Jan Garbareknek ez az első dupla CD-je. Terjedelme azt sejteti, hogy nagyszabású vállalkozásról van szó. A címek a természethez és a természet közeli népek kultúrájához való vonzódást sugallják. Nem új keletű ez a vonzalom, Garbarek pályája kezdete óta törekszik a világ népei zenéinek megismerésére, megértésére.

Az album igen tudatosan és gondosan megszerkesztett egység. A kezdet egyben a befejezés: az első szám címe Rites, míg az utolsóé Last Rite, ugyanazon kompozíció tér vissza, ám utóbb saxofon nélkül. Az általuk közrefogott darabok: rítusok sorozata, amelyek hangulata és szerkezete egy ívet rajzol. A sötét és mély tónusú indító darab mintha az ősidőkből zengene fel, a brummogó effektek és doblüktetés éles kontrasztot ad a szoprán saxofon sűvítésével. Where the Rivers Meet: körvonalazódnak kezd a táj, lassan elmozdulnak a harmóniak, konkrétan a ritmus, de a múlt árnyai még jelen vannak. Ezután mintha megnyugodnának az elemek, lágy dallamokat fúj a saxofon, és most már nincs olyan nagy kontraszt mélyek és magasok között. A negyedik rítus már szofisztikáltabb ritmusa, hét-negyedes.

Jan Garbarek

A hangulatfestő szintetizátorszólam visszaszorul, a dob, basszusgitár és zongora áttetszőbb hangzást eredményez. Majd az ötödik darabban, mintha előbújna a fény, a játékos, egyszerű téma vidámságot sugall, olyan, mint egy gyerekdal. Az It's OK to Listen to the Gray Coice Garbarek idézete saját magától, ez az 1984-es lemezőnév címe. Az ezt megelőző darabban szemben ebben a fájdalom, talán a magány átélése jut kifejezésre. A kezdet óta bejártunk egy utat, itt már személyes a hangvétel, a sűrű, telt, áramló szintetizátoreffektek után a levegős, bensőségesebb hangzás kap teret.

Az első CD utolsó száma átvezet a második CD-re, és egyben egy új dimenziót nyit: Garbarek saját zenészéletének állomásai villannak fel. Így az album címe is új értelmet kap: beavatási szertartások felidézéseként is tekinthetünk a kompozíciókra. Meghatározó Garbarek munkáiban a norvég népzeneben való elmélyülés, ez hallható a Her Wild Waysen és az It's High Time-on; az előbbi a lemez legösszetettebb szerkezetű száma. Míg általában Garbarek egyértelműen előtérben van, és a többi hangszer a háttérrel szolgálja a saxofonnak, ebben a darabban kiegyenlítettek a szerepek, a Brünninghausszal, Weberrel és Mazurral létrejövő együttjáték sok izgalmat rejt magában. Meglepetés a Passamaquoddy indián törzs egy versére írt zené-

je, melyet a Solvguttene norvég fiúkar ad elő. A gyönyörű, tiszta énekkantát a szoprán saxofon dallamai járnak át. Hasonlóan meglepő ötlet a grúz Jansug Kakhidze opusának bemutatása (The Moon over Mtatsminda), amelyet a szerző a Tbiliszi Szimfonikus Zenekar kíséretében énekel. Garbarek itt nincs is jelen. E sokféle népzenei elem bemutatása illusztrálja Garbarek szűnni nem akaró kíváncsiságát a világ népeinek kultúrája iránt, amelyekben a közös vonásokat kutatja.

Az újabb beavatás a néhai Don Cherryvel való együttműködés volt. Ennek emlékére szerepel a CD-n a Malinye című Cherry-szerzemény, amelyen Bugge Wesseltooft harmonikájátéka hallható. Szép tisztelgés a zenésztárs előtt.

Lassan visszajutunk a kezdőponthoz. A hangzás visszatér a kezdeti sűrű, rejtjelmes áramláshoz. A kör bezárul. Ám a hallgatóban megmarad egy ellentmondás. Garbarek zenéje tudatosan, precízen szerkesztett, a zeneszerzés nála erősen intellektuális folyamat. Ennek következtében a zenehallgatás is intellektuális élmény. A népzene viszont – amely itt alapmotívum – az őstönökből sarjad, és az őstönökre is hat, nem annyira gondolatébresztő, mint inkább elementáris, érzéki hatású. Ez a zene viszont túl kiművelt, és az sem nyújt vigaszt, hogy zseniális.

Bércesi Barbara

Hárs Viktor

Hárs Viktor

Contacts and Conflicts

• PCD Multimédia – Stereo Kft. •

Hárs Viktor az egyik legkeresettebb bőgős a magyar jazzéletben. Könnyebb lenne felsorolni azokat a hazai jazzmuzikusokat, akikkel még nem játszott, mint akikkel igen. Sokáig tartana, ha számba kellene venni mindazokat a lemezeket, melyeken közreműködött. A Contacts and Conflicts az első saját és együttes szerzői albuma. Kicsit megjárodtem, mikor megláttam a közreműködők végeláthatatlan névsorát, mert még él bennem a korábbi tapasztalat, hogy ha egy magyar jazzmuzikus végre lemezelehetőséghez jutott, akkor megpróbált abba egy egész életművet belezsúfolni, ki tudja, lesz-e valaha még egy.

Ez a CD olyan, mint egy családi fényképalbum, melyet később az emlékezés örömevel lehet forgatni, és megmutatni mindenkinek, nézd, ilyenek voltunk.

Ha figyelmesebben olvassuk a névsort, kiderül, hogy a szerző mellett – aki mindenféle pengethetőn kívül billentyűkőn és kis ütőhangszereken is játszik, énekel, és szállítja az effekteteket – a másik főszereplő

Winand Gábor, aki ismét jelentősen bővítette eszköztárát. Most már fuvolán, basszusklarinéton és klarinéton is játszik.

Az egész zenei anyag tulajdonképpen egy nagy ívű tízrészes szvit, melyen belül két kisebb háromteteles egység van. A tematika is egy nagyobb dramaturgiai egységbe rendeződik, melyben a fő motívumok erősen emlékeztetnek és utalnak egymásra kis karakter, tempó, egyszerű groove-változtatással, bár nem biztos, hogy e kifejezés használata egy ilyen jó értelemben eklektikus, az ECM-lemezek világára emlékeztető kamarazene esetében helyénvaló. Az első darab hallgatása közben még kételyeim voltak, hogy győzte-e Viktor invencióval ezt a nagyobb lélegzetű vállalkozást, az ugyanis azt sugallta, hogy talán megint egy olyan mintha, magyar ECM-utánérzés született, amely nagyon jó ugyan, de majd jön a szakértők fanyalgása, hogy erre hasonlít meg arra, és hallgassuk inkább az eredetit.

Azt már korábban is tudtam, hogy a hol kínai, hol hamiskás mosoly mögött (lásd a borító fényképeit) intellektuális alkát rejtőzik. Az album tele van filozofikus eredetiséggel, avantgardisztikus bumfordisággal, és az egész olyan, mint egy contemporary

zeneszínház. Van benne minden. A már említettekén kívül surmanes karakterek, mainstream kvartett, benne egy kis Bill Evans trió karakter, repetitív és etnikus jellegű vokálok (sajnálatom, hogy Vámos Ildikó csak ebben a szerepben van jelen), latin groove klarinétal, franciás hangulatban, third stream vonóstrió és cselló-zongora duett, metanyelvű énekesbeszéd és perze a soundok. Van igazi bőgőhang, egészséges, erős és tiszta basszusgitár, Dely Robitól egy stilizáltan rockos sound à la Bill Frisell. Szívesen hallgattam volna több Winand-éneklést, de szépen szólnak a „csövek”, és Gábor kitűnő arányérzékkel méri fel saját határait. Volt perze véleményem szerint néhány felesleges hígító effekt, lukas és száraz dob-sound, helyenként statikus, egysíkú dobolás. A Vámos Ildi kórusai nem szólnak jól, kivéve a végén a címadó számban, és nem értem, hogy miért kellett a Fekete-Kovács Kornél finom kis szólóját mebugyogtatni, de lehet, hogy bennem van a hiba.

Végezetül remélem, hogy a lemezt nemcsak a család és a barátok viszik haza, akikről szól, és akiknek Viktor dedikálta.

Szigeti Péter

JAN GARBAREK

RITES

Jan Garbarek – szoprán- és tenorszaxofon, szintetizátorok, samplek, ütőhangszerek,
 Rainer Brüninghaus – zongora, billentyűs hangszerek,
 Eberhard Weber – basszusgitár,
 Marilyn Mazur – dob, ütőhangszerek,
 km.: a Tbiliszi Szimfonikus Zenekar, vezényel
 Jansug Kakhidze,
 Jansug Kakhidze – ének,
 Bugge Wesseltoft – szintetizátor, elektronikus effektek,
 harmonika,
 a Sövguttene fiúkórus

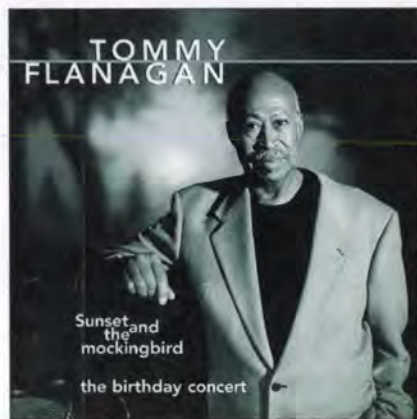

Hárs Viktor – bőgő, basszusgitár, percussion, billentyűs hangszerek, ének, Winand Gábor – ének, klarinét, fuvola, szaxofon, Kardos Orsolya – klarinét, Kurecskó Mihály – hegedű, Hárs Adél, Vámos Ildikó – ének, Kardos Antal, ifj. Szakcsi Lakatos Béla – billentyűs hangszerek,
 Hárs Kornélia – cselló
 Fekete-Kovács Kornél – trombita, Dely Róbert,
 Tűzkő Csaba – gitár, percussion, Balázs Elemér,
 Sramkó János – dob

Tommy Flanagan

Sunset
and the Mockingbird

• Blue Note – EMI-Quint •

bajdanán, amikor először hallottam a Giant Steps című számot, kicsit sajnáltam a zongoristát, mert úgy éreztem, hogy szegénynek – Coltrane után – ezekre a harmóniákra improvizálni kész szenvedés lehet. Sokadik meghallgatás után már kellemes, ellenpontoszerű feloldásként hatott ugyanez a szóló, ma pedig az „adekvát” a kizárólagos minősítés részemről.

A ma már klasszikus értéknek számító felvételen természetesen Tommy Flanagan volt a zongorista. Mentségemre jegyzem meg, hogy ennek az intelligens pianistának a játékát bizonyos fáziskészséssel ítéli meg a műfajt – egyébként naprakész igényességgel – követő, mértékadó amerikai szaksajtó is. Dacára annak, hogy a kritika leggyakrabban a következő jelzőkkel illette Flanagan zongorázását: „elegáns”, „civilizált”, „költői”, „hangulatos” és „diszkrét”, jelentőségét egyáltalán nem hangsúlyozza. Pedig bő négy évtizedet átívelő jazz-zongorista karrierje maga az élő jazztörténet.

Flanagan pályafutása semmiképp sem mondható szokványosnak. Szinte mindig „árnyékban” volt – a műfaj óriásainak árnyékában. Coltrane mellett Miles Davis, Coleman Hawkins, Sonny Rollins, Gene Ammon, Roland Kirk... és még nagyon sok jobbnál jobb szólista neve állhatna itt azok közül, akiknek ritmusszekciójában, alaplemek résztvevőjeként szerepelt. Éveken át volt Ella Fitzgerald kísérője, amiből két – jazzmuzikusoknál együtt ritkán előforduló – rokonszenves tulajdonságára is következtethetünk: egyik az érzékenysége, ami egy felülmúlhatatlan szinten lévő művészno produkciójában betöltött kulcszerepre jogosította, a másik a szerénység, vagy alázat, mely saját – remek szólista – kvalitásainak alárendelését eredményezte.

A most megjelent CD anyaga tavaly márciusban, a zongorista 67. születésnapján hangzott el élőben a Village Vanguardban. Flanagan hagyományos trió formában, illetve szólóban játssza aktív pályafutásának elmúlt negyven évéből származó – feltehetően – kedvenc darabjait. De amíg ezek a számok másoknak csak standardek, neki többségük olyan valóságos emlék, élmény, amelynek születésénél ott volt, sőt résztvevője volt. Tehát a felvétel legfőbb értéke a hiteles interpretáció, melyet a bőgős Peter Washington és a dobos Lewish Nash közremű-

Tommy Flanagan

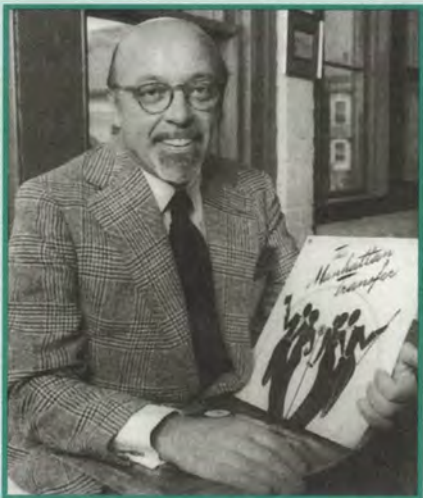

Tommy Flanagan – zongora
 Peter Washington – bőgő
 Lewish Nash – dobok

ködése is garantál; hátránya pedig – ahogy ez lenni szokott egy szülinapi bulival egybekötött koncerten –, hogy kissé megilletődött, protokoll jellegű a produkció. A Birdsong, az I Waited For You, a Tin Tin Deo és más régi, nagy melódiák visszafogottan bopos előadása persze hogy konzervatív benyomást kelt a mai ízléshez viszonyítva, de a kifinomult technika, a pontos és könnyed frazeálás tiszteletre méltó zenei és élettapasztalatra alapozott, perfekt zenei élményt nyújt. Szólói most sem hivalkodók, inkább példaértékűen letisztultak, és most is több bizalmat és figyelmet érdemelnek, mint amennyit felületes benyomás-szinten a 70-es évektől szórványosan megjelenő szólóprodukciók kaptak – különösen a sztárzongoristákhoz viszonyítva.

Az egyik legszebb Ellington-téma, a Sunset and the Mockingbird valószínűleg nem véletlenül lett a lemez címadója. Kritikusokra nem jellemző, hogy ezzel a jelzővel illessenek egy bizonyos előadást, de én most mégis ideírom az Ellington-téma Flanagan-változatának minősítését: egyszerűen tökéletes.

Matisz László

AZ ÖTVENÉVES ATLANTIC

L – római számmal így jelölhetnénk, hogy Ahmet Ertegun ötven éve alapította az Atlantic lemeztársaságot, a tengerentúlon is megvalósítva valamit európai hagyományából. A török diplomata fia, bátyjával, Nesuhival együtt lemezgyűjtőből lett kiadói „főnök”, és talán éppen ezért cégének arculatát nagy gondnal formálta meg. Ez az arculat, egy lemezkiadó profilja azonos a katalógusával és az abból kiolvasható ízléssel. A jazztörténet nagyjai közül Dave Brubeck, Ray Charles, Don Cherry, Ornette Coleman, John Coltrane, Miles Davis, Art Farmer, Erroll Garner, Stéphane Grappelli, Coleman Hawkins, Ahmad Jamal, Roland Kirk, Charles Mingus, Thelonius Monk, a Modern Jazz Quartet, Jean-Luc Ponty, Sonny Stitt és Sarah Vaughan adott ki pályája során lemezt a jellegzetes, két félkörből kirajzolódó címkével, nem sorolva a jazz-szel határos műfajok olyan legendás alkotóit, mint Aretha Franklin, az újabban big band élén hallható Phil Collins vagy a most végre Magyarországon is bemutatkozott David Sanborn. Ornette és sok kevésbé ismert, de jelentős alkotó lemezeit pedig következetesen ők jelentették meg elsőként. Történesen az e hónapban szintén először nálunk koncertező Manhattan Transfer tagjai mindig is mentoroknak tekintették Ertegunt. Ahmet Ertegun vállalkozásának ötven évét még könyvben is nehéz alaposan feldolgozni (bár a jubileum erre is alkalmat adott), nemhogy rövid cikkben: az ötven évvel ezelőtti, kölcsönből elindított kezdetektől ma már az óriás cég Warner részeként működő nagyvállalat megszámlálhatatlan sikeréig. De Ertegun még ma is személyesen felügyeli a vállalkozást, és csak annyit mond szerényen, amikor a „titok”-ról faggatják, hogy úgy látszik, sikerült viszonylag időtálló lemezeket megjelentetniük.

Z. K.

David Sanborn

„Végül mindig megéri...”

Rossz előjelekkel indult az amerikai altszaxofonos sztár, David Sanborn első magyarországi koncertje.

Don Alias, az együttes ütőhangszeres szólistája megbetegedett, majd a budapesti érkezésnél az együttes csomagjai, velük

a hangszerek is, lemaradtak a repülőről.

Emiatt majd másfél órás késéssel kezdődött a koncert, de a Petőfi Csarnok közönsége – telt ház – türelmes volt. Újabb

másfél órával később viszont három ráadással végződött. Sanborn kiváló

együttesében különösen Ricky Peterson billentyűs-

organista és Richard Patterson basszusgitáros

kapott nagy tapsokat. A koncert másnapján, nyugodtabb körülmények

között, szó esett az „előző esti dalokról” is.

Gramofon: Gyakran történik ilyen malőr?

D. S.: Nem gyakran, de ha mégis megtörténik, nagy az izgalom. Ezért is kedvelem jobban a repülőnél a buszos turnékat, legalább együtt vagyunk. Ha történik valami, legalább mindegyikünkkel történik. Amikor például el kell érni egy kara reggeli repülőt, miután előző este játszottunk, az igen kimerítő. Erre szoktam azt mondani, hogy az utazást fizetik meg a gázsiban. A koncert, az csupa öröm, de a nap maradék huszonnégy órája eltelik azzal, hogy eljussunk odáig.

G: És mit szolt a közönséghez?

D. S.: Nagyszerű volt a közönség, nagyon türelmesek voltak, és kívárták, megértették, hogy nem tehetünk semmit. A hangszerek fele elveszett a repülőúton, és kölcsönhangszereken kellett játszaniuk. Végül a koncert közepe táján érkezett meg a felszerelés utolsó része. Ráadásul ütőhangszeresünk, Don Alias megbetegedett a turné közben Németországban, őt is elvesztettük, komolyan, mintha csatán mentünk volna keresztül.

G: Meg is kellett emiatt változtatni a műsort?

D. S.: Csak a hangszerezéseket, mert a műsorunk sok ütőhangszeres szólót tartalmazott, néhány kisebb változtatásra volt csak szükség. De a zeneanyagon nem kellett változtatnunk, bár mi éreztük a veszteséget, mert annyira hozzászoktunk ehhez a színhez a zenénkben. Don Alias nagyon erős személyiség, aki összetartást ad a csapatnak.

G: Mivel változatos műsort adott, jó néhány lemezéből válogatva, az volt a benyomásom, hogy ez nem a Songs from the Night Before-nak, utolsó lemezének a bemutatója, hanem inkább egy általános David Sanborn-műsor.

D. S.: Így van. Igyekszem a műsoraimat változatosan összeállítani, több lemez alapján, mert kiegyensúlyozottabb lesz, arról nem is beszélve, hogy sok stúdiófelvételre írt szám nem érvényesül olyan jól koncerten. Újabban a lemezeimen rafináltabb dolgok szerepelnek, ezek intímabb közeget igényelnek, nem könnyen tolmácsolhatók nagyobb közönség előtt, hacsak nem vet be az ember nagy technikai

stábot, sok muzsikussal. Az a tapasztalatom, hogy nincs értelme ezzel próbálkozni, hogy más tetszik a közönségnek, és persze hogy nekünk mit van éppen a legnagyobb kedvünk játszani. Néha egyegy számot nagy kihívás felvenni a stúdióban, de mivel jobban kidolgozottak, alaposabban meg vannak írva, nem annyira alkalmasak a koncerten, élőben való megszólaltatásra. Így aztán sok számot nem is alakítunk át a koncertre.

G: Ön orvosi tanácsot követve kezdett el szaxofonozni, ha jól tudom.

D. S.: Igen, gyermekparalízisem volt, és a tüdőm nagyon gyenge lévén, az orvos ajánlotta, hogy terápiás céllal játsszak fafúvós hangszereken. Mindig is szerettem a szaxofont, mert olyan emberi hangja van. Tehát lehet, hogy ha nem lettem volna beteg, akkor nem is lettem volna muzsikos, ilyen furcsa firtora ez az életnek. Tizenegy évesen kezdtem zenélni, főleg lemezeket utánoztam, és hallás után tanultam. Csak négyöt évvel később kezdtem komolyabban tanulni a hangszert. Elejétől fogva a blues-orientációjú játékosokat követtem, mint Hank Crawford és David Fathead Newman, ők adták az igazi inspirációt. Mindketten Ray Charles együttesében játszottak, aki ötvözni tudta a gospelt, a jazzt és a rhythm and bluest. Ez még a korai rock and rollkorszakra esett, és a zenei stílusok között sokkal nagyobb volt az átjárhatóság. A pop és jazz között sem voltak olyan szigorú határok, mint manapság. Ma mintha már sokkal rigorózusabb határőrök vigyáznának a határokon, ők a puristák. Idáig tart a jazz és idáig a rock and roll, idáig a blues... – mondják, pedig olyan sokféle zenei lehetőség létezik ezeken a határokon túl is. A legtöbb általam ismert muzsikos nem ilyen határokon gondolkodik.

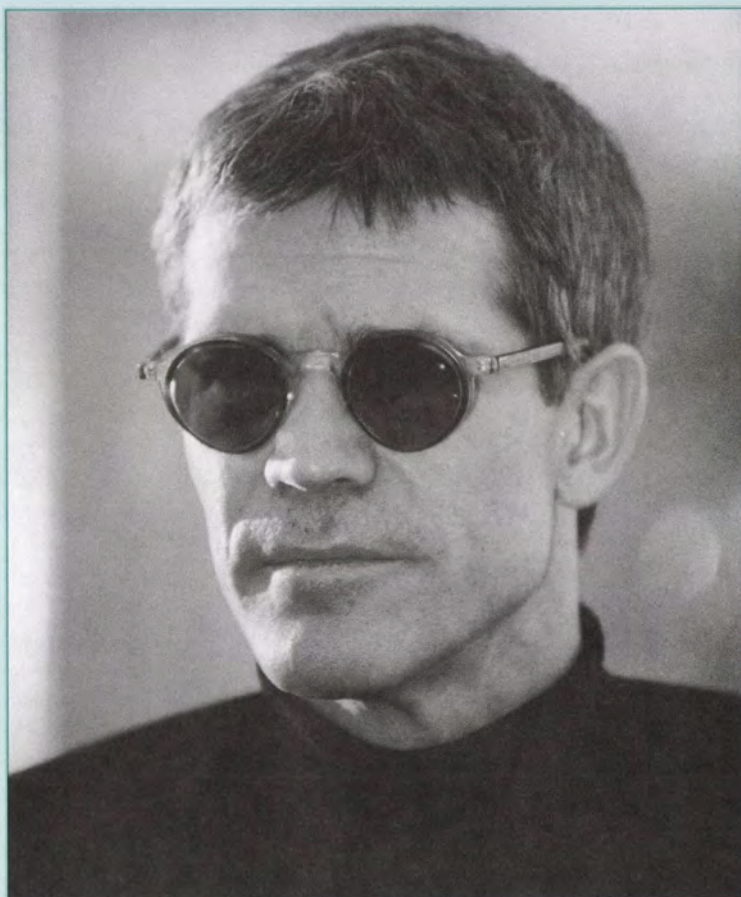
G: Nem lehet, hogy csak a kategorizálási kényszer működik ilyenkor, ha másért nem, hogy egy új lemezt el lehessen a balt megfelelő polcán helyezni?

D. S.: Ez persze teljesen érthető, emberi törekvés, megnevezni a fogalmakat, de végül is káros, ha elhatárol egymástól összetartozó stílusokat.

G: De pozitív élményeim is vannak például a world music fogalommal kapcsolatban, a népzenei gyökerek újrafelfedezése sok érdekes produkciót hozott létre. Nem gondolja, hogy az utóbbi években ilyen, az integráció irányába mutató, sikeres tendenciák is lezajlottak?

D. S.: Hogyne, de nem azért volt sikeres, mert world musicnak hívták, hanem mert életteli zene volt. Azonfelül a világ egyre kisebb, a kommunikáció egyre gyorsabb, ma már nem csak néhány egyetemista ismeri Ravi Shankart, hanem mindenki, vagy Salif Keitát vagy Youssou N' Dour. Vagy például amilyen utat az afrikai zene bejárt, hogy mostanában Amerikán át újra visszakerült oda, ahonnan származik. Ma már az afrikai muzsikusra hat az amerikai funk és a pop. A gyökerek sem olyan egyértelműek már. Amit az emberek élettelinek éreznek, úgy is megtalálja az utat a közönséghez. James Brown zenéje például egész egyszerűen fantasztikus. Lehet, persze analizálni, de mitől ilyen népszerű? Mitől volt ilyen tartós és erős hatása ilyen sok muzsikusra? Mert minden megvan benne, ami a jó zenéhez kell, és csupa élet, igazi anyagból van.

FOTÓ: ISZA FERENC

G: Ön már rég eljutott egy olyan szintre, amikor már néhány hang után könnyen felismerhető a játéka. Hogyan jutott el idáig?

D. S.: Én is az engém ért hatásoknak köszönhetően játszom úgy, ahogy. Ma is úgy szeretnék megszólalni, mint Hank Crawford meg Phil Woods. Meg Cannonball. Mert ők voltak az igazi példaképeim, de hatással voltak rám más altszaxofonosok is, mint Johnny Hodges, Paul Desmond, Jackie McLean, Gene Ammons, meg a legnagyobb tenorosok. Sokat beszélhetnék absztrakt technikai dolgokról a játékkal kapcsolatban, de ez senkinek sem jelentene semmit saját magamon kívül. Inkább azt mondom, hogy mindig egy pontot keresek a hangban. Amikor elképezelem a hangot, egy zuhanó sziklát látok, vagy egy kavicsot, ahogy a tóba esik. Az igazi hang a középpont, az összes többi, a felhangok, táguló körökre emlékeztetnek. Ez a hang térbeli képe a fantáziámban. Amikor szaxofont, nádat, elektronikus technikákat keresek, akkor ehhez a képhez keresem a kifejezési eszközöket. Ezt viszont az engem ért hatások indokolják. Akkor nőtem fel, amikor a rock and roll kezdődött, és a rhythm and blues igazán divatos volt.

G: Ön ismert médiaszemélyiség is. Amerikában kifejezetten sikeres tévéműsorát sajnos nem láttam, de máig őrzöm a Jazz Show című heti kétórás, régebben egy ideig Magyarországon is sugárzott rádióműsorának néhány kazettafelvételét. Missziót vállal azzal, hogy azt a zenét népszerűsíti a médiában, amiben hisz?

D. S.: Sajnálom, hogy nem látta a tévéműsoromat. Ez is arról szól, hogy a muzsikosok sokkal inkább

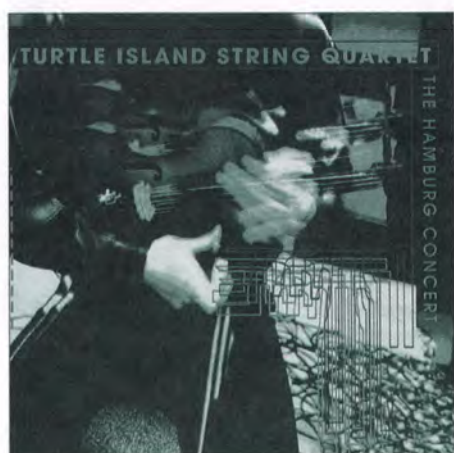
kategóriák és stílusok felett állnak, mint azt az emberek gondolnák. A muzsikosokat sokkal több minden köti össze, mint ami elválasztja. Ezért egy rockzenekarral, például a Was Not Was-zal Sonny Rollins és Leonard Cohen lépett fel közösen, ugyanabban a műsorban. Egyszer pedig Sun Ra és Al Green játszott együtt. Vagy a Modern Jazz Quartet és Todd Rundgren, vagyis egészen szokatlan kombinációja zenének és muzsikosoknak. Meg akartuk mutatni, hogy a muzsikosok mindig megtalálják egymással a közös nevezőt. Ezáltal azt tudta megmutatni a műsor, hogy mi az univerzális mindenfajta zenében, és mitől olyan mélyen humánus a zenében folytatott kommunikáció. A muzsikosok a saját stílusukon kívül mozogva megmutatták a zene lényegét, hogy tudnak közös nevezőt találni. Számomra a zene lényege a kommunikáció, egymás megértése – nyelv nélkül.

G: A játékában is ez a filozófia érvényesül?

D. S.: A filozófia csak a tények, a tett után kullog. Minden azon múlik, hogy a zenében jól érzem-e magam. Adhatok rá sok magyarázatot, de az igazi ok, hogy miért így csinálom, az az, hogy jól érzem magam közben. Nincs alternatíva ehhez képest, minden okoskodáson túl, ezt teszem, ez a dolgom. A filozófia pedig? Jó társalgási témának, udvarlás közben. De komolyan, nem is tudom, hogyan lehetne kifejezni annak az örömet, amit csinállok, hogy ezt elmondhassam másoknak. És a reakció, amit az emberektől kapok, mindenért kárpótol. Ezért megéri keresztülmenni az elveszett csomagok, lebetegedett zenésztársak, utazások nyűgén, mert végül is azt csinálom, ami kielégít.

Zipernovszky Kornél

David Balakrishnan – hegedű, baritonhegedű;
Evan Price – hegedű; Danny Seidenberg – mélyhegedű,
hegedű; Mark Summer – cselló

Clifford Brown

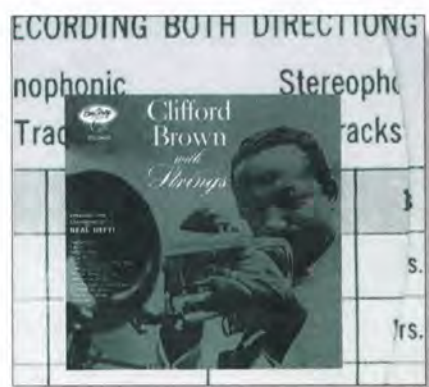
Clifford Brown with Strings

• EmArcy – Verve – PolyGram •

túlcsúszóan sok tragikus véget érő karrierrel találkozhatunk a jazz óriásainak életútját tanulmányozva. Mindezek közül talán az egyik legmegrázóbb és legnagyobb veszteséggel járó tragédia volt – a bebop-korszak utáni trombitás generáció számára mindenféleképpen – Clifford Brown halála 1956. június 29-én, autóbalesetben. Még nem töltötte be a huszonhatodikát. Ki tudja, vajon hány nagyszerű album maradhatott volna még az utókor számára, és ki tudja, hogy ez a fantasztikus muzsikussal mit nyújthatott volna még ennek a műfajnak? Pályafutásának alig hét éve alatt sikerült elérnie mindazt, ami sokaknak több tíz éves erőfeszítéssel sem sikerülhetett, mitán egyik pillanatról a másikra robbant be a jazzélet kellős közepébe. Ő is, mint olyan sokan mások, Dizzy Gillespie felfedezettje. Dizzy Miles Davis és Fats Navarro mellett egyike volt a fiatal muzsikus legnagyobb példaképeinek. Egy éjszaka, 1949-ben, a Gillespie-zenekar egyik trombitás posztján helyettesített, amikor a mester felfigyelt a fiatal muzsikus kiemelkedő képességeire. Az ő rábeszélésére döntött a zenész pálya mellett. Sajnálatos módon majdnem egy év kényszerzünet következett. Már-már intő jelként is felfogható az a baleset, melyet 1950 júniusában szenvedett, autóján hazafelé tartva. Lelkesedéséből és energiájából cseppet sem veszítve, 1951 májusában Chris Powell Blue Flames nevű zenekarával kezdett el újból dolgozni. Ezzel a formációval készítette első felvételét 1952 márciusában. Pályája ebben az évben kezdett igazán felfelé ívelni. A dobos Max Roach is 1952 novemberében invitálta meg zenekarába. Ettől a ponttól kezdve Roach végigkísérte őt egészen pályája végéig, együtt készítették ezt az albumot is.

A vonós nagyzenekari hangzás fantasztikus hatással van majd minden jazzmuzsikus játékára. Ez a lány, homogén háttér különlegesen szentimentális hangulatot ad a szólistának és a ritmusszekciónak egyaránt. Valószínűleg ez lehet az oka annak, hogy a bebop korszak derekától egészen napjainkig, számtalan ilyen album született már, és minden bizonytalansággal ez inspirálta Dizzy Gillespiet, Charlie Parkert és Stan Getzet, majd 1955 januárjában Clifford Brown is arra, hogy „With Strings” albumot készítsen.

Bob Shad, a lemez producere az akkortájt sztárhangszerelőnek számító Neal Heftit nyerte meg a zenekar vezetésére. Tizenkét ballada egy albumon, ez annál is inkább nehéz feladat, hangszerelőnek, szólistának egyaránt, mivel igen nagy az esélye, hogy a hasonló jellegű kompozíciók egymás után játszva unalmassá válnak. Az, hogy az anyag cseppet sem egyhangú, mindkettőjük érdeme.

A HÓNAP KLASZSIKUS JAZZLEMEZE

Clifford Brown

- Clifford Brown – trombita
- Richie Powell – zongora
- George Morrow – bőgő
- Max Roach – dob
- Barry Galbraith – gitár
- vonószenekar,
- Niel Hefti vezetésével
- és hangszerelésében

Brown kedvéért akkori zenekarának ritmusszekcióját kérték fel az album elkészítésére. Ezt egészítették ki Barry Galbraith stúdiógitárossal. A vonósokat (hat hegedű, két brácsa és egy cselló), maga Hefti választotta ki, New York legjobb stúdióvonósnai voltak abban az időben.

Tizenkét közismert jazz-örökzöld, de valahogy egész másképp megformálva, mint ahogyan azt egyébként megszokhattuk. Brownie trombitálása inkább emlékeztet énekhangra, mint hangszereszlőra. Tökéletesen beleolvad lány környezetébe. Hangszínének sokfélesége helyenként érzelmes, már-már meditatív, néhol viszont a tőle megszokott kirobbanó intenzitással játszik el frázisokat. Játéka mindkét végletben tele van energiával. Mindez egy olyan előadómóddhoz párosul, ami jellegzetesen egyéni és meghatározó. Meghatározó, úgy hiszem, az egész öt követő jazztrombitás-generáció számára is, kezdve Lee Morgantól, Freddie Hubbardtól, Donald Byrdtól egészen napjaink sztárjaiig, Wynton Marsalisig, Nicholas Paytonig. Nem túlzás azt mondanom, hogy nem válhat valakiből jazztrombitás anélkül, hogy legalább egy-két album erejéig el ne mélyedne Clifford Brown játékában.

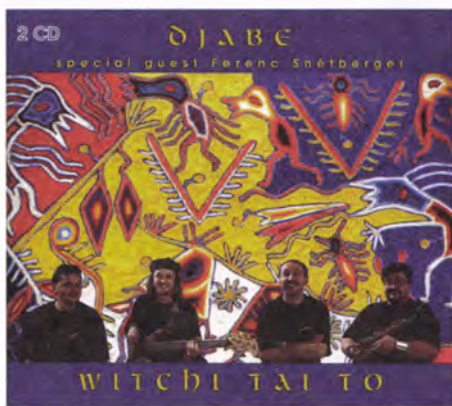
Ennek ellenére ajánlom ezt az albumot más hangszeren játszó muzsikusoknak is, és nyugodt szívvel azoknak is, akik nem elfogult jazzrajongók, csak egyszerűen jó zenére vágyanak.

Fekete-Kovács Kornél

Russell Ferrante – zongora, billentyűs hangszerek,
Jimmy Haslip – basszus,
William Kennedy – dobok,
Bob Mintzer – tenor és szoprán saxofon,
km.: Kurt Elling, Jonathan Butler, Brenda Russell – ének,
James Harrah – gitár, Munyungo Jackson – ütőhangszerek

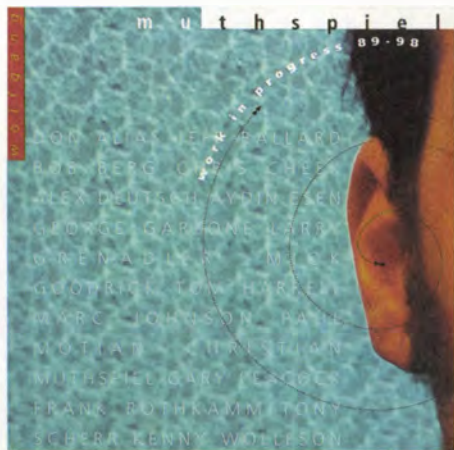

Muck Ferenc – szaxofon
Sipos András – ének, percussion
Barabás Tamás – basszus
Égerházi Attila – gitár
km.: Snétberger Ferenc – gitár
Szalóki Béla – szárnykürt
Herczeg Judit – vokál

ben sodró lendületű, magával ragadó stílusát. A zene egészében azzal a nagy „igen”-nel kecsegtet, amely arra a félnék kérdésre válaszol, vajon meg lehet-e ismételni Trio Stendhal átütő sikerét. A jelek szerint minden esély megvan rá, ám jó tisztázni, hogy annak a zenének nem volt szüksége dance versionre.

H. Magyar Kornél

Wolfgang Muthspiel, Mick Goodrick - gitárok
Aydin Esen - zongora
Tom Harrell - szárnykürt
Bob Berg, George Garzone, Chris Cheek - szaxofon
Christian Muthspiel - harsona
Larry Grenadier, Tony Sherr, Mark Jonson - bőgő
Alex Deutch, Kenny Wolleson, Paul Motian, Jeff Ballard - dob
Don Alias - ütőhangszerek
Frank Rothkamm - sampler, programozás, filterek

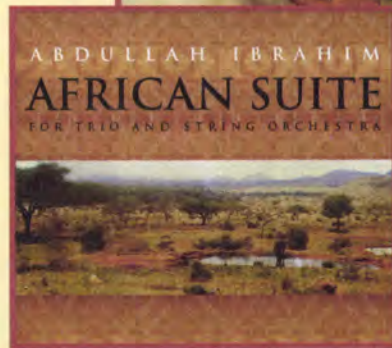
Az Európai Új Jazz Társaság

Amikor a frankfurti illetőségű Mathias Winckelmann kölcsönt akart felvenni a bankban, hogy jazzlemezcéget indíthasson, kinevették. Ha az a banktisztviselő követte a lemezipiacot, már verheti falba a fejét: a társaság lassan harminc éve sikeres vállalkozás, bár az elején nehezen szedték össze az indulótőkét.

Winckelmann és partnere, Horst Weber alapította Németországban a European New Jazz Association kezdőbetűiről elnevezett lemeztársaságot, mely Európa egyik legjelentősebb lemezmárkájává nőtte ki magát már az első évtizedben. A két alapító ugyan a cégen belül néhány éve egymástól függetlenül dolgozik, de barátságuk töretlen. Híven nevéhez, a társaság eleinte valóban az amerikai mainstream sodróból kiesző, az európai klasszikus zenei hagyományon alapuló igazi úttörők otthona lett. Függetlenül nemcsak megmaradni tudott, hanem

mind a technikai és megjelenésbeli, mind a művészi színvonalat illetően méltó versenytársa lett a legnagyobbaknak. Mivel Weber az ENJA alapítása előtt az RCA Victor japán lemeztársaságnak dolgozott, Yosuke Yamashita (akit a múlt számunkban méltattunk) és más, Európában dolgozó japán jazzelőadók különleges szint jelentenek a kiadó palettáján. De az ENJA jellegzetes profilját azok a tengerentúli muzsikuskok adták meg, akik Európában – éppen egy független kiadó és a művészi megbecsülés jóvoltából – saját elképzeléseiket maradéktalanul megvalósíthatták. Ezek közé tartozik elsősorban David Murray, az amerikai avantgárd egyik nagy harcosa, az élő doboslegenda Elvin Jones, a dél-afrikai zongorista Abdullah Ibrahim, a fiatal, dinamikus gitáros, John Scofield, és két zongorista is, a nem mindig kellően elismert Mal Waldron és a (valaha) kérlelhetetlen Cecil Taylor. Jazztörténeti jelentőségük Eric Dolphy és Charles Mingus koncerteken felvett ENJA-lemezei, jól reprezentált az olasz, a német és a holland jazzművészet is (pl.: La Banda, Albert Mangelsdorff, Willem Breuker), sőt még orosz jazzistákat is publikáltak (Ganyelin trió).

Az ENJA 25 éves évfordulóját tavaly nagy fesztivállal ünnepelte New Yorkban, ahol többek között fellépett az egyre nagyobb elismeréseket arató Maria Schneider nagyzenekar, Melissa Walker énekesnő, a dobos Bobby Previte latin zenekara, a cseh Rudy Linka triója és a már Budapesten is hallott libanoni oud-játékos, Rabih Abou-Khalil. Ez utóbbi egyébként az ENJA második legsikeresebb művésze, csak az Európában sokat koncertezett, legendás énekes-trombitás, Chet Baker előzi meg a kiadó által nyilvánított eladási statisztikákban. Az ötszáznál is több lemezt tartalmazó ENJA-katalógusból feltétlenül meg kell említeni Joe Henderson, McCoy Tyner, Max Roach és Gil Evans, valamint a lapunkban idén ismertett Snétberger Ferenc, Dan Wall, Renaud Garcia-Fons és James Emery lemezeit. Az ENJA-lemezek magyarországi terjesztője Varga István (tel./fax: 06-52-504-351).

(X)

Budapest Music Center
 1093 Budapest, Lónyay u. 41.
 Tel./fax: 216-7895,
 tel.: 216-7896
 E-mail: musiccenter@bmc.hu
 http://www.bmc.hu

A BMC szolgáltatásai:

- Hazai és nemzetközi információs központ – szöveg-, kép-, hangadatok felvitele és lekérdezése az internethálózaton
- Kiadói tevékenységek koordinálása – Bouvard & Pécuchet
- Zenei fesztiválközpont – előadások, koncertek, hang- és fénytechnika szervezése, lebonyolítása stb.
- Zenei kiadványok árusítása
- Hangfelvételek készítése, hanghordozók gyártása, teljes körű szolgáltatásokkal – zenészek, stúdiók, grafikai-nyomdai kivitelezés stb.
- Rendezvényszervezés

A BMC a GRAMOFONBAN

- A hónap művésze – Hárs Viktor
- Frankfurti könyvvásár

A hónap művésze **BMC**
 a **BMC**-ben

Csapó Gyula

1955-ben született Pápán. Zenei tanulmányait a Bartók Béla Konzervatórium elvégzése után a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán folytatta, ahol 1981-ben zeneszerzésből és zenetörténetből diplomázott. Tanárai és „mesterei” között találjuk Jeney Zoltánt, Simon Albertet és Kurtág Györgyöt. Az Új Zenei Stúdióhoz történő csatlakozásától fogva tevékenyen részt vesz a vezető hazai avantgárd csoport munkájában.

1979-ben a Kézfogás lövés után című darabját bemutatják Budapesten. A következő évben kerül sor a Krapp's last tape című színpadi művének premierjére Darmstadtban.

1981-ben francia állami ösztöndíjjal a párizsi I.R.C.A.M. intézetben a zenei akusztikát és a komputerzenét tanulmányozza. Szerzeményeit folyamatosan játsszák Európa-szerte: Lengyelországban, Németországban, Olaszországban, Angliában, Hollandiában, Ausztriában, Franciaországban.

1983-ban megkezdi amerikai tanulmányait. A négy évig tartó kurzusok elvégzésével a Morton Feldman iskolájából kikerült zeneszerzők egyik legprominensebb képviselője lesz.

John Cage ajánlására kétszer is elnyerte a New York-i Contemporary Performance Arts Foundation támogatását. 1990-ben a Lincoln Centerben rendezik meg a Kézfogás lövés után amerikai premier-előadását.

1990-91 között a montreali McGill Egyetem tanára, majd három évre ismét az USA-ba költözik, ahol a Princeton Egyetemen zeneszerzést oktat. 1994-től a kanadai Saskatchewan Egyetem professzora és a Saskatoon New Music Fesztivál társigazgatója. Műveit Japántól Új-Zélandig a világ szinte minden pontján műsorra tűzik.

1955 májusában Köln város szponzorálásával egész estés műsorral vesz részt az Alte Feuerwache Fesztiválon. Ugyanebben az évben A desert march címmel CD-lemeze jelenik meg az Open Space kiadónál. A budapesti Korunk Zeneje Fesztivál rendszeres bemutatókat tart új darabjaiból. 1996-tól egy évet tölt Magyarországon a Kollégium Budapest ösztöndíjjával. Itt folytatja a munkát ötfelvonásos „zenei tragédiáján”, a Phaedrán, amit Charles Bruck a mai idők Pelléasának nevez.

1998 októberében Párizsban önálló estje keretében kerül előadásra a XPOHOI Morton Feldman emlékére című darabja a Modern Quartet és Marc Sabat vendég szólista közreműködésével.

A jövő évi Saskatoon New Music Fesztiválon mutatják be azt a három elektroakusztikus művét, amelyek megírására a Canada Counciltól kap megbízást.

A Budapest Music Center kiadásában november végén jelenik meg a Csapó Gyula munkásságának első periódusát áttekintő CD-album. A lemezen található művek: Kézfogás lövés után; Hark, Edvard... (Homage to E. Grieg); Sutraecitations; Krapp's Last Tape (after Samuel Beckett); BirdDayCage.

Kurtág György, a kortárs zene egyik legnagyobb élő alakja írja Csapó munkásságáról: „Zeneje... a legaktuálisabb kérdésekre kivételes minőségű művekkel válaszol. Zenei nyelvezete merőben eredeti és rendkívül erőteljes. Integritása és kreatív képzelete... kiemelkedően fontos hozzájárulás korunk zenéjéhez.”

AJÁNDÉK

CD

*a karácsonyi
Gramofonban*

- Különleges ajándékban részesülhetnek mindazok, akik megveszik – vagy előfizetőként megkapják – a Gramofon december 11-én, pénteken megjelenő karácsonyi számát.

- A Zempléni Művészeti Napok főtárogatója, az Antenna Hungária Rt. CD-t jelentet meg a zempléni fesztivál elmúlt hét évének legemlékezetesebb produkcióiból. A lemezen közreműködik többek között Frankl Péter zongoraművész, Thomas Zehetmair hegedűművész, a Cantemus Gyermekkórus és a Liszt Ferenc Kamarazenekar.

- A CD kereskedelmi forgalomban nem kapható. Kizárólag a Gramofon olvasói juthatnak hozzá decemberi számunk INGYENES mellékleteként.

- Olvassa a Gramofont, az igényes zenerajongó lapját, s közben hallgassa az exkluzív ajándék CD-t az Antenna Hungária Rt. jóvoltából.

GRAMOFON

MAGYAR KÖNNYŰZENEI LEXIKON

**A lexikon tartalmazza magyar
szólíták és együttesek
történetét és 1962 óta
megjelent albumaik adatait:**

**dalcímek,
dátumok,
katalógusszámok,
kiadók,
hanghordozó-típusok,
életrajzi adatok,
közreműködők,
slágerlista-helyezések...**

**KERESD
A KÖNYVESBOLTOKBAN!**

HAMMER
ZENEBARLANG

1114 Budapest, Villányi út 10.

Itt mindig megtalálod.

Premier Sorozat

Bemutató Hangversenyek a Pesti Vigadóban '98-99.

A Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány sorozata a DELTACOncert rendezésében.

1998. október 4. vasárnap 19 óra

Nyitóhangverseny MÁV Szimfonikus Zenekar

Közreműködik:
Györfly Gergely (hegedű)
Budapest Saxophone Quartet
Vezényel: Howard Williams

Műsor:
Hidas Frigyes:
Concerto négy szaxofonra és zenekarra
Paul Ben-Haim:
Hegedűverseny
Bozay Attila: Séta
Meseországban - táncjáték
(ősbemutató)

IDŐPONT VÁLTOZÁS: 19.30 óra!

1998. december 9. szerda 19.30 óra

Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara

Közreműködik:
Line Ildikó (hegedű)
Oravecz György (zongora)
Meláth Andrea (mezzoszoprán)
Vezényel: Kovács László

Műsor:
Nagy-Sándor József: Ómagyar Máriasisiralom
Tarján Elemér: Hegedűverseny
Bakki József: Zongoraverseny (ősbemutató)
Rajter Lajos: Sinfonietta
Társrendező a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Rádió

1999. február 24. szerda, 19 óra

Budapesti Vonósok Kamarazenekar

Műsor:
Terényi Ede: Erdélyi Kódex (ősbemutató)
valamint
**Kovács Zoltán, Reményi Attila,
és Nógrádi Péter**
zeneszerzők kifejezetten a sorozat számára komponált művei (ősbemutatók)

1999. május 2. vasárnap 19 óra

Záróhangverseny AMADINDA Ütőegyüttes

Műsor:
Michael Askill: Lemurian Dances
Dubrovay László:
Ütős-szimfónia (ősbemutató)
Nagy-Sándor József:
Mise Ütőhangszerekre (ősbemutató)
Holló Aurél:
A Nagy Gól - új változat (ősbemutató)
William L. Chan: Madarak

Jegyek és bérletek kaphatók: **Vigadó Jegyiroda** Bp. V., Vörösmarty tér 1. Tel.: 327-4322 • **Zeneakadémia jegypénztára** Bp. VI., Liszt Ferenc tér 8. Tel.: 342-0179 • **Szabad Tér Jegyiroda** Bp. XIII., Hollán E. u. 10. Tel.: 340-4883 • **Előrendelés a DELTACOncertnél** Tel.: 331-6047

A műsorváltoztatás jogát fenntartjuk!

The Taft School, Watertown-CT-USA
Budapest Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága

GRAMFON

Az igényes zenerajongó lapja

A Gramfon következő száma december 11-én, pénteken jelenik meg.

MEGREDELŐLAP

Megrendelem a **Gramfon - The Hungarian CD Review** című folyóiratot, az igényes zenerajongó lapját ..... példányban.

- Egy évre: a bolti árnál 252 forinttal olcsóbban, **3300** forintért.
 Fél évre: a bolti árnál 76 forinttal olcsóbban, **1700** forintért.

Megrendelő neve: .....

Címe: .....(város, község, kerület).....(utca, tér, ltp.)
.....(házszám).....(emelet, ajtó).....(irányítószám)

Az előfizetési díjat

- a részemre küldendő átutalási postautalványon számla ellenében, átutalással egyenlítem ki.

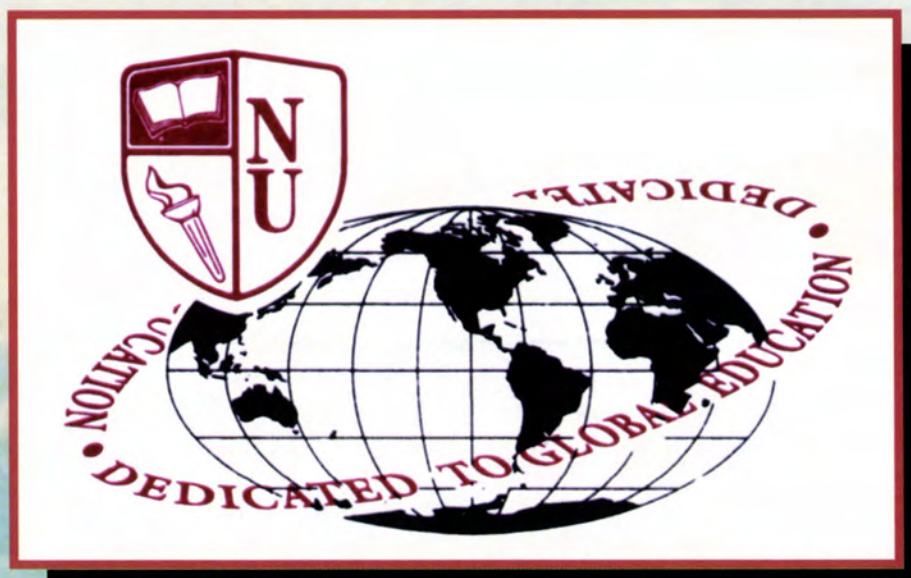
A megrendelőlapot az alábbi címre kérjük feladni:

AMFISZ Kft., 1025 Budapest, Mandula u. 31. Fax: 212-4782

Az E C O N O V U M

„Iványi prof. és Társai” Gazdasági Tanácsadó és Szolgáltató Kft.
az alábbi szolgáltatásokat ajánlja:

- Stratégiai diagnosztika és akciótervezés
SWOT és portfólió-elemzéssel.
- Szervezetefejlesztés, reengineering
és a javadalmazási rendszer korszerűsítése.
- Átfogó költséggazdálkodás
(Total Cost Managment) kiépítése
és költségcsökkentő értékelemzés végigvitele.
- A kaliforniai Newport University magyarországi
képviselőteként – rugalmas távoktatási formában
– magyar vagy angol nyelven amerikai közgazdász
és doktori fokozat megszerzésének lehetővé tétele.

Információ: (06-30) 940-4342

tények

Mostantól minden egy gombnyomásra!

Tények: Reggeli hírműsor, esti híradás már 7 órakor, háttérműsorok, hírmagazinok.

Szórakoztató: Szerencsekerék, sorozatok, krimik, fantasztikus filmek, játékfilmek.

Mesés: mesefilmek, rajzfilmsorozatok.

Képben vagyunk.

Az új TV2-t érintő bármilyen kérdésével díjmentesen hívhatja a következő telefonszámot: 06/80-20-22-20